

SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi

Cilt:4 Sayı:2 Yıl:2022 ISSN:2057-5888

**SDU Healthcare
Management**
Journal

ISSN:2057-5888

Cilt:4 Sayı:2 Yıl:2022

Sağlık Yönetimi

Dergisi

Yıl / Year: 2022

Cilt / Volume: 4

Sayı / Issue: 2

Derginin Sahibi / Owner of the Journal

Prof. Dr. Ramazan ERDEM
(Süleyman Demirel Üniversitesi Adına / On Behalf of Süleyman Demirel University)

Editör / Managing Editor

Doç. Dr. / Assoc. Prof. Erdal EKE

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Dilruba İZGÜDEN
Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Merve KİŞİ
Arş. Gör. Dr. / Res. Asst. Dr. Selin KALENDER

Yabancı Dil Editörü / Foreign Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Merve KİŞİ

Kapak Tasarımı / Cover Design

Durmuş Ali GÜRTOKLU
(SDÜ Kurumsal İletişim Merkezi Grafik Tasarım Bölümü)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mehmet GENÇTÜRK Süleyman Demirel Üniversitesi	Doç. Dr. Üyesi. Arzu YİĞİT Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan ERDEM Süleyman Demirel Üniversitesi	Doç. Dr. Nezihe TÜFEKÇİ Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Belma KEKLİK Süleyman Demirel Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi Nurperihan TOSUN Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Chi-Chang Chang Chung-Shan Medical University	Doç. Dr. Şerife Didem KAYA Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat BOSTAN Karadeniz Teknik Üniversitesi	Doç. Dr. Üyesi Okan ÖZKAN Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU Atılım Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi Elif KAYA Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Cuma SUNGUR Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ALKAN Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Harun KIRILMAZ Sakarya Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi Necla YILMAZ Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Vahit YİĞİT Süleyman Demirel Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi Aynur TORAMAN Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Şerife Didem KAYA Necmettin Erbakan Üniversitesi	Dr. Tuğba Saygın AVŞAR University College London
Doç. Dr. Aygen OKSAY Süleyman Demirel Üniversitesi	

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Sıdıka KAYA Hacettepe Üniversitesi	Prof. Dr. Nilgün SARP İstanbul Bilgi Üniversitesi
Prof. Dr. Fevziye ÇETİNKAYA Erciyes Üniversitesi	Prof. Dr. Mahmud KHAN University of South Carolina
Prof. Dr. Hacer ÖZGEN NARCI İstinye Üniversitesi	Prof. Dr. Motasem HAMDAN Al-Quds University
Prof. Dr. Haydar SUR Üsküdar Üniversitesi	Assoc. Prof. Dr. Amir Hossein TAKIAN Tehran University
Prof. Dr. Yusuf ÇELİK Hacettepe Üniversitesi	Prof. Dr. Mahmut AKBOLAT Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşegül KAPTANOĞLU Beykent Üniversitesi	Doç. Dr. Özlem ÖZER Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Prof. Dr. Arzu Karaca Munzur Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi Ekrem SEVİM Bandırma Onyediy Eylöl Üniversitesi
Prof. Dr. Sıdıka KAYA Hacettepe Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi Arzu BULUT Bandırma Onyediy Eylöl Üniversitesi

Sağlık Yönetimi

Dergisi

Yıl / Year: 2022

Cilt / Volume: 4

Sayı / Issue: 2

Amaç / Aim

SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü'nün yayın organıdır. SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, sağlık yönetimi alanındaki ulusal ve uluslararası gelişmelerin takip edilmesi, sağlık yönetimi odaklı akademik yayınları içermesi ve alanla ilgili nitelikli ve güncel bir kaynak oluşturması başta olmak üzere çeşitli amaçlarla yayın hayatına başlamıştır. SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, hakemli ve yılda iki kez yayınlanan süreli bir yayındır.

Kapsam / Scope

SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, iktisadi ve idari bilimler ile ilgili tüm konularda Türkçe veya İngilizce hazırlanmış araştırma makaleleri, derleme makaleler ve olgu sunumlarını kabul etmektedir. Dergi Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanmaktadır. Dergiye gönderilen makalelerden değerlendirme ücreti ve başvuru ücreti alınmamaktadır. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen makaleler araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmış olmalıdır. SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, sağlık hizmetleri ve sağlık kurumları yönetimi, sağlık politikası ve planlaması, sağlık ekonomisi, sağlık kurumlarında insan kaynakları yönetimi, sağlık hizmetlerinde pazarlama, üretim, finansman ve kalite yönetimi, hastane işletmeciliği, sağlık kurumlarında muhasebe-f finansman, sağlık hukuku, halk sağlığı ve epidemiyoloji başta olmak üzere sağlık yönetimi alanındaki konularda yazılmış araştırma, derleme, gözlem ve görüş, bildiri, rapor, çeviri ve duyuru türündeki Türkçe ve İngilizce bilimsel yazılar yayımlanmaktadır.

İletişim Adresi / Contact Info

SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi
Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Doğu Kampüsü, 32260, Çünür, Isparta / TURKEY
<http://dergipark.gov.tr/sdusyd>
<http://saglikyonetimibolumudergisi@sdu.edu.tr>
+90 246 2110568

Sağlık Yönetimi

Dergisi

Yıl / Year: 2022

Cilt / Volume: 4

Sayı / Issue: 2

Hakem Kurulu / Referee Board

Prof. Dr. Ayşe İRMİŞ Pamukkale Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Nurcan Coşkun US Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Osman ŞENOL Karadeniz Teknik Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Nurperihan TOSUN Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Aslı METİN Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Merve KARAER Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Rukiye ÇAKMAK Yozgat Bozok Üniversitesi	Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Ayşe İSPİRLİ TURAN Samsun Üniversitesi

Liste dergimizin bu sayısında yayınlanan makaleleri değerlendiren hakemlerden oluşmaktadır. Hakemlerimize dergimize yapmış oldukları katkıdan dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makalesi / Research Article

Ramazan POLAT

Doç. Dr. Utku ŞENDURUR

Üniversite Döner Sermaye İşletmelerinin Oran Analizi Yöntemi ile Mali Değerlendirilmesi
Financial Evaluation of University Revolving Capital Enterprises by Ratio Analysis Method

57-76

Araştırma Makalesi / Research Article

Rumeysa Nur İBİŞ

Prof. Dr. Kenan ÖREN

Güzel Sanatlar Fakültesi Lisans Öğrencilerinin İşsizlik Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi: Dokuz Eylül
Üniversitesi Örneği
Investigation of the Unemployment Anxiety Levels of Undergraduate Students of the Faculty of Fine Arts: The
Case of Dokuz Eylül University

77-96

Araştırma Makalesi / Research Article

Dr. Öğr. Üyesi Necla YILMAZ

Öğr. Gör. Betül SARI

Halil ÖZKAN

Bireylerin Termal Turizm Farkındalığının İncelenmesi
Investigation of the Individuals Thermal Tourism Awareness

97-118

Derleme Makalesi / Review Article

Dr. Öğr. Üyesi Perihan EREN BANA

Fenomenolojik Yaklaşımın Bir Yöntem Olarak Sağlık Bilimleri Alanında Kullanımı
Use of Phenomenological Approach as A Method in the Field of Health Sciences

119-140

YAYIN İLKELERİ

1. SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, altı ayda bir ve gerektiğinde özel sayı olarak yayınlanır. Derginin yayın dili Türkçe olup gerektiğinde İngilizce yazılara da yer verilebilir.
2. Dergiye iktisadi ve idari programlar ile ilgili tüm konularda bilimsel ve özgün makaleler gönderilebilir.
3. Dergiye gönderilen makaleler başka bir yerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.
4. Makaleler Türkçe veya İngilizce dillerinde yazılmış olmalıdır.
5. Makaleler yazım kurallarımıza uygun bir şekilde hazırlanarak sisteme yüklenmelidir. Yazarlar; unvanlarını, görev yaptıkları kurumları ve iletişim bilgilerini sisteme eksiksiz bir şekilde eklemelidir.
6. Çalışmalarını gönderen yazarlar; makalede hiçbir şekilde intihal yapmadığını, intihalden doğan tüm sorumlulukların kendilerine ait olduğunu, bu konuda derginin hiçbir sorumluluğunun olmadığını beyan etmiş olmaktadır.
7. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen makaleler araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmış olmalıdır.
8. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen makaleler ilk olarak intihal programından geçirilmektedir. Benzerlik indeksi oranı yüksek olan makaleler değerlendirme sürecine alınmadan reddedilmektedir.
9. Makaleler içerik ve biçim açısından incelenmek üzere en az iki hakeme gönderilmektedir. Makaleyi değerlendiren hakemlerin kimlikleri hakkında yazarlara, makalenin kime ait olduğu konusunda da hakemlere bilgi verilmemektedir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, editör makaleyi üçüncü hakeme gönderilebilir veya hakem raporları çerçevesinde nihai kararı verebilir.
10. Hakemlerden gelen değerlendirme raporları doğrultusunda makalenin yayımlanmasına, yazardan düzeltme istenmesine ya da makalenin geri çevrilmesine karar verilecektir. Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç üç ay içinde yapılarak dergimize ulaştırılması gerekmektedir.
11. Yazım yanlışlarının çok fazla olması, bilimsellik şartlarına uyulmaması makalenin geri çevrilmesi için yeterli görülecektir.
12. Yayınlanmayan makaleler yazarına geri gönderilmeyecektir.
13. Dergide yayınlanan makalelerdeki görüşler derginin görüşleri değildir. Tüm sorumluluk yazarına aittir.
14. Dergide yayınlanan makalelerin her hakkı saklıdır. Derginin ismi olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.
15. Dergide yayınlanan makalelerin yazarlarına nakit olarak telif ücreti ödenmez.
16. Yayın ilkelerine uygun olmayan makaleler hakem değerlendirme sürecine alınmayacaktır.

YAYIN ETİĞİ

SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi yayın etiği konusunda COPE (Committee on Publication Ethics) ve ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tarafından belirlenen yayın etiği ilke, standart ve tavsiyelerini gözetmektedir. Buna göre kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de buna dahildir. Yayın etiği kapsamında tüm paydaşların özetle aşağıdaki etik sorumlulukları taşıması beklenmekte olup, her türlü etik vakası COPE kuralları gereğince değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Yazarların Etik Sorumlulukları:

- Yazarlar dergiye gönderdikleri makaleleri başka bir yerde yayınlamamış ya da yayınlanmak üzere göndermemiş olmalıdır.
- Yazarlar makalelerinde kullandıkları tüm alıntılara kaynak göstermiş olmalıdır.
- Yazarlar makalenin kendi çalışmaları olduğunu, hiçbir şekilde intihal yapmadıklarını, intihalden doğan tüm sorumlulukların kendilerine ait olduğunu, bu konuda derginin hiçbir sorumluluğunun olmadığını beyan etmiş olmalıdır.
- Yazarlar makaleye bilimsel katkı verdiklerini garanti etmeli ve tüm yazarların makale üzerinde eşit sorumluluğa sahip olduğu bilinmelidir.
- Sorumlu yazar makalede adı geçen tüm ortak yazarların yayına ve ortak yazar olarak adlandırılmaya razı olduğunu garanti etmelidir. Çalışmaya önemli katkılar sağlayan tüm kişiler ortak yazar olarak adlandırılmalıdır. Bunun dışındaki kişilere teşekkür kısmında yer verilmelidir.
- Yazarlar gönderdikleri çalışmaları destekleyen kuruluşları, finansal kaynakları veya çıkar çatışmasını beyan etmekle yükümlüdür.
- Yazarlar gerekli görülmesi halinde makalede yer alan veri setlerine ulaşım imkânı sağlamalıdır.

Hakemlerin Etik Sorumlulukları:

- Araştırmayı incelemek için yeterli nitelikte olmayan veya makaleyi hızlı bir şekilde değerlendirmesinin imkânsız olacağını bilen seçilmiş herhangi bir hakem, editöre bu durumu bildirmeli ve inceleme sürecinden mazurunu istemelidir.
- Hakemler kendilerine ulaşan makaleleri gizli tutmak ve hakemlik sürecinden elde ettikleri bilgileri kişisel menfaatleri için kullanmamakla yükümlüdürler.
- Hakemler raporlarını veya makale hakkındaki bilgileri başkalarıyla paylaşmamalıdır ve editörün izni olmadan yazarlarla doğrudan iletişim kurmamalıdır.
- Hakemler makaledeki potansiyel etik meseleler konusunda özenli olmalı ve bunları editörün dikkatine sunmalıdır. Buna, değerlendirmedeki makale ile hakemin kişisel bilgi sahibi olduğu herhangi başka bir yayınlanmış çalışma arasındaki özlü benzerlik ve örtüşme dâhildir.
- Hakemlik nesnel bir şekilde yapılmalıdır. Yazarlara dair kişisel eleştirilerde bulunulmamalı, değerlendirmeler yapıcı, dürüst ve kibar olmalıdır.
- Hakemler yazarlarından herhangi biriyle rekabetçi, işbirlikçi veya başka türlü bir ilişki veya bağlantıdan kaynaklanabilecek potansiyel bir çıkar çatışmasına sahip olduğu bir makaleyi değerlendirmeyi kabul etmeden önce editöre danışmalıdır.

Editör Kurulunun Etik Sorumlulukları:

- Dergide hangi makalelerin yayınlanacağına karar vermek editör kurulunun sorumluluğundadır. Yazarların makalelerini değerlendiren editör kurulu; ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, dini inanç, etnik köken, vatandaşlık ya da politik felsefelerinden bağımsız olarak değerlendirme yapmalıdır. Alınacak karar, makalenin doğruluğu, geçerliliği ve önemi ile derginin kapsamının uygunluğuna dayanmalıdır. İftira, telif hakkı ihlali ve intihal ile ilgili mevcut yasal gereklilikler de dikkate alınmalıdır.
- Editör veya herhangi bir editör kurulu üyesi, ilgili yazar, hakemler, potansiyel hakemler, diğer editör danışmanları ve yayıncılardan başka kimseye bir makale hakkında bilgi ifşa etmemelidir.
- Sunulan bir makalede açıklanan yayınlanmamış malzemeler, yazarın açık yazılı izni olmaksızın editörün veya editör kurulunun kendi araştırmalarında kullanılmamalıdır.

YAZIM KURALLARI

1. Makaleler “Office Word” programında A4 boyutlarında hazırlanmalıdır.
2. Makalelerin uzunluğu dergi formatında 30 sayfayı geçmemelidir.
3. Sayfa düzeni; Üst: 3 cm, Alt: 3 cm, Sol: 4 cm ve Sağ: 2,5 cm olmalıdır.
4. Makaleler 11 punto ve “Times New Roman” karakteri ile tek satır aralığı kullanılarak yazılmalıdır. Yazımda, virgül ve noktalardan sonra bir karakter ara verilmelidir.
5. Paragraflarda başlangıç girintisi kullanılmamalı, paragraftan önce ve sonra ise 6nk boşluk bırakılmalıdır. Paragraflar arasında ilave boş satır bırakılmamalıdır.
6. Makalenin ilk sayfasında 11 punto olarak Türkçe ve İngilizce başlık, 9 punto olarak 150 kelimeyi geçmeyecek Türkçe ve İngilizce özet ile en az 3 en fazla 5 tane olmak üzere Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler bulunmalıdır.
7. Yazarın unvanı ile ad ve soyadı, 10 punto olarak makale başlığının sağ altında belirtilmelidir. Aynı sayfanın dipnotlar için ayrılan kesim çizgisinin altında ise 8 punto olarak yazarın görev yeri ve e-mail adresi gösterilmelidir.
8. Makalede ana başlıklar ve alt başlıklar kalın (bold) ve sola yaslı (girintisiz) olarak 1., 1.1., 1.1.1., 1.1.2., 1.1.2.1. gibi ondalıklı şekilde numaralandırılmalıdır. Ana başlıkların bütün harfleri büyük yazılmalı, alt başlıkların ise sadece baş harfleri büyük yazılmalıdır. Ana başlıklardan önce 1 satır boşluk bırakılmalı, başlık sonrasında ise boşluk bırakılmamalıdır. Alt başlıkların ise hem öncesinde hem de sonrasında herhangi bir satır boşluğu bırakılmamalıdır.
9. Makale içindeki tüm tablo, şekil ve grafikler metnin uygun yerlerinde ardışık olarak numaralandırılmış bir şekilde sayfaya ortalı olarak gösterilmelidir. Her tablo, şekil veya grafiğe bir başlık verilmelidir. Başlık; tablo, şekil veya grafiğin üstünde, sayfaya ortalı, yalnızca kelimelerin baş harfleri büyük olacak şekilde ve 10 punto olarak yer almalıdır. Tablo, şekil ve grafik içindeki metin 8-10 punto aralığında olmalıdır. Tablo, şekil veya grafikler yukarıda verilen sayfa yapısına (sayfa marjlarını aşmayacak şekilde) uygun olmalıdır.
10. Dergiye gönderilecek başvurularda aşağıdaki kurallar göz önüne alınacaktır.

KİTAP

Tek Yazarlı Kitap

Yazar Soyadı, Yazar isminin baş harf(ler)i., (Yayın yılı), Kitap Adı, Kitabın Baskısı, Yayın Yeri: Yayınevi.
Dağ, R., (2007), Kırsal Kalkınma Siyaseti, 2. Baskı, Ankara: Dipnot Yayınları.

İki -Altı Yazarlı Kitap

Uyarı: İki- altıya kadar (altı yazar da dâhil) yazarı olan kitaplarda tüm yazarlar kaynakçada gösterilmelidir.

Birinci Yazar Soyadı, Birinci Yazar isminin baş harf(ler)i., İkinci Yazar Soyadı, İkinci Yazar isminin baş harf(ler)i. ve Üçüncü Yazar Soyadı, Üçüncü Yazar isminin baş harf(ler)i., (Yayın yılı), Kitap Adı, Kitabın Baskısı, Yayın Yeri: Yayınevi.

Üçok, C., Mumcu, A. ve Bozkurt, G., (2008), Türk Hukuk Tarihi, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.

Not: İngilizce yayınlarda “ve” yerine “and” kullanılmalıdır.

Yedi ve Daha Fazla Yazarlı Kitap

Altıncı yazara kadar (altıncı yazar da dâhil) tüm yazarlar kaynakçaya yazılarak altıncı yazardan sonra Türkçe kitaplarda “vd.” İngilizce kitaplarda “et al.” kısaltması yapılmalıdır.

Yazar Soyadı, Yazar isminin baş harf(ler)i. vd., (yayın yılı), Kitap Adı, Kitabın Baskısı, Yayın Yeri: Yayınevi.

Erdem, R., Alkan, A., Yılmaz, N., Çelik, R., Akkaş, E., Erdem, İ. vd., (2018), Sağlık Kurumlarına Sosyolojik Bakış, 1. Baskı, Isparta: Hayal Yayınları.

Not: İngilizce yayınlarda “vd.” yerine “et al.” kullanılmalıdır.

Editörlü Kitap

Yazar Soyadı, Yazar isminin baş harf(ler)i., (Yayın yılı), “İçerideki makalenin veya bölümün adı”, içinde Editörün İsmi'nin Baş Harf(ler)i. Editör Soyadı (Ed.), Kitabın Adı, (ss. Makale veya bölümün sayfa aralığı), Kitabın Baskısı, Yayın Yeri: Yayınevi.

Çarıkçı, İ. H. ve Arslan, E. T., (2010), “Türk Yönetim Geleneğinde Kayırmacılığın Tarihi Seyri”, içinde R. Erdem (Ed.), Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık, (ss. 27-39), 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Not: Editör ikiden fazlaysa ikinci yazardan sonra “vd.” kısaltması yapılmalıdır.

Çeviri Kitap

Uyarı: Çeviri kitaplarında metin içerisinde ve kaynakçada kitabın orijinalinin hangi yılda yayınlandığı belirtilmelidir.

Yazar Soyadı, Yazar isminin baş harf(ler)i., (yayın yılı), Kitap Adı, (Çev. Kitabı Çeviren Yazarın İsmi'nin Baş Harf(ler)i. Yazarın Soyadı), Kitabın Baskısı, Yayın Yeri: Yayınevi

Neiman, S., (2006), Modern Düşüncede Kötülük, (Çev. A. Sargüney), 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal Baskı: 1999)

Not: Metin içi: (Neiman, 1999/2006: 155).

Bildiri Kitabı

Yazar Soyadı, Yazar isminin baş harf(ler)i., (yayın yılı), “Bildirinin adı”, içinde Editörün İsmi'nin Baş Harf(ler)i. Editör Soyadı (Ed.), Kongrenin Adı, (ss. Bildirinin sayfa aralığı), Yayın Yeri: Yayınevi.

Atman, Ü., (2010), “Kalite, Hastane Yönetimi ve Liderlik”, içinde H. Kırılmaz (Ed.), II. Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi, (ss. 80-88), Ankara: Bakanlık Yayınları

MAKALE

Tek Yazarlı Makale

Yazar Soyadı, Yazar isminin baş harf(ler)i., (yayın yılı), “Makalenin Adı”, Makalenin Yayınlandığı Derginin Adı, Makalenin cildi(sayısı): Makalenin Sayfa Aralığı.

Pazarlıoğlu, M. V., (2007), “İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14(1): 121-135.

Stouffer, S. A., (1940), “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, American Sociological Review, 5(6): 845-867.

İki -Altı Yazarlı Makale

Uyarı: İki'den altıya kadar (altı yazar da dahil) yazarı olan makalelerde tüm yazarlar kaynakçada gösterilmeli, son yazarın soyadından önce Türkçe makalelerde “ve” yabancı makalelerde “and” konulmalıdır.

Birinci Yazar Soyadı, Birinci Yazar isminin baş harf(ler)i., İkinci Yazar Soyadı, İkinci Yazar isminin baş harf(ler)i, Üçüncü Yazar Soyadı, Üçüncü Yazar isminin baş harf(ler)i., (yayın yılı), “Makalenin Adı”, Makalenin Yayınlandığı Derginin Adı, Makalenin cildi(sayısı): Makalenin Sayfa Aralığı.

Koçak, Y. ve Terzi, E., (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3): 163-184

Pissarides, C. A. and Wadsworth, J., (1989), “Unemployment and the Inter-Regional Mobility of Labour”, The Economic Journal, 99(397): 739-755.

İslamoğlu, E., Yıldırım, S. ve Benli, A., (2013), “Türkiye’de Tersine Göç ve Tersine Göçü Teşvik eden Uygulamalar: İstanbul İli Örneği”, Sakarya İktisat Dergisi, 2(4): 46-66.

Yedi ve Daha Fazla Yazarlı Makaleler

Uyarı: Altıncı yazara kadar (altıncı yazar da dâhil) tüm yazarlar kaynakçaya yazılarak altıncı yazardan sonra Türkçe makalelerde “vd.” İngilizce makalelerde “et al.” kısaltması yapılmalıdır.

Yazar Soyadı, Yazar isminin baş harf(ler)i. vd., (yayın yılı), “Makalenin Adı”, Makalenin Yayınlandığı Derginin Adı, Makalenin cildi(sayısı): Makalenin Sayfa Aralığı.

Frenk, J., Chen, L., Bhutta, A. Z., Cohen, J., Crisp, N., Evans, T. et al., (2010), “Health Professionals For A New Century: Transforming Education to Strengthen Health Systems in an Interdependent World”, The Lancet, 376: 1923-1958.

Erdem, R., Gökkaya, D., Vergili, A., İzgüden, D., Eroymak, S., Uysal, M. vd., (2009), “Sağlık Hizmetlerinde Ters Bakım Yasasının Kent-Kır Ekseninde Değerlendirilmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(4): 95-104.

TEZ

Sağır, M., (2006), Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.

SÖZLÜK

Jackson, Y. (Ed.). (2006). Encyclopedia of Multi Cultural Psychology, London & New Delhi: Sage Publications.

İNTERNET KAYNAĞI

http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/discrimination_1?q=discrimination, Erişim Tarihi: 03.07.2013.

DİĞER KAYNAKLAR (Rapor, Yasa, Sözleşme, Bildiri vs.)

1961 Anayasası (Kabul tarihi: 09.07.1961, Karar sayısı: 10859, Resmî Gazete: 20.07.1961).

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (Kabul edildiği yer: Roma, Kabul tarihi: 04.11.1950, Değişiklik: 01.06.2010).

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirisi (Kabul: 05.04.1975, Resmî Gazete: 27.04. 1977).

Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmelik (Karar sayısı: 5105, Kabul Tarihi: 16. 07. 1982, Resmî Gazete: 25. 10. 1982).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

ÜNİVERSİTE DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİNİN ORAN ANALİZİ YÖNTEMİ İLE MALİ DEĞERLENDİRİLMESİ

FINANCIAL EVALUATION OF UNIVERSITY REVOLVING CAPITAL ENTERPRISES BY RATIO ANALYSIS METHOD

Ramazan POLAT¹

Doç. Dr. Utku ŞENDURUR²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı "Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2017" sıralamasında 6. bölgede olan ve döner sermaye işletmesi bulunan üniversite hastanelerinin mali gelir-giderlerini değerlendirerek, sağlık hizmetinde yönetici olarak görev alan çalışanlara bilgi sağlamak ve konuyla ilgili yazına katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda, üniversite hastanelerinin 2015-2019 yıllarına ait bilanço ve gelir-gider tablolarına ait veriler incelenmiş ve oran analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Veriler Sayıştay raporlarından alınmış ve yayınlanmış en güncel finansal tablolar kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, döner sermayeye ait hastanelerin likidite oranlarının yeterli olduğu fakat mali yapı oranları ve kârlılık oranlarının istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Faaliyet oran sonuçları ise yıllara göre değişkenlik göstermektedir. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre, hastaneler, kısa vadeli borçlar ile öz kaynakların dengesini iyi ayarlamalı, nakit artırıcı birtakım çalışmalar yapmalı, kârlılık artırıcı önlemler almalı ve uygulamış oldukları finansal yöntemleri tekrar gözden geçirmelidirler denilebilir.

Anahtar Kelimeler: Döner Sermaye İşletmeleri, Oran Analizi, Finansal Performans.

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the financial income and expenses of university hospitals, which are in the 6th region in the "Socio-Economic Development Index 2017" ranking and have revolving funds, to provide information to the employees who work as managers in health services and to contribute to the literature on the subject. In this context, the data of the balance and income-expenditure tables of the university hospitals for the years 2015-2019 were examined and evaluated with the ratio analysis method. The data were taken from the TCA reports and the most recent published financial statements were used. According to the results of the study, it can be said that hospitals should adjust the balance of short-term debts and equities well, do some cash-increasing activities, take measures to increase profitability and reconsider the financial methods they have applied.

Keywords: Revolving Funds, Ratio Analysis, Financial Performance.

¹ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, rpolat@agri.edu.tr

² Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, usendurur@agri.edu.tr

1. GİRİŞ

Sağlık İnsan hayatında önemli bir yere sahiptir. Sağlık sektöründe oluşan teknolojik değişimler ve gelişmeler, artan nüfus, artan hastalıklar ve taleplerden dolayı sağlık hizmetleri için yapılan harcamalar giderek artmaktadır. Bu durum da sağlık sektörü için önemli finansal sıkıntılara sebep olmaktadır (Bülüç vd., 2017, s.64).

Ülkemizde yapılmış olan döner sermaye işletmelerinin bütçelerini ve bu bütçeye bağlı olarak bu işletmelerin gelir ve giderlerine bağlı belirlenmiş olan sıralamalarda; ilk sırayı üniversitelere bağlı döner sermaye işletmeleri almış olup ikinci sırayı ise Sağlık Bakanlığı'na bağlı döner sermaye işletmeleri almıştır. İşletmelerin döner sermayeye ait işletme sayıları ve faaliyet hacimleri incelendiğinde, üniversitelere ait döner sermaye işletmelerinin işlem hacimlerinin ve kapasitelerinin diğerlerine göre daha büyük olduğu söylenebilir (Ağırbaş, 2014, s.36).

Sağlık hizmetlerinde en büyük paya sahip olan üniversite hastaneleri, kaliteli ve daha iyi hizmet verebilmek için teknolojik geliştirmelere ayak uydurmalı ve kendilerini devamlı geliştirmeliler (Çam, 2008, s. 16). Çünkü sağlık hizmetlerinin sunulması, faaliyetlerin devam etmesi ve gelişmelerin takip edilerek hastanelerin kendilerini yenileyebilmeleri için finansal kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır (Ağırbaş, 2014, s. 47). Finansal kaynaklar, insan emeğinin çalışma alanına girilmesi, tıbbi malzeme, tıbbi cihaz ve yerlerin alınması veya kiralanması, kurum için bina inşası vb. hususların faaliyete geçmesi veya tedarik edilmesinde temel araç olarak nitelendirilebilir. Sağlık kurumları, gerek cihazların elde edilmesinde gerek donanımlı personel temin edilmesinde finansal kaynaklara çok ihtiyaçları olan kuruluşlardır. Bundan dolayı ihtiyaçlarının giderilebilmesi için sağlık kurumları yeterli fon kaynaklarına sahip olmalıdır ve bu kaynaklar ekonomik, verimli ve etkili olarak kullanılmalıdır (Ağırbaş, 2014, s. 48).

Bu durum, finansal yönetimin önemini arttırmaktadır. Zorunlu olarak sağlık sektöründe finansal yönetimin önemini arttırmıştır. Böylelikle, sağlık kurumlarının finansal olarak iyi yönetilmeleri gerekliliği kaçınılmaz bir zorunluluk olarak göze çarpmaktadır. Sağlık kurumlarında önemli ve özellikli yönetim alanlarından bir tanesi de "Finansal Yönetim" olmuştur. İyi bir sağlık kurumunu diğerlerinden ayıran en önemli özellik ekonomik olarak daha iyi yönetilmeleridir. Ekonomik olarak daha iyi yönetilen bir sağlık kurumu, geleceğe yönelik kararlar almada, stratejiler belirlemede ve güncel durum tespitini yapmada diğerlerinden bir adım önde olacaktır. Yani finansal analizlerle daha önde olacaklardır (Yüksel, 2020, s. 520).

Literatür araştırması yapıldığında, üniversitelerde alt birim olarak döner sermaye işletmesine bağlı sağlık, araştırma ve uygulama merkezi olan finansal mali devamlılığının uygun olarak sağladığı ile ilgili yeterli çalışmaya rastlanılmamaktadır. (Ağırbaş, 2014, s. 50). Bu çalışmada, literatüre katkı yapması ve hastanelerde ve sağlık alanında idareci olarak görev alanlara yol göstermesi amacıyla, Türkiye'de sağlık araştırma ve uygulama merkezi olan üniversite döner sermaye ait hastanelerin, oran analizi tekniğiyle mali performans seviyesinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2. FİNANSAL ANALİZ YÖNTEMLERİ

Çalışmalarda farklı gruplamalara karşılaşılmamasına rağmen, genelde mali analiz dört grupta sınıflandırılmıştır. Bunlar:

- Oran yöntemiyle analiz (Rasyo),
- Karşılaştırmalı tablolar yöntemiyle analiz (Yatay),

- Yüzde yöntemi ile mali analiz (Dikey),
- Eğilim yöntemi analizidir (Trend).

Kullanımına en sık başvuru alan ve bu çalışmada da analizde faydalanılan teknik “Yöntem Oran Analizi” tekniğidir (Ağırbaş, 2014, s. 45).

2.1. Oran Analizi (Rasyo)

Oran analizi, performans değerlendirilmesinde sürekli tercih edilen ve diğer analiz yöntemlerine göre en basit olarak görülen ve çok az veriye ihtiyaç duyulan bir analizdir. Bu nedenle bu analiz tekniği yaygın bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Herhangi bir veride verilmekte olan farklı iki veri aralarındaki bağlantının basit aritmetik gösterimine oran denilir (Akgüç, 2011, s. 33). Hesapların veya değişik hesap grupları arasında yapılan matematiksel bağlantı desteğiyle ilgili işletmenin, mali durumuyla kârlılık yapısı durumunda çeşitli tespitlerde oluşturulabilir (Tenker ve Akdoğan, 2007, s. 22). Oranların değişimi olup olmadığının takip edilmesi önerilse de elde edilen bulgular sınırlı bilgi verecektir (Kecek, 2010, s. 69). Bu nedenle oran analizi, etkinlik değerleri bakımından ve genel olarak göstermiş olduğu performans ölçümünde yetersiz olduğu görülmektedir. Ancak; elde edilen verinin ön izlemesi sağlanarak ön test-son test durumu için diğer istatistik tekniklerin kullanımında öncülük sağlayabilir (Peacock, et, 2001, s. 13). Ulaşılan değerler üzerinden yorumların yapılmasının, oranların hesaplanmasından daha önemli düşünülmektedir (Çetiner, 1996, s. 17).

Hastanelerde ve sağlık birimlerinde oran analizi yöntemi kullanılarak, hastanenin kapasitesinin kullanım oranı (yatan hasta sayısı/yatak sayısıx365), hekim başına düşen poliklinik sayısı (poliklinik sayısı/hekim sayısı), yatak devir hızı (yatan hasta sayısı/yatak sayısı) gibi çeşitli hesaplamalar yapılarak farklı bilgilere ulaşılabilir (Mollahaliloğlu vd., 2011, s. 72). Oran analizinde hesaplaması yapılan her bir oran, performansla ilgili boyutları tek tek ifade ederken, birlikte istatistik yapılması mümkün değildir. Elde edilen verilere göre yapılan oranlama hesaplamalarının bazılarında işletme başarılı görülürken, aynı veriler kullanılarak yapılan diğer oranlamalar şirketin başarısız olduğunu gösterebilir (Yolalan, 1993, s. 55). Hastaneler gibi fazla işlem hacmine sahip olan büyük işletmelerde uygulanan bu analiz tekniği yetersiz kalabilir veya farklı sorunlara yol açabilir. Oran analizi tekniği kullanılarak performans ölçümü yapılması ancak cari veya önceki yıllardaki işletme bünyesindeki ya da benzer firmalardaki benzer değerlerle karşılaştırılmasına ve yorumlama yapılarak kullanılması daha uygundur. Oran analizleri; likidite oranları, finansal yapı oranları (mali), faaliyet (çalışma hızı) oranları ve kârlılık oranlarıyla birlikte 4 alt başlık altında incelenmektedir.

2.1.1. Likidite Oranları

Likidite kavramı, finans piyasalarında bir kaynakların nakde dönüştürülmesi süresiyle ilgilidir. Yani cari borçlarını ödeme hızı oranını ve varlıklarını hızlı kullanabilmeyi ölçer (Şahin, 2017, s. 1). Likidite oranları aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir:

2.1.1.1 Cari Oran: Likidite oranları içerisinde en sık kullanılan bir orandır. Likidite oranı, dönen varlıkların kısa vadeli borçlarına olan oranıdır. Bu oran dönen varlıkların kısa süreli borçları karşılama performansını gösterir. Oran = Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı

Kaynaklar, formülüyle hesaplanmaktadır. Literatüre göre bu oranın 1,5-2 arasında olması gerekir (Altuğ, 2010, s. 134).

2.1.1.2. Likit (Asit-Test) Oran: Dönen varlıklara stokların dâhil edilmemesiyle kısa vadeli borçların ödenebilirliği durumunu gösterir. $Oran = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$, formülüyle hesaplanmaktadır. Literatürde kabul gören oran 1'dir (Akgüç, 2011, s. 246).

2.1.1.3. Nakit Oranı: İşletmelerin hazır değerlerini oluşturan nakit ve nakde dönüşebilen değerler ile menkul kıymetler ile kısa vadeli borçları ödeme oranını göstermektedir. $Oran = \frac{\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$, formülüyle hesaplanmaktadır. 0,20 altına düşmeyen oranlar kabul görmektedir (Akgüç, 2011, s. 247).

2.1.2. Finansal (Mali) Yapı Oranları

Finansal (mali) yapı oranlar; İşletmelerin kaynakların verileirn düşmesi, iş akışı sürecinde zarar etmesi veya sonraki yıllarda düşünülen nakit devamlılığın oluşmaması durumunda ilgili işletmenin sorumluluğunun yerine getirip getiremeyeceği durumu hakkında önemli veriler sağlamaktadır (Altuğ, 2010, s. 188). Mali yapı oranları aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir:

2.1.2.1. Finansal Kaldıraç Oranı (FKO): İşletmenin sahip olduğu kaynaklarının ne ölçüde yabancı kaynaklarla karşılandığını yüzde olarak gösteren bir orandır. $Oran = \frac{\text{Toplam Yabancı Kaynaklar}}{\text{Aktif (Pasif) Toplamı}}$, formülüyle hesaplanmaktadır. 0,50 üstüne çıkmayan oranlar kabul görmemektedir (Tenker ve Akdoğan, 2007, s 45).

2.1.2.2. Öz Kaynak Varlık (Aktif) Oranı (ÖKVO): Özkaynakların toplam varlıkları karşılama gücünü gösteren bir orandır. Özellikle orta ve uzun vadeli kredi başvurularında kredi verecek kuruluşlara işletmenin mali gücünü göstermesi bakımından önemi büyüktür. $Oran = \frac{\text{Öz sermaye}}{\text{Toplam Varlık}}$, formülüyle hesaplanmaktadır. 0,50'den büyük oranlar kabul görmektedir (Tenker ve Akdoğan, 2007, s. 46).

2.1.2.3. Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Kaynaklara Oranı (KVYKTKO): Yabancı kaynakların şirketin toplam kaynaklarının yüzde kaçını kısa vadeli olarak karşılandığını gösteren bir orandır. $Oran = \frac{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}{\text{Toplam Kaynaklar}}$, formülüyle hesaplanmaktadır. 0,30'den küçük oranlar kabul görmektedir (Tenker ve Akdoğan, 2007, s. 46).

2.1.2.4. Öz Kaynakların Yabancı Kaynaklara Oranı (ÖKYKTO): İşletmenin finansal bağımsızlık düzeyini belirten bu orana finansman oranı da denilmektedir. $Oran = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar} + \text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$, formülüyle hesaplanmaktadır. 1'den büyük oranlar kabul görmektedir (Çetiner, 1996, s. 27).

2.1.2.5. Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Öz Kaynaklara Oranı (KVYKÖKO): İşletmelerin elindeki öz kaynaklarla mevcut kısa vadeli borçlarının ne kadarını karşıladığı oranını gösterir. $Oran = \frac{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}{\text{Toplam Kaynaklar}}$, formülüyle hesaplanmaktadır. 0,30'dan küçük veya eşit olan oranlar kabul görmektedir (Ağırbaş, 2014, s. 30).

2.1.2.6. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Kaynaklara Oranı (UVYKTKO): İşletmenin kullandığı kaynaklardan dış finansörlerden alınan uzun süreli borçlarının toplam

borcuna oranı ile hesap edilen bu oran, Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar/Toplam Kaynaklar, formülüyle hesaplanmaktadır. 0,50'dan küçük veya eşit olan oranlar kabul görmektedir (Akgüç, 2011, s. 244).

2.1.2.7. Duran Varlıkların Devamlı Sermayeye Oranı (DVDSO): İşletmedeki duran varlıkların ne kadar kısmının öz kaynakla ne kadarının uzun süreli yabancı kaynakla karşılandığını gösterir. Oran=Duran Varlıklar/(Uzun Süreli Yabancı Kaynaklar+Öz Kaynaklar), formülüyle hesaplanmaktadır. 1'den küçük veya eşit olan oranlar kabul görmektedir (Ağırbaş, 2014, s. 31).

2.1.3. Faaliyet Oranları

İşletmenin bir yıl süre içerisinde kaç defa tahsilat yaptığını gösteren orandır. Kaynaklarıyla oluşturduğu her 1 TL'nin nakde dönüşüm hızını hesaplar (Ceylan ve Korkmaz, 2007, s. 22). Faaliyet oranları aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir:

2.1.3.1 Alacak Devir Hızı Oranı (ADH): İşletmenin bir satıştan doğan alacağını tahsil etme süresidir. Kısaca sattığınız ürünün veya sunduğunuz hizmetin ücretini müşterinin size ödeme hızıdır. Oran=Kredili Satışlar Toplamı/Ticari Alacaklar, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranda zaman diliminin kısa olması kabul görmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2007, 22).

2.1.3.2. Stok Devir Hızı Oranı: İşletmenin bir yıl içinde stoklarını kaç defa yenilediği gösteren orandır. Başka bir ifadeyle stoklarını kaç kez satıldığını ifade eder. Oran=Net Satışlar/Ortalama Stoklar. Oranda zaman diliminin kısa olması kabul görmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2007, s. 22).

2.1.3.3 Öz Sermaye Devir Hızı Oranı (ÖSDH): İşletmenin sahip olduğu öz kaynaklarını ne kadar etkin kullandığı hakkında bilgi verir. Benzer faaliyetlerdeki işletmelerle veya önceki yıllardaki sonuçlarla karşılaştırılmalıdır. Oran=Net Satışlar/Öz Sermaye, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranın yüksek çıkması; işletmenin öz sermayesini etkin kullandığı veya öz sermaye yetersizliği içerisinde olduğu şeklinde yorumlanabilir (Ceylan ve Korkmaz, 2007, s. 23).

2.1.3.4. Alacakların Tahsil Süresi Oranı (ATS): İşletmenin vadeli bir satışın yapıldığı süre ile alıcının borcunu ödediği süre arasındaki geçen süreyi ifade eder. Bir bakımdan borcunun tahsil ettiği süreyi gösterir. Oran=360/Alacak Devir Hızı, formülüyle hesaplanmaktadır. Alacak devir hızı oranının yüksek olması istenir (Ağırbaş, 2014, s. 31).

2.1.3.5 Ticari Borçları Ödeme Süresi Oranı (TBÖS): İşletmenin yıl içinde ticari borçlarını ne kadar sürede ödendiği hakkında bilgi verir. Oran=360*Ticari Borçlar/Satılan Hizmet Maliyeti, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranın yüksek olması istenir (Tenker ve Akdoğan, 2007, s. 47)

2.1.3.6 Hazır Değer Devir Hızı Oranı (HDDH): İşletmenin sahip olduğu kasa, banka vb. hazır değerlerinin ne kadarlık bir satışla karşılandığı hakkında bilgi verir. Oran=Net Satışlar/Hazır Değerler, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranın yüksek olması istenir (Ağırbaş, 2014, s.31).

2.1.3.7 Toplam Varlık Devir Hızı Oranı (TVDH): İşletmenin varlık toplamının ne kadar etkin kullandığını tespit eder. Yani 1 TL'lik varlığın oluşturduğu satışı belirler. Oran=Net

Satışlar Tutarı/Varlık Toplamı, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranının yüksek olması istenir (Tenker ve Akdoğan, 2007, s. 48).

2.1.3.8 Aktif Devir Hızı Oranı: İşletmenin ne kadar verimli çalıştığını belirler. İşletmenin sahip olduğu toplam varlıklarını yılda kaç defa çevirdiğini gösterir. $\text{Oran} = \text{Net Satışlar Tutarı} / \text{Varlık Toplamı}$, formülüyle hesaplanmaktadır. Aktif devir hızının yüksek olması gerekmektedir (Akgüç, 2011, s. 248).

2.1.3.9 Döner Sermaye Devir Hızı Oranı (DVDH): İşletmenin döner sermaye verimliliğini belirleyen bir orandır. Yüksek olması verimli olduğunu, düşük olması ise borçlarının fazla olduğunu gösterir (Ceylan ve Korkmaz, 2007, s. 24).

2.1.3.10 Sabit Varlıklar Devir Hızı Oranı (DUVDH): İşletmenin sabit varlıklarını kullanarak satış yapabilme yeteneğini ölçmesini sağlar. $\text{Oran} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Duran Varlıklar}$, formülüyle hesaplanmaktadır. Devir hızı oranının yüksek olması gerekmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2007, s. 24).

2.1.4. Kârlılık Analizinde Kullanılan Oranlar

İşletmenin kar elde etme kapasitesi ölçmeye yarayan bu oran, mal ve hizmet satışında elde ettiği gelirin kabiliyeti ölçmeye yarar (Akgüç, 2011, s. 250). Kâr ile satışlar arasındaki durumu gösteren oranlar; faaliyet kâr oranı, brüt kâr oranı, net kâr oranı, toplam varlık kârlılığı oranı, öz kaynak kârlılık oranıdır (Akgüç, 2011, s. 250). Karlılık oranları aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir:

2.1.4.1. Brüt Kâr Oranı (BKMO): İşletmede yapılan satışlardan, satışlarla ilgili maliyet düşüldükten sonra kalan paranın tutarını belirleyerek değerlendirmek için kullanılan bir tekniktir. $\text{Oran} = \text{Brüt Satış Kârı} / \text{Net Satışlar}$, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranın yükselme eğiliminde olması işletmenin lehine olan bir durumdur (Ağırbaş, 2014, s. 33).

2.1.4.2. Faaliyet Kâr Oranı (FKMO): İşletmenin faaliyetlerinden elde ettiği kardan vergiler ve faizler düşülmeden önceki oranıdır. $\text{Oran} = \text{Faaliyet Kârı} / \text{Net Satışlar}$, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranın yükselme eğiliminde olması işletmenin lehine olan bir durumdur (Ağırbaş, 2014, s. 33).

2.1.4.3. Net Kâr Oranı (NKMO): İşletmenin elde ettiği toplam gelirin oluşturduğu kar oranını gösterir. $\text{Oran} = \text{Net Kâr} / \text{Net Satışlar}$, formülüyle hesaplanmaktadır. Oranın yüksek çıkması, işletmenin faaliyetlerinde başarılı olduğunu gösterir (Ağırbaş, 2014, s. 34).

2.1.4.4. Öz Kaynak Kârlılığı Oranı (ÖKKO): İşletmenin sahip olduğu öz kaynaklarının karlılık oranının ölçülmesidir. Başka bir değişilen sermayenin ne kadar etkin kullanıldığını gösterir. Oranın yüksek çıkması istenmektedir $\text{Oran} = \text{Net Kâr} / \text{Öz Kaynaklar}$ (Gider, 2011, s. 91).

2.1.4.5. Varlık Kârlılığı Oranı (VKO): İşletme varlıklarının kar sağlamakta ne kadar verimli olduğu belirler. Yani oran ne kadar büyükse kar oluşturma kabiliyeti o kadar iyidir. $\text{Oran} = \text{Net Kâr} / \text{Varlık Toplamı}$ (Gapenski, 2005, s. 36).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Can ve İbicioğlu (2008) yapmış olduğu çalışmalarında üniversite hastanelerinde yönetim ve yönetici bakış açısından hastanelerin mevcut durumu, sorunları irdelenmiş ve çözüm önerileri sunmuştur. Anket yöntemi kullanılarak yapılan analizlere göre, hastanelerle beraber hizmet veren dernekler ve vakıflar, hastanenin hedeflerine göre organize edilmediği sonucuna varılmıştır.

Düzer (2008) çalışmasında finansal oranlar ile firma değeri arasında ilişkiyi irdelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, oran analizi verilerinin büyük bir kısmının firma değeri ile arasında bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymuştur.

Erdoğan ve Yıldız (2015) çalışmalarında genel hastaneler ile özel hastanelerin finansal tablolarından faydalanarak, finansal oranlar aracılığıyla hastanelerin finansal performanslarını ölçmüşlerdir. Analiz için veri toplanılan hastanelerden sadece %36'sının tam etkin olarak çalıştıkları belirlenmiştir.

Bülüş vd. (2017) hazırlamış olduğu çalışmalarında Türkiye'de bulunan kamuya ait üniversite hastanelerinin finansal performanslarını değerlendirmeye çalışmışlardır. Çalışma kapsamına göre Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğüne bağlı 43 devlet üniversite hastanesinin 2013, 2014 ve 2015 yılları döner sermaye finansal tablolarından veriler elde edilmiştir. Elde edilen bu verilere göre finansal tablolar oran analizi yöntemiyle değerlendirme yapılmıştır. Analiz sonucuna göre, hastanelerin borcunun yüksek olduğu, kısa vadeli alınan borçları ödemede sıkıntılar yaşadığı, stok devir hızının ve alacak devir hızının düşük olduğu ve gelir-gider arasında olumsuz olarak dengesizlik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alper ve Biçer (2017) çalışmalarında herhangi bir kamu hastanesinin bilanço ve gelir tablosunun üç yıllık verilerini incelemişlerdir ve bu verilere dayanarak finansal analizini yapmışlardır. Araştırmanın yöntem kısmında ekonomik performansın değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler hakkında genel bilgiler vermekte, finansal analiz yöntemlerinden oran analizi ile değerlendirme yapılmıştır. Bulgulara göre ilk iki yıla ait karlılık oranları olumsuz iken, üçüncü yıl karlılık oranlarında yükselme meydana geldiği belirlenmiştir.

Balcı (2017) çalışmasında sağlık sistemindeki karar vericilerin daha iyi kararlar almalarına yardımcı olmak için TOPSIS tekniği kullanılarak bir performans analizi yapılmıştır. Çalışmada, en iyi ve en kötü performansa sahip hastanelerin sıralaması her yıl önemli ölçüde değiştiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, Atatürk Üniversitesi Hastanesi'nin çalışma döneminde en yüksek performansa sahip hastaneler arasında kaldığı, Hacettepe Üniversitesi Hastanesi'nin ise en düşük performansa sahip üç hastaneden birine sahip olduğu belirtilmiştir.

Myskova ve Hajek (2017) çalışmalarında esas olarak, daha önce yayınlanmış güncel makaleleri incelemeye ve değerlendirmeye odaklanmıştır. Çalışma, şirketlerin karlılık konusundaki performanslarının analizi üzerine yürütülmüştür. Böylece bu inceleme sonun şirketlerin karlılığını değerlendirmede en önemli ölçütün kârlılık olduğunu keşfedilmiştir.

Mora ve arkadaşları (2017) çalışmalarında, Ekvador'un 1920-2020 döneminde ürettiği bilimsel üretimi bibliyometrik yöntemlerle analiz ederek entelektüel yapısını ve performansını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada uygulanan yöntemler şunları içerir: (i) terimlerin tanımı ve arama kriterleri; (ii) veritabanı seçimi, ilk arama ve belge derleme; (iii) veri çıkarma ve yazılım seçimi; ve son olarak, (iv) sonuçların analizi. Sonuçlar, bilimsel üretimin 84 ülkenin katkısıyla 13 dilde 27 konu alanında geliştirilen 30.205 belgede konsolide edildiğini

göstermektedir. Bu entelektüel yapı, “Biyoloji ve bölgesel iklim değişikliği”, “Yükseköğretim ve çeşitli yaklaşımları”, “Teknoloji ve bilgisayar bilimleri”, “Tıp”, “Enerji, gıda ve su” ile ilgili araştırma konularını sunarken küresel bağlamla uyumludur. ” ve ”Web üzerinde geliştirme ve uygulamalar”. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SDG'ler), sürdürülebilirlik, iklim değişikliği ve diğerlerinde çerçevelenen konular. Çalışma, mevcut araştırma konuları ve küresel kaygılar, üniversiteler ve ülkeler arasındaki işbirliği ve gelecekteki işbirliği bağlantılarının kurulmasına izin veren işbirliği göz önünde bulundurularak akademik topluluğa katkıda bulunmaktadır.

Koçyiğit ve Kocakoç (2019) yapmış olduğu araştırmada; Ankara ili Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerinin finansal performansları ölçülmüştür. Araştırmaya dâhil edilen hastanelerin 2008-2017 yıllarını kapsayan 10 yıllık finansal tabloları oran analizi ile incelenmiştir. Verilerden elde edilen bulgulara göre karlılık açısından beklenen başarının yakalanamadığı görülmektedir.

Taşer ve Çakır (2019) yapmış olduğu araştırmada, üniversite hastanelerinde uygulanmakta olan ek ödeme sisteminde gelir gider dengesini kurarak, verimli ve kaliteli çalışan elemanların daha çok kazanacağı bir sistem kurmayı hedeflemişlerdir. Pamukkale Üniversitesi Hastaneleri otuz anabilim dalının evren olarak seçilerek örneklemi evrenden oluşturulan bu çalışmada, elde edilen veriler doğrultusunda kamu sağlık hizmeti gelirlerinin maliyetleri karşılayamadığı tespiti yapılmıştır.

Güdük ve Önder (2019) çalışmasında veri zarflama analiz yöntemini kullanarak sağlık hizmetlerindeki verimlilik düzeylerini analiz etmeye çalışmışlardır. Türkiye’de Ocak 2018 tarihine kadar sağlık alanında VZA kullanılarak hazırlanmış 78 adet araştırma kapsamında incelenmiştir. Hastanede uygulanmış olan etkinliklerin değerlendirilmesinde veriler genel olarak hekimlerden elde edildiği için, bu çalışma bize hekimlerin sağlık hizmetlerin merkezinde yer aldığını göstermektedir.

Hilkevics ve Semakina (2019) çalışmalarında işletme oranları analiz yöntemleri için iki boyutlu sınıflandırma önermişlerdir. Bu boyutlar, iş oranları analizini kimin ve ne için yaptığı analizini amacı ile ilgilidir.

Hotunluoğlu ve Kayacan (2020) çalışmasında döner sermaye işletmelerinin, tarihi sürecinden bilgi vermeye başlayarak, yönetim yapısını, yönetim sürecinde dikkat edilen usul ve esasları ve bu işletmelerin yönetim yapısını incelemişlerdir. Üniversite hastanelerinin döner sermayeleri içinde üniversite hastanelerinin payı, mali yapıları, borçlanma durumları hakkında bilgi verilmiş ve hastanelerde var olan sorunlara çözüm önerilerinde bulunmuşlardır.

Bintara (2020) çalışmasında, Bangladeş'teki ticari bankaların karlılığı üzerindeki kaldıraç, faaliyet verimliliği, sorunlu krediler ve sermaye yeterliliği oranının etkisini analiz etmiştir. Çalışmada, devlete ait dört ticari banka ve altı özel ticari banka seçilmiştir. Çalışmada, örnek bankaların yıllık raporlarından toplanan ikincil verileri kullanmıştır. Çalışma, 2017'den 2020'ye kadar dört yıllık bir dönem için dengeli panel verileri kapsamaktadır. Araştırmanın araştırma sorularını ve hipotezlerini karşılamak için panel veri regresyon modeli uygulanmıştır. Çalışmanın analitik sonucu, borç-öz sermaye oranı (DER) ile ölçülen kaldıraç karlılık (ROA) üzerinde olumsuz ve önemsiz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Takipteki kredilerin (NPL) de ROA üzerinde olumsuz ve önemsiz bir etkisi

vardır. Daha yüksek DER ve NPL, bankanın karlılık pozisyonunu düşürür. Çalışma, BOPO oranı ile ölçülen işletme verimliliğinin ROA üzerinde olumlu ve önemsiz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Çalışma, sermaye yeterlilik oranının (SYR) ROA üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, Bangladeş'teki sağlıklı finansal durumu sürdürmek için bankaların borç finansmanı ve uygun borçluların seçimi konusunda rasyonel olmaları gerektiğini önermektedir.

Kadim ve arkadaşları (2020) çalışmalarında, model firmanın değerini finansal oranlara, entelektüel sermayeye ve temettü politikasına dayalı olarak doğrulamayı amaçlamaktadır. Bu araştırmadaki popülasyonlar, 2010-2019 döneminde Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda (IDX) listelenen ve on bir şirket örnekleme gereksinimlerini karşılayan otomotiv alt sektörü şirketleri ve bileşenleri üzerinedir. Veri analizi yöntemleri, klasik varsayımlar testi, doğrusallık testi, toplam belirleme ve tahmin katsayısı ve doğrudan ve dolaylı etki yoluyla hipotez testini içeren yol analizi ve Sobel testine dayanmaktadır. Bu araştırmanın sonuçları, firmanın finansal oranlara, entelektüel sermayeye ve temettü politikasına dayalı modelleme değerinin, finansal oranın sonuç bulguları ile birlikte olduğunu göstermektedir. Likidite, ödeme gücü ve karlılık oranı, temettü politikasını önemli ölçüde etkilemezken, temettü politikasının firmanın değeri üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca, temettü politikasının aracılık ettiği finansal oranlar sadece ödeme gücü ve karlılık oranlarından etkilenirken, likidite oranları ve entelektüel sermaye faktörleri önemli etkiler oluşturmamaktadır.

4. ÇALIŞMANIN DESENİ

Bu bölümde çalışmanın amacı, önemi, veri toplama ve analiz yöntemleri hakkında bilgi verilecektir.

4.1. Çalışmanın amacı

Bu çalışmada, Acar vd. (2019) tarafından yayınlanan bölgelerin ve illerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması raporunda gelişmişlik sıralamasında 6. kademe yer alan üniversite hastanesi (Afiliye olmayan) olan toplam 4 ilde (Diyarbakır, Kars, Şanlıurfa ve Van) bulunan, verilerine ulaşılabilen döner sermaye işletmesine sahip üniversitelerin finansal performanslarının retrospektif olarak değerlendirilmesi, oluşturulan veriler ile literatüre katkıda bulunulması ve karar mercilerine ve sağlık yöneticilerine yol gösterilmesi amaçlanmıştır.

4.2. Çalışmanın Önemi

Farklı iş işletmelerde olduğu gibi sağlık işletmesinde de finansal değerlendirmeler en önemli hususlardandır. Üniversitelere bağlı 3. basamak hastaneler sağlık sorunlarıyla, çözülemeyen hastalıklarla ilgilenen, tedavi gerektiren durumlar ve ileri tetkik için uzmanlığa ve yüksek teknolojiye sahip işletmeler olduklarından finansal anlamda da iyi yönetilmeli, ekonomik devamlılık oluşturulmalıdır.

Gelişmişlik sıralamasında 6. kademede bulunan iller arasında bulunan, nüfusu 1,5 milyon üstünde olan ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin önemli büyükşehirlerden biri olan Diyarbakır, Türkiye'deki tarım üretimine yüzde 2,06 oranda katkı sağlayarak üretim

sıralamasında on altıncı sırada olan bir ilimizdir. En çok turizm yatırım-işletme ve belediye, belgeli yatak sayısına da sahip olan altıncı gelişmişlik kademesi illeri arasında olan Diyarbakır, Türkiye'deki toplam teşvik belgeli yatırımların 2014 verilerine göre yaklaşık yüzde 1'ine sahiptir.

Kars, Türkiye'de işgücüne katkısının en yüksek düzeyde olduğu ikinci ilidir, işsizlik oranıyla da yüzde 6,6 ile Türkiye ortalaması üzerindedir. Kars altıncı gelişmişlik seviyesi illeri arasında en avantajlı şehir durumundadır. Ancak; Kars, Diyarbakır'la birlikte kişi başına hekim sayısı ve hastane yatak sayısı açısından aynı zamanda Türkiye'de net göç hızı en az olan ikinci şehir durumundadır. Yirmi bin nüfus ve üzerindeki yerleşimlerde toplam nüfusun yüzde 26'sının yaşadığı Kars'ta, asfalt-beton köy yolu oranı kırsal kesim yüzde 11'lerde yerini almaktadır. Aynı durumda rekabetçilik düzeyindeki değişkenlerde ülke ortalamasının altında kalması, altıncı gelişmişlik seviyesinde Kars'ın yer almasına sebep oluşturmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin önemli merkezlerinden olan Diyarbakır ve 20.000 nüfusun üzerinde olan Şanlıurfa, Türkiye'de üretilen tarımsal üretim toplam değerinin yüzde 3,4'ünü oluşturmakta ve bu durumla beşinci sırayı oluşturmaktadır. Teşvik belgeli yatırımların Toplam yüzde 0,6'sını oluşturan Şanlıurfa'da fazla işsizlik oranı yüzde 16,3 izlenmektedir. Şanlıurfa en düşük kişi başı GSYH'ye sahip ikinci il düzeyindedir, ayrıca eğitim ve sağlık seviyesinde iyi düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

SEGE-2017 Araştırması'nın 77. sıralarında Van bulunmaktadır. Toplam nüfusu bir milyonu geçen ve birey bazında GSYH'de ilk sırada olmak üzere birçok sosyo ekonomik gelişmişlik değerlerinde alt seviyede bulunan bu iller arasında; görece teşvik sisteminden Van'ın çevresine göre daha fazla faydalandığı hususları öne çıkmaktadır. Gelişmişlik sıralamasında 6. Kademe bulunan illerle ilgili bir çalışma yapılmadığından bu çalışma değer kazanmaktadır (Acar vd., 2019, s. 65).

Ekonomik performanslarının değerlendirilmesi amacıyla, 3. basamak üniversite hastaneleri döner sermaye işletmelerinde yapılan az sayıda çalışma mevcut olduğundan bu çalışmanın önemlilik arz ettiği düşünülmektedir.

4.3. Veri Toplama

6. gelişmişlik seviyesinde bulunan ve verilerine ulaşılabilen üniversitelerimiz; Dicle Üniversitesi 1226 yatak kapasitesiyle bölgenin en büyük sağlık kampüsüne sahip çevre il ve ilçelere hizmet veren üçüncü basamak sağlık kuruluşudur, Kafkas Üniversitesi 276 yatak kapasitesi ile çevre il ve ilçelere hizmet veren üçüncü basamak sağlık kuruluşudur, Haran Üniversitesi 684 yatak kapasitesi ile çevre il ve ilçelere hizmet veren üçüncü basamak sağlık kuruluşudur ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ise 662 yatak kapasitesi ile çevre il ve ilçelere hizmet veren üçüncü basamak sağlık kuruluşudur. Çalışmaya dâhil edilen üniversite bünyesindeki döner sermaye işletmelerinin verileri, Sayıştay Başkanlığının (2020) yayınladığı kamu kurumlarına ait denetim raporlarından 2015, 2016, 2017, 2018 ve 2019 yıllarına ait gelir-gider tablosundan elde edilmiştir (Sayıştay Başkanlığı, 2020).

4.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Sadece Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması raporunda gelişmişlik sıralamasında 6. kademe yer alan şehirlerdeki üniversitelerin belirlenmesi ve döner sermaye işletmelerinin beş yıla ait verileri dışındaki yılların çalışmaya dâhil edilememesi çalışmanın sınırlılıklarıdır.

4.5. Çalışmanın Yöntemi

Gelişmişlik sıralamasında 6. kademede bulunan iller arasında bulunan Diyarbakır, Kars, Şanlıurfa ve Van ilerindeki afiliye olmayan üniversite hastanelerinin döner sermaye işletmelerin analize uygun verilerin tamamına Sayıştay raporlarında paylaşılan mali tablolardan ulaşılarak Microsoft Office Excel programı kullanılarak, mevcut finansal yapıyı oluşturan ve yazında sürekli kullanılan oran analiz yöntemiyle finansal değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmada 5 yıllık finansal tabloların analiz edilmesiyle hesaplanan retrospektif oranlar, sağlık sektöründe genel kabul görmüş oranlar ve geçmiş yıllarla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir (Acar vd., 2019, s.62).

5. BULGULAR ve YORUMLAR

Tablo 1’de üniversite hastanelerine bağlı döner sermaye işletmesine ait finansal performanslarının değerlendirilmesi için oranlar oluşturulmuştur. Verileri hatalı veya eksik olanlar veya oluşturulamayan sonuçlar (–) ile gösterilmiştir. DÜ (Dicle Üniversitesi) ve KÜ (Kafkas Üniversitesi) döner sermaye işletmelerinin cari oranlarında daha önceki yıla oranla düşüş izlenilmektedir. VYYÜ (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi) döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla göre dalgalanma görülmektedir. Sadece HÜ (Haran Üniversitesi) döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla göre artma görülmektedir. VYYÜ döner sermaye işletmelerinde optimum oranın üstünde, diğer işletmelerin hepsinin optimum oranın altında olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Cari oranın 0,19 olduğu KÜ döner sermaye işletmesinin ise ulaşılmaması istenilen orana en uzak işletme olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre VYYÜ hariç diğer hastane döner sermaye işletmelerinin kısa vadeli borçlarını ödemede sorun yaşayabileceği görülmektedir.

Asit-test oranları Tablo 1’de görüldüğü gibi değerlendirildiğinde; bir önceki yıla göre DÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinde düşüş eğiliminde olduğu, HÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinde ise bir önceki yıla göre dalgalanmalar olduğu görülmüştür. Asit-test oranı için literatürde kabul edilen değer 1’dir. Buna göre, VYYÜ bu seviyenin üstünde, kalan döner sermaye işletmelerinin hepsinin asit-test oranları ise bu seviyenin altında çıkmıştır. KÜ döner sermaye işletmesinin asit-test oranı 0,18 çıkmıştır. Bu diğer üniversitelere göre en düşük asit-test oranıdır. Ortaya çıkan sonuçlara göre VYYÜ hariç diğer döner sermaye işletmeleri kısa vadeli borçlarını ödemek için stoklarını satmak durumunda kalabilirler.

Nakit oran sonuçlarında; verilerine ulaşılan 4 döner sermaye işletmesinde (DÜ, KÜ, HÜ, VYYÜ) bir önceki yıla göre dalgalanma olduğu görülmektedir. DÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinin olması gereken değer (0,2) altında kaldığı görülmüştür. KÜ 0,65 ve VYYÜ 1,22 ile ortalama nakit oranı istenilen seviyeye üstünde görülmüştür. HÜ döner sermaye işletmesi 0,15 ile istenilen seviyeye en uzak üniversite olmuştur. Bu sonuçlara göre, DÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinin satışlarının yavaşlaması alacaklarını zamanında tahsil

edememesi gibi durumlarda kısa vadeli yükümlülüklerini karşılayamamasına yol açabilir. KÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinde ise nakit oranının yüksek olması ise firmada atıl fonların olabileceği anlamına gelebilir.

İşletmelerin finansal durum oranlarına bakıldığında; FKO verilerinde bir önceki yıla göre DÜ, KÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinin artma eğiliminde olduğu, bir önceki yıla göre HÜ döner sermaye işletmesinde de düşme olduğu görülmektedir. Ölçüme tabi olan döner sermaye işletmelerinin hepsinde ulaşılmak istenilen FKO seviyesinin literatürde kabul edilen oranın (0,5) çok üstünde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre bütün döner sermaye işletmelerinde satışlarda yaşanan küçük bir değişim karı büyük oranda etkileyebilir

Bir diğer finansal yapı göstergesi olan ÖKVO sonuçları incelendiğinde; bir önceki yıla göre DÜ ve KÜ döner sermaye işletmesinde düşüşte olduğu, bir önceki yıla göre HÜ döner sermaye işletmesi artış olduğu, bir önceki yıla göre VYYÜ döner sermaye işletmesinde dalgalanma olduğu anlaşılmaktadır. ÖKVO için olması gereken 0,5'tir. Değerlendirmelerin olması gereken değer altında olduğu görülmektedir. Buna göre tüm döner sermaye işletmelerinin önemli miktarda borcu olduğunu söyleyebiliriz.

ÖKYKTO değerlendirilmesinde; DÜ, KÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinin verilerine bir önceki yıla göre dalgalanma eğilimi gösterdiği, sadece HÜ'nün önceki yıla kıyasla artan yönde bir eğilimde olduğu saptanmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre işletmeler finansal olarak bağımsızdır diyemeyiz. KVKKTO oranları incelendiğinde; Sadece DÜ döner sermaye işletmelerinin bir önceki yıla istinaden oranlarında artma olduğu, geriye kalan 3 döner sermaye işletmesinin ise bir önceki yıla nazaran dalgalanma olduğu Tablo 2'de gösterilmiştir. KVKKTO için olması gereken oran $\leq 0,3$ 'tür. KVKKTO için tüm işletmelerin istenilen düzeyin altında olduğu belirlenmiştir. Buna göre işletmeler özkaynakları ile kısa vadeli borçlarını karşılayamamaktadır diyebiliriz.

UVYKTO oranlarına bakıldığında; DÜ döner sermaye işletmesinin verilerinde değişme olmadığı, KÜ döner sermaye işletmesinin verilerinde bir önceki yıla oranla artma olduğu, HÜ döner sermaye işletmesinin verilerinde azalma olduğu, VYYÜ döner sermaye işletmesinin verilerinde ise dalgalanma olduğu görülmektedir. Bu seviyenin 0,5'in üzerine çıkmaması istenmektedir. Tüm üniversite arasında HÜ döner sermaye işletmesi hariç geriye kalanlar olması gereken oranın üstünde çıktığı tespit edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara göre HÜ döner sermaye işletmesi hariç geriye kalan işletmeler uzun vadeli borçlarla finanse edildiği görülmektedir.

KVKÖKO oranlarında ise; önceki yıla göre DÜ döner sermaye işletmesi verilerinde dalgalanma, KÜ döner sermaye işletmesinde artma, HÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinde ise azalma olduğu görülmüştür. Kabul gören değer bu oranda 0,35 olduğundan, KVKÖKO sonuçlarında istenilen değer üstünde çıkan sadece DÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinin olduğu görülmektedir. DÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmeleri kısa vadeli borçlarını ödemediği diğer işletmelere göre daha avantajlıdır diyebiliriz.

DVDSO oranlarında, DÜ ve KÜ döner sermaye işletmeleri verilerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, VYYÜ döner sermaye işletmesi verilerinde bir önceki yıla göre düşüş olduğu görülmektedir.

Faaliyet oranlarını tespit eden değerlerden biri olan ADH için; KÜ döner sermaye işletmesi verilerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu görülmüş, VYYÜ döner sermaye işletmesinde sadece 2017 yılına ait veriye ulaşılmıştır. ADH ortalamalarında KÜ döner sermaye işletmesinde en fazla değerlere ulaşılmıştır. Bu da bu işletmenin tahsil durumunun iyi olduğunun göstergesidir.

Döner sermaye işletmelerin borçlarını ortalamada ne kadar sürede ödediğini gösteren TBÖS incelendiğinde DÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinde bir önceki yıla göre artma, KÜ döner sermaye işletmesinde yıllar arasında dalgalanma, VYYÜ döner sermaye işletmesinde ise bir önceki yıllara göre azalma görülmektedir. Ortalama TBÖS sonuçları doğrultusunda KÜ'nün ticari borçlarını en uzun vadede ödeyebilme, HÜ'nün ise ticari borçlarını en vadede ödeyebilme kapasitesine sahip olduğu söylenebilir.

HDDH, işletmelerin sahip oldukları hazır değerlerinin kaç katı kadar satış yaptığını da ifade ettiğinden işletmelerin verimliliklerini görebilmede de fayda sağlayacaktır (Ağırbaş, 2014, s. 51). HDDH oranlarında, VYYÜ haricindeki tüm döner sermaye işletmelerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, VYYÜ döner sermaye işletmesinde de bir önceki yıla göre azalma olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı döner sermaye işletmelerinin ortalama HDDH sonuçları değerlendirildiğinde DÜ döner sermayesinin ise en verimsiz, VYYÜ döner sermaye işletmesinin ise en verimli işletme olduğu anlaşılmaktadır.

DVDH'da; DÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, KÜ döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla göre artış olduğu, VYÜ döner sermaye işletmesinde ise bir önceki yıla nazaran azalma olduğu görülmektedir. DUVDH sonuçları, DÜ, HÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinin oranlarının yıllar arasında dalgalanma gösterdiği, sadece KÜ döner sermaye işletmesinin oranlarında önceki yıla oranla artış oldu tespit edilmiştir. DVDH döner sermaye verimliliğinin bir göstergesidir.

TVDH oranlarında; DÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, KÜ döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla nazaran artış olduğu, VYYÜ döner sermaye işletmesinde ise bir önceki yıla nazaran azalış olduğu görülmektedir. Buna göre varlıklarını en etkin kullanan işletme KÜ döner sermaye işletmesidir. ÖSDH sonuçları dikkate alındığında ise; DÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, KÜ döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla nazaran artış olduğu, VYYÜ döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla nazaran azalış olduğu görülmektedir. Buna göre KÜ özkaynaklarını etkin olarak kullanırken, VYYÜ bunu başaramamıştır diyebiliriz.

Brüt kârlılık durumunu göstergelerinden BKMO incelendiğinde, DÜ, KÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, sadece HÜ döner sermaye işletmesinin oranlarında bir önceki yıla oranla azalma olduğu görünmüştür. Bu doğrultuda, KÜ haricindeki tüm döner sermaye işletmelerinin BKMO sonuçları da pozitif yönde olduğundan bu işletmelerin karlı işletmeler olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Üniversite Döner Sermaye İşletmelerinin 2015-2019 Yıllarındaki Finansal Oranları

ORANLAR	ÜNİVERSİTELER/YILLAR											
	Dicle Üni. (DÜ)						Kafkas Üni. (KÜ)					
	2015	2016	2017	2018	2019	Ort.	2015	2016	2017	2018	2019	Ort.
LİKİDİTE ORANLARI												
Cari Oran	1.19	1.03	0.59	0.45	0.36	0.72	0.40	-	0.15	0.14	0.08	0.19
Asit- Test Oranı	1.05	0.95	0.52	0.35	0.27	0.62	0.40	-	0.14	0.13	0.08	0.18
Nakit Oran	0.37	0.38	0.10	0.07	0.05	0.19	0.06	-	0.06	0.09	0.05	0.65
FİNANSAL YAPI ORANLARI												
Finansal Kaldıraç Oranı (FKO)	0.82	0.97	1.70	2.09	3.09	1.73	2.20	-	6.83	8.78	13.24	7.76
Öz Kaynak Varlık Oranı (ÖKVO)	0.18	0.03	-0.70	-1.09	-2.09	-0.73	-1.20	-	-	-	-12.24	-6.72
Öz Kaynakların Yabancı Kaynak Top. Oranı (ÖKYKTO)	0.21	0.34	-0.41	-0.52	-0.68	-0.21	-0.55	-	2.71	2.41	-0.92	0.91
Kısa Vadeli Yabancı Kay. Toplam Kay. Or. (KVYKTKO)	0.82	0.97	1.69	1.70	2.71	1.57	-1.83	-	0.78	0.66	9.97	2.39
Uzun Vadeli Yabancı Kay. Toplam Kay. Or. (UVYKTKO)	-	-	-	0.38	0.38	0.38	-	-	1.49	2.98	3.28	2.58
Kısa Vadeli Yabancı Kay. Öz Kay. Oranı (KVYKÖKO)	4.70	28.93	-2.43	-1.57	-1.30	5.66	-1.83	-	-	-	-0.81	-1.3
Duran Varlıkların Devamlı Sermaye Oranı (DVDSO)	0.11	0.18	-	0.02	-0.01	0.07	-0.11	-	0.15	0.07	-0.02	0.02
FAALİYET ORANLARI												
Alacak Devir Hızı (ADH)	-	-	-	-	-	-	-	-	9.25	0.13	0.46	3.28
Alacakların Tahsil Süresi (ATS)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ticari Borçları Ödeme Süresi (TBÖS)	95.31	99.92	128.22	175.95	257.56	151.39	286.76	-	239.66	195.43	223.88	236.4
Hazır Değer Devir Hızı (HDDH)	15.23	12.27	24.84	29.29	27.41	21.80	21.92	-	23.59	18.37	23.4	21.82
Dönen Varlık Devir Hızı (DVDH)	4.77	4.52	4.10	4.41	3.78	4.31	3.13	-	8.94	11.89	14.76	9.68
Duran Varlık Devir Hızı (DUVDH)	250.24	745.05	623.03	246.95	159.14	404.8	21.07	-	31.06	46.36	71.89	42.59
Toplam Varlık Devir Hızı (TVDH)	4.68	4.49	4.78	3.39	3.69	4.20	0.72	-	6.94	9.47	12.25	7.84

Tablo 1. Üniversite Döner Sermaye İşletmelerinin 2015-2019 Yıllarındaki Finansal Oranları (Devam)

	ÜNİVERSİTELER/YILLAR												
	Harran Üni. (HÜ)						Van Yüzüncü Yıl Üni. (VYYÜ)						
	2015	2016	2017	2018	2019	Ort.	2015	2016	2017	2018	2019	Ort.	
Öz Sermaye Devir Hızı (ÖSDH)	26.71	134.46	-5.84	-3.12	-1.77	30.08	-2.27	-	-	-	-1.00	-1.63	
KÂRLILIK ORANLAR													
Brüt Kâr Marjı Oranı (BKMO)	0.49	0.38	-0.03	0.10	0.07	0.20	0.06	-	-0.12	-0.07	-0.17	-0.75	
Faaliyet Kâr Marjı Oranı (FKMO)	0.07	-0.04	-0.18	-0.19	0.29	-0.01	-0.29	-	-0.23	-0.14	-0.24	-0.22	
Net Kâr Marjı Oranı (NKMO)	0.07	-0.03	-0.18	-0.17	-0.28	-0.11	-0.29	-	-0.22	-0.14	-0.22	-0.21	
Öz Kaynak Kârlılığı Oranı (ÖKKO)	1.93	-38.66	-1.05	-0.54	-0.49	-7.76	-	-	-	-	-	-	
Varlık Kârlılığı Oranı (VKO)	0.34	-0.13	-0.73	-0.58	-1.02	-0.42	-0.78	-	-1.53	-1.28	-2.67	-1.56	
ORANLAR													
LİKİDİTE ORANLARI													
Cari Oran	0.63	-	0.91	-	0.93	0.82	-	5.45	0.53	-	0.55	2.11	
Asit- Test Oranı	0.53	-	0.63	-	0.61	0.59	-	5.44	0.47	-	0.49	2.01	
Nakit Oran	0.06	-	0.28	-	0.11	0.15	-	3.57	0.04	-	0.07	1.22	
FİNANSAL YAPI ORANLARI													
Finansal Kaldıraç Oranı (FKO)	1.55	-	1.30	-	1.23	1.36	-	1.80	1.80	-	2.55	2.05	
Öz Kaynak Varlık Oranı (ÖKVO)	-0.55	-	-0.30	-	-0.23	-0.36	-	0.52	0.80	-	-1.55	-0.07	
Öz Kaynakların Yabancı Kaynak Top. Oranı (ÖKYKTO)	-0.35	-	-0.23	-	-0.19	-0.25	-	0.29	0.44	-	-0.61	0.04	
Kısa Vadeli Yabancı Kay. Toplam Kay. Oranı (KVYKTKO)	0.64	-	1.10	-	1.08	0.94	-	0.78	0.69	-	1.78	1.08	
Uzun Vadeli Yabancı Kay. Toplam Kay. Oranı (UVYKTKO)	-	-	0.20	-	0.16	0.18	-	-	-	-	0.77	0.77	
Kısa Vadeli Yabancı Kay. Öz Kay. Oranı (KVYKÖKO)	-1.83	-	-3.61	-	-4.62	-3.35	-	3.45	2,24	-	-1,15	1,51	
Duran Varlıkların Devamlı Sermaye Oranı (DVDSO)	-	-	-	-	-	-	-	3.49	0.05	-	-0.03	1.17	

Tablo 1. Üniversite Döner Sermaye İşletmelerinin 2015-2019 Yıllarındaki Finansal Oranları (Devam)

FAALİYET ORANLARI												
Alacak Devir Hızı (ADH)	-	-	-	-	-	-	-	-	1.47	-	-	1.47
Alacakların Tahsil Süresi (ATS)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ticari Borçları Ödeme Süresi (TBÖS)	27.16	-	63.56	-	100.36	63.69	-	-	115.49	-	46.35	80.92
Hazır Değer Devir Hızı (HDDH)	29.23	-	20.40	-	36.55	28.72	-	6157.06	79.14	-	34.27	2090.15
Dönen Varlık Devir Hızı (DVDH)	2.92	-	6.30	-	4.18	4.46	-	403.46	6.23	-	4.54	138.07
Duran Varlık Devir Hızı (DUVDH)	-	-	14299.86	-	-	14229.86	-	21748.50	143,71	-	201.09	7364
Toplam Varlık Devir Hızı (TVDH)	2.84	-	6.30	-	4.18	4.44	-	396.12	5.97	-	4.44	135.51
Öz Sermaye Devir Hızı (ÖSDH)	-5.21	-	-20.66	-	-17.89	-14.58	-	758.37	7.45	-	-2.87	254.31
KÂRLILIK ORANLARI												
Brüt Kâr Marjı Oranı (BKMO)	0.34	-	0.28	-	0.17	0.26	-	37.55	0.15	3.74	0.06	10.37
Faaliyet Kâr Marjı Oranı (FKMO)	0.09	-	0.09	-	0.02	0.06	-	-6.53	0.03	0.05	-	-2.15
Net Kâr Marjı Oranı (NKMO)	-0.09	-	0.07	-	0.03	0.00	-	-7.05	0.03	0.13	0.13	-1.69
Öz Kaynak Kârlılığı Oranı (ÖKKO)	-	-	-1.51	-	-0.48	-0.99	-	-53.43	0.20	-	-0.38	-17.87
Varlık Kârlılığı Oranı (VKO)	-0.26	-	0.46	-	0.11	0.10	-	-27.91	0.16	-	0.59	-9.05

Faaliyet kârlılık durumunu göstergelerinden FKMO incelendiğinde, DÜ, KÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, sadece HÜ döner sermaye işletmesinin oranlarında bir önceki yıla oranla azalma olduğu görülmüştür. HÜ haricindeki tüm döner sermaye işletmelerinin FKMO değerlerinin negatif olduğu ve işletmelerin zarar ettikleri anlaşılmaktadır. Buna göre işletmelerin faaliyet giderlerinin çok yüksek olduğu söylenebilir.

NKMO sonuçlarında, DÜ, KÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinde yıllar arasında dalgalanma olduğu, sadece VYYÜ döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla nazaran artma olduğu görülmektedir. HÜ hariç İşletmelerin NKMO değerlerinin negatif olduğu ve zarar ettikleri, HÜ döner sermaye işletmesinin oranının ise pozitif olduğunu ve kâra geçtiği tespit edilmiştir. ÖKKO'ya bakıldığında, DÜ ve VYYÜ döner sermaye işletmelerinin oranlarında yıllar arasında dalgalanma olduğu, KÜ döner sermaye işletmesinin verilerine ulaşamadığı, HÜ döner sermaye işletmesinin ise bir önceki yıla nazaran oranlarında azalma olduğunu anlaşılmaktadır.

VKO oranı incelendiğinde ise, DÜ, KÜ ve HÜ döner sermaye işletmelerinin oranlarında yıllar arasında dalgalanma olduğu, VYYÜ döner sermaye işletmesinde bir önceki yıla nazaran artma olduğu tespit edilmiştir. Ortalama VKO sonuçlarına bakıldığında; HÜ döner sermaye işletmesinin pozitif, diğer tüm işletmelerin negatif olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, HÜ'nin kâra geçtiğini, diğer tüm işletmelerin zarar ettiklerini göstermektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, döner sermaye işletmesine bulunan üniversite hastanelerinin geriye dönük beş yıllık analizi yapılmasını hedefleyen tanımlayıcı bir araştırmadır.

Çalışmaya dâhil edilen tüm döner sermaye işletmelerinin likidite oranlarının pozitif olduğu belirlenmesine rağmen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi hariç, diğer üniversitelerin işletmelerinin beklenen değerlerin altında kaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, işletmelerin kısa süreli borçlarını ödeme imkanlarının düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca; finansal yapının durumunu ortaya koyan oran hesaplamaları sonuçlarına göre, işletmelerin kısa ve uzun süreli borç yükünün artış gösteren bir eğilimde olduğu görülmektedir. Ayrıca, sahip olunan öz sermayelerinin kullanımının istenilen seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Döner sermaye işletmelerinin TBÖS sonuçlarında dalgalanma olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca işletmelerin, HDDV oranlarının ve dönen varlık devir hızlarının dalgalı bir seyre sahip oldukları görülmüştür. KÜ ve VYYÜ hariç toplam varlık devir hızlarının yıllara göre artan yönde bir seyir izlediği görülmüş ve düşüşlerin seyrek olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin öz sermaye devir hızlarının ise negatif ve azalan bir eğilimde olduğu görülmüştür. Çalışmada ortaya çıkan bir başka sonuca göre, döner sermaye işletmeleri öz kaynaklarını verimli ve etkili kullanamamaktadırlar.

Döner sermaye işletmelerinin kâr etme değerlerini oluşturan sonuçlar incelendiğinde çoğu işletmelerin negatif bir değere sahip olduğu ve artış seviyesinin istenilenin altında olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmadan ortaya çıkan sonuçlara göre yapılan öneriler aşağıdaki gibidir:

1. İşletmeler kendilerine finansal olarak katkı bir sağlamak için, yatırımlarını öz sermayelerini kullanarak yapabilirler.
2. İşletmelerin sahip olduğu nakit durumuna olumlu yönde etki sağlayan kısa süreli borçlar ile öz sermaye arasındaki denge baştan değerlendirilebilir ve yeniden yapılandırılabilirler.
3. İşletmeler nakit arttırıcı yöntemler araştırılabilir ve geliştirebilirler.
4. İşletmeler öz kaynağını verimli ve etkili kullanmanı mı için çalışmalar yapabilirler.
5. Büyük bütçeli diğer işletmelerde olduğu gibi, döner sermayesi var olan işletmeler için belirli zaman aralıklarında finansal performans analizlerinin yapılarak incelenmesi, işletmenin bütçesinin takibi için doğru olabilir.
6. İşletmelerin belirli zaman aralıklarında yapacakları finansal performans analizleri yöneticilerin daha doğru kararlar almalarını sağlayabilir ve bu da, sahip olunan kısıtlı kaynakların da daha verimli kullanılmasını gerektirebilir.
7. Ulaşılan sonuçlar neticesinde hastane işletmelerinde likiditeyi artırıcı teşebbüslerde bulunması önerilmektedir.
8. Alacakların tahsil süresi ve ticari borçları ödeme vadesinin eş zamanlı olması önerilmektedir.
9. Finansal analiz sonuçlarına göre finansal planlama yapılması önerilmektedir.

Ayrıca, ileriki çalışmalarda tüm Türkiye'yi kapsayarak yapılacak olan çalışmalar, işletmelerin finansal performans değerlendirmelerinde daha gerçekçi sonuçlar ortaya koyabilir ve bu sonuçlara göre daha yapıcı çözüm önerileri sunulabilir.

YAZARLARIN BEYANLARI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

7. KAYNAKÇA

Acar , S., Kazancı , L., Meydan , M., ve Işık , M. (2019). İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması. Ankara: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.

Ağırbaş, İ. (2014). Sağlık kurumlarında finansal yönetim ve maliyet analizi. Siyasal kitabevi, Ankara.

Akgüç, Ö. (2011). Mali tablolar analizi. Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul.

ALPER, A., ve Biçer, E. B. (2017). Kamu hastanelerinde finansal performansın oran analizi ile ölçülmesi: bir kamu hastanesi örneği. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 18(2), 337-357.

Altuğ, F. (2010). Finansal analiz sürecinde sistematik bir yaklaşım ve öneriler. Marmara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü işletme ana bilim dalı muhasebe finansman bilim dalı. İstanbul.

- Balci, N. (2017). Financial performance analysis with topsis technique: a case study of public university hospitals in turkey. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 155-176.
- Bintara, R. (2020). The effect of working capital, liquidity and leverage on profitability. *Saudi Journal of Economics and Finance Abbreviated*, 4(1), 28-35.
- Bülüç, F., Özkan, O. ve Ağırbaş İ. (2017). Oran analizi yöntemiyle özel hastane finansal performansının değerlendirilmesi. *International Journal of Academic Value Studies*, 1.
- Can, A., ve İbicioğlu, H. (2008). Evaluation of university hospitals according to management and managership. *Suleyman Demirel University the Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 13(3), 253-275.
- Ceylan, A., ve Korkmaz, T. (2007). *İşletmelerde finansal yönetim (3. Basım)*. Ekin Yayınevi. Ankara
- Campos-García, V. R., Herrera-Fernández, D., Espinosa-De La Garza, C. E., González, G., Vallejo-Castillo, L., Avila, S., & Flores-Ortiz, L. F. (2017). Process signatures in glutiramer acetate synthesis: structural and functional relationships. *Scientific reports*, 7(1), 1-12.
- Çam, H. (2016). Sağlık işletmelerinde finansal performansın değerlendirilmesi: karaman devlet hastanesi örneği . *The Journal of International Scientific Researches* , 1 (1) , 14-27 . DOI: 10.23834/isrjournal.245515
- Çetiner, E. (1996). *İşletmelerde mali analiz (3. Baskı)*. Ankara: Tutibay Ltd.
- Düzer, M. (2008). Finansal analizde kullanılan oranlar ve firma değeri ilişkisi İMKB’de bir uygulama, Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Erdoğan, M., ve Yıldız, B. (2015). Sağlık işletmelerinde finansal oranlar aracılığıyla performans ölçümü: hastanelerde bir uygulama. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9), 129-148.
- Eyüpoğlu, O. (2019). Sağlık bakanlığı eğitim ve araştırma hastaneleri ile kamu üniversite hastanelerinin finansal oranlarının karşılaştırmalı analizi. *Ankara üniversitesi sağlık yönetimi anabilim dalı sağlık bilimleri enstitüsü*.
- Gapenski, L. (2005). *Healthcare finance: An introduction to accounting and financial management*, 3. baskı. Aupha hap.
- Gider, Ö. (2011). Ekonomik kriz dönemlerinin özel hastanelere etkileri: Bir özel hastanenin oran analizleri yöntemiyle finansal performansına bakış. *Öneri Dergisi*. 9(36), 87-103
- Güdük, Ö., ve Önder, E. (2019). Türkiye’deki hastanelerde veri zarflama analizi ile yapılan performans çalışmaları. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 17.
- Hilkevics, S., & Semakina, V. (2019). The classification and comparison of business ratios analysis methods. *Insights into Regional Development*, 1(1), 47-56.
- Hotunluoğlu, H., ve Kayacan, M. A. (2020). Sağlık hizmetleri bağlamında üniversite döner sermaye işletmelerinin kamu ekonomisi açısından analizi. *Asia Minor Studies*, 8(2), 555-574.
- Kadim, A., Sunardi, N., & Husain, T. (2020). The modeling firm's value based on financial ratios, intellectual capital and dividend policy. *Accounting*, 6(5), 859-870.
- Kecek, G. (2010). *Veri zarflama analizi teori ve uygulama örneği*. Siyasal yayın dağıtım. Ankara
- Koçyiğit, S. Ç., ve Kocakoç, N. (2019). Ankara ili kamu hastanelerinin 2008-2017 dönemi finansal performans analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 1280-1293.

Mollahaliloğlu, S., Kavuncubaşı, Ş., Şimşek, F., Kosdak M. ve Yıldırım, S. (2011). Kamu hastanelerinin genel verimliliğinin değerlendirilmesi, (R.Akdağ,ed.). Sağlık Bakanlığı Araştırma Serisi: 6 Yayın No: 848, Ankara

Myšková, R., & Hájek, P. (2017). Comprehensive assessment of firm financial performance using financial ratios and linguistic analysis of annual reports. *Journal of International Studies*, 10(4).

Peacock, S., Chan, C., Mangolini, M., & Johansen, D. (2001). Techniques for measuring efficiency in health services,. Productivity commission staff working paper, 1-111.

Sayıştay Başkanlığı. (2022). <https://www.sayistay.gov.tr/>. Erişim tarihi: 07.08.2022

Şahin, Y. (2017). Temel analiz: Likidite oranları, <https://medium.com/fintables/temel-analiz-oran-analizleri-1-31cf3d2e5b36>, Erişim tarihi: 17.08.20223

Taser, M., ve ÇAKIR, H. (2019). Üniversite hastanelerinde bölüm verimliliğinin performans dayalı ek ödemeye etkisi: bir model önerisi. *Research Journal of Business and Management*, 6(4), 243-270.

Tenker, N., ve Akdoğan, N. (2007). Finansal tablolar ve mali analiz teknikleri.Gazi kitap evi, Ankara

Uddin, M. (2022). Effect of leverage, operating efficiency, non-performing loan, and capital adequacy ratio on profitability of commercial banks in bangladesh, *European Journal of Business and Management Research*

Yolalan, R. (1993). İşletmelerarası görelî etkinlik ölçümü, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.Ankara

Yüksel, O. (2020). Oran analizi yöntemi ile üniversite döner sermaye işletmelerinin finansal değerlendirilmesi, *Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN İŞSİZLİK KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

INVESTIGATION OF THE UNEMPLOYMENT ANXIETY LEVELS OF UNDERGRADUATE STUDENTS OF THE FACULTY OF FINE ARTS: THE CASE OF DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY

Rumeysa Nur İBİŞ¹

Prof. Dr. Kenan ÖREN²

ÖZET

Sanayi devriminin gerçekleşmesi ve yaşanan küresel krizler işsizliğin global bir sorun haline gelmesine neden olmuştur. Bu problem günümüzde artan genç işsizlik oranları ile birlikte üniversitede eğitim alan gençlerin gelecekteki işleri hakkında endişelenmesine neden olmaktadır. Sanat eğitimi almış kişiler için işsizlik, bireyin hem yetersiz hem yeteneksiz hissetmesi anlamı taşımaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Dokuz Eylül Üniversitesi [DEU] Güzel Sanatlar Fakültesi [GSF] öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerinin incelenmesidir. Araştırmada nicel araştırma modellerinden olan tekil arama modeli kullanılmıştır. Çalışmada ki veriler anket yöntemiyle toplanmıştır. Katılımcılara yönlendirilen bu anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “Kişisel Bilgi Formu” alırken ikinci bölümde ise “İşsizlik Kaygı Ölçeği” yer almaktadır. Anket sonucunda elde edilen veriler SPSS 22 programında analiz edilmiştir. Çalışmanın evrenini 326 Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda verilerin normal dağılmadığı tespit edilmesinden dolayı 2 bağımsız grubun incelenmesinde Mann Whitney U testi, 3 veya daha fazla grubun incelenmesinde ise Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Yapılan analizlerde anlamlı bir farklılık saptanmamış ve bulgular tek tek incelenmiştir.

Anahtar Kelime; İşsizlik, Kaygı, İşsizlik Kaygısı, Üniversite Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı.

ABSTRACT

The realization of the industrial revolution and the global crises have caused unemployment to become a global problem. This problem, together with the increasing youth unemployment rates, causes young people studying at university to worry about their future jobs. For people who have received art education, unemployment means that the individual feels both inadequate and incapable. In this context, the aim of this study is to examine the unemployment anxiety levels of Dokuz Eylül University Fine Arts Faculty students. The singular search model,

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, rumeysanuribis35@gmail.com

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, kenanoren@sdu.edu.tr

which is one of the quantitative research models, was used in the research. The data in the study were collected by questionnaire method. This questionnaire directed to the participants consists of two parts. In the first part, "Personal Information Form" is taken, and in the second part is the "Unemployment Anxiety Scale". The data obtained as a result of the survey were analyzed in the SPSS 22 program. As a result of the Kolmogorov-Smirnov test, it was determined that the data were not normally distributed, so the Mann Whitney U test was used in the examination of 2 independent groups, and the Kruskal Wallis H test was used in the examination of 3 or more groups. No significant difference was found in the analyzes made and the findings were examined one by one.

Keyword; Unemployment, Anxiety, Unemployment Anxiety, Unemployment Anxiety of University Students.

1. GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN İŞSİZLİK KAYGISI

1.1. İşsizlik

İşsizlik, sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan ülkelerin ortak problemi haline gelmiştir. İşsizliğin nedeni toplumlara göre değişiklik göstermekle birlikte gelişmiş ülkelerde bu, emek talebi eksikliğinden yani arz ve talepte meydana genel dengesizlik temellidir. (Tatoğlu, 2010, s.11-12)

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2020) işsizlik kavramını “Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler dâhildir. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenler de işsiz nüfus kapsamına dâhildir.” Şeklinde tanımlamıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü [İLO]’ya göre işsizlik (İLO, 1982, s.4), belirli bir yaşın üzerindeki herkesi kapsamaktadır. Bu kişiler için üç unsur ortaya koyulmuştur. Bunlar;

- 1 ‘çalışmayan’ ücretli bir işte veya serbest olarak kendi adına çalışmayan bireyler
- 2- “şu anda iş için müsait” yani referans dönem içerisinde ücretli bir işte veya kendi adına çalışmaya hazır olması,
- 3- “iş aramak” belirli bir süre zarfında ücretli iş veya kendi adına çalışmak için iş arama faaliyetlerinde bulunmuş olmaktır.

Çalışmayan ve tam zamanlı veya yarı zamanlı bir iş arayan kişi resmi olarak işsiz sayılır. Bir kişinin işsiz sayılması için çalışmıyor olması ve de halihazırda tam veya yarı zamanlı iş arıyor olması gerekmektedir (Feldstein ve Ellwood, 1982, s. 17, aktaran Çiftçi, 2018, s.34).

1.2. Kaygı

Türk Dil Kurumu [TDK] (2022) kaygıyı iki şekilde ifade etmiştir; 1. Üzüntü, endişe duyulan düşünce, gam, tasa, 2. Genellikle kötü bir şey olacakmış düşüncesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu.”

Kaygı, kaynağı belirlenemeyen ve izah edilemeyen bir olay karşısında bireyin, korkmak, panikleme, tehdit unsurlarının var olduğuna inanmak ve de huzursuzluk duymak gibi hislerdir.

Kaygı Durumluk kaygı ve sürekli kaygı olmak üzere ikiye ayrılır.

Durumluk Kaygı; her insanın yaşadığı, başka kişiler tarafından anlamlandırılabilen makul sebeplere bağlı olarak ortaya çıkan geçici bir kaygı türüdür (Çoşkun ve Akkaş, 2009, s.205). Malcolm Lader' in söylemiyle “şu anda kaygılı hissediyorum” şeklinde açıklanabilmekte olan bu kaygı türü, anlaşılacağı üzere kişinin yalnızca yaşadığı anda ki kaygıyla ilişkidir (Köknel, 1989, s. 70). Bir diğer ifadeyle, bireylerin bir tehdit söz konusu olduğu anda ki şartlara bağlı olarak sezindiği kısa süreli ve geçici olan histir. Tehdidin şiddeti durumluk kaygının yüksek veya alçak seviyede yaşanmasına sebep olabilmektedir (Özgüven, 1994, s.323-324).

Sürekli Kaygı; bireyin çevresel etkenlerden bağımsız bir şekilde içten gelen bir kaygının varlığına bağlı olarak kendisini stres altında ve aşırı gergin hissetmesidir. Bu tip kaygı yaşayan bireylerin kendilerini devamlı olarak tehdit altında görmeleri sürekli kaygı durumunu yaşamalarına sebebiyet verir (Arslan, 2021, s. 18). Lader'in “genellikle kaygı hissederim” şeklinde formüle ettiği sürekli kaygı, kişinin kaygı halinin genele yayılmış şeklidir. (Özgüven, 1994, s.324).

1.3. İşsizlik Kaygısı

İşsizlik kaygısı, halihazırda çalışıyor olan, aktif olarak iş arayan, yeni mezun olmuş ve iş yaşamına girecek olan kişilerin bir iş bulamayacakları yahut mevcut işlerini kaybedecekleri olasılığına karşı olumsuz hisler beslemeleridir (Akgün, 2019, s.8). Başka bir ifadeyle işsizlik kaygısı birey için iş sahibi olamama korkusundan kaynaklanan çaresiz ve kararsız duygularının yaşanmasıdır (Gurney, 1980; Tiggemen, 1993; Rodriguez, 1997; Miller, 2008; aktaran Özder vd., 2018, s.46).

İşsizlik kaygısı her yaş grubu için geçerli bir olgudur. Ama son dönemlerde yaşanan nüfus artışıdaki hızlanma ve işgücü piyasasının öğrenimini tamamlamış öğrenciler için yetersiz kalması genç işsizlik oranının yükselmesine neden olmuştur. Bu, gençlerin üretkenliklerinin maksimum seviyede olacağı bu süreçte istihdam edilememeleri ve mevcut işsiz sayısının yüksek olması gibi durumlara bağlı olarak gelecek ve işsizlik kaygılarının artması sonucunu doğurmuştur (Bozok, 2019, s.26).

1.4. Üniversite Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı

Genç işsizlik oranlarındaki artış ve üniversite mezunu işsizlerin fazlalığı gençleri henüz yükseköğretimde eğitim alırken kaygılarının artmasına sebep olmaktadır (Akgün, 2019, s.43) Üniversiteli gençler, bilhassa eğitimlerinin son yıllarına doğru gelecek ve işsizlik kaygısı yaşamaktadırlar. Bunun nedeni aldıkları eğitim sonrasında işgücü piyasasında yer edinmeyi düşünen gençlerin, işsiz kalma, mevcut işlerinden çıkarılma gibi korkuları kapılmaları ve beraberinde bunlara benzer tecrübeler edinenlerin varlığından haberdar olmaları olarak gösterilebilir (Akgün, 2019, s.42)

Türkiye’de son senelerde bazı bölümlerin verdiği mezun sayısı gitgide artış göstermiş ve bu bireylerin işsizlik sorunu ile karşılaştıkları görülmüştür. Devamlı ve sürekli gelir elde edilecek bir işin yoksunluğu bireylerin yaşam standartlarını, psikolojilerini, insani ilişkilerini ve hayata bakış açılarını negatif yönde etkilemektedir. Yükseköğretimde eğitim gören kişilerin son senelerde kaygı düzeylerinin arttığı ve bu durumun olumsuz sonuçlara yol açtığı söylenebilir (Yetişensoy, 2019, s.17).

Her ne kadar üniversite mezunu olan bireylerin istihdam sorunu yaşamadıkları bilinmekteyse de bunu yalnızca teoride kaldığı ve pratiğe yansımadağı açıkça görülmektedir. Çünkü günümüzde eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranı artmaktadır (Tekin, 2015, s.54). Ülkemizde yüksek öğretim kurumlarında eğitim alan gençlerin işsizlik kaygısı, nüfusun yapısı,

eğitimin yapısı, işgücü piyasalarının yapısı olmak üzere üç ana nedene bağlı olarak gerçekleşmektedir (Duran, 2021, s.76).

2. YÖNTEM

2.1. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, DEU GSF öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini işsizlik kaygı ölçeği ve alt boyutlarına göre incelemektir.

Araştırmada, GSF öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeyleri hakkında genel bir kaniya varmak amacıyla nicel araştırma modellerinden tekil tarama modeline uygun bir biçimde düzenlenmiştir. Tekil tarama modeli, “değişkenlerin tek tek tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma” modelidir. Bu yaklaşımda, ilgilenilen olay, madde, kişi, grup, kurum, konu vb. birim ve duruma ait değişkenler, teker teker açıklamaya çalışılır (Karasar, 1998, s.79).

2.2. Araştırmanın Kapsamı

İzmir DEU GSF lisans öğrencileri araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Film Tasarımı, Fotoğraf, Geleneksel Türk Sanatları, Grafik, Heykel, Müzik Bilimleri, Resim, Sahne Sanatları, Seramik ve Cam Tasarımı, Tekstil ve Moda Tasarımı bölümlerinde okuyan öğrencilerin örneklerini 326 öğrenci oluşturmaktadır.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2021-2022 güz döneminde DEU GSF okuyan öğrencilerdir. Tesadüfi örneklem yöntemi ile araştırmaya katılan 326 GSF öğrencileri ise örnekleme oluşturmaktadır

2.4. Verileri Toplama Aracı

Veriler sosyo-demografik sorular ve işsizlik kaygı ölçeği aracılığı ile toplanmıştır.

2.4.1. İşsizlik Kaygı Ölçeği

Dursun ve Aytaç (2009) üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısını belirlemek amacıyla psikometrik sorular hazırlamıştır. Ersoy- Kart ve Erdost (2008) üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısı, kişilik ve sosyal davranışlarını ölçmek üzere psikometrik sorular belirlemiştir. Tekin Tayfun ve Korkmaz (2016) ise bu sorulardan esinlenerek işsizlik kaygı ölçeği oluşturmuşlardır. 5’li likert ölçeği şeklinde hazırlanan bu soruların puanları 1-5 aralığındadır. 1- Tamamen Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3-Orta Düzeyde Katılıyorum, 4- Katılıyorum, 5- Tamamen Katılıyorum. Ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 22 programı ile yapılmıştır. Verilerin betimsel analizleri frekans, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılarak yapılmıştır.

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testinin sonucuna bakılarak değerlendirilmiştir. Verilerin hiçbirinin normal dağılmamasından dolayı 2 bağımsız grubun incelenmesinde Mann Whitney U testi, 3 veya daha fazla grubun incelenmesinde ise Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Yapılan bu testlerin sonucunda anlamlı bir farklılık çıkmaması değerlendirmeleri karşılaştırılan verilerin ortalamalarına bakılarak yapılmıştır. Ölçek ve ölçeğin alt boyutlarının güvenilirliği Cronbach alpha testi ile değerlendirilmiş ve güvenilir oldukları tespit edilmiştir.

Veriler analiz edilirken puan aralığının 1-5 olması dikkate alınmış ve düzeyler arasında 0,80'lik bir fark olması gerektiği saptanmıştır. Aralıklar tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 1. İşsizlik Kaygı Düzeyi Ölçümünde Kullanılan Aralıklar

Aralık	Düzy
4.21 – 5.00	Çok yüksek
3.41-4.20	Yüksek
2.61- 3.40	Orta
1.81- 2.60	Düşük
1- 1.80	Çok düşük

3. BULGULAR

Tablo 2. İşsizlik Kaygısı Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Cronbach Alpha
Genel İşsizlik Kaygısı	,955
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	,872
Çevresel ve Sosyal Baskı	,899
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	,795
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	,772

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Genel İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Ort.	Ss
Genel İşsizlik Kaygısı	2,87	,92
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	3,02	1,01
Çevresel ve Sosyal Baskı	2,86	1,05
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	2,84	,93
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	2,59	,96

Tablo 3'e göre katılımcıların genel işsizlik kaygılarının orta düzeyde ($2,87 \pm ,92$), "Ekonomideki İstihdam Zorlukları" alt boyutunun orta düzeyde ($3,02 \pm 1,01$), "Çevresel ve Sosyal Baskı" alt boyutunun orta düzeyde ($2,86 \pm 1,05$), "Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği" alt boyutunun orta düzeyde ($2,84 \pm ,93$) Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği" alt boyutunun ise düşük düzeyde ($2,59 \pm ,96$) olduğu saptanmıştır.

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre İşsizlik Kaygısı Düzeylerinin ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Cinsiyet	Frekans (N)	Ort.	Ss	U	P
Genel İşsizlik Kaygısı	Kadın	188	2,86	,92	12902,000	,934
	Erkek	138	2,88	,91		
	Kadın	188	3,03	1,03	12680,000	,728

Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Erkek	138	3,00	,98		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Kadın	188	2,87	1,06	12811,000	,848
	Erkek	138	2,86	1,04		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Kadın	188	2,79	,92	12136,000	,319
	Erkek	138	2,91	,94		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Kadın	188	2,58	,96	12859,000	,893
	Erkek	138	2,60	,96		

Tablo 4’te işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin okurken cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testinin verileri yer almaktadır. Yapılan analizde grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde hem kadın katılımcıların hem de erkek katılımcıların orta düzeyde kaygı yaşadıkları görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise hem kadın katılımcıların hem erkek katılımcıların düşük düzeyde kaygı yaşadıkları saptanmıştır.

Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Yaş Aralıklarına Göre İşsizlik Kaygısı e Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Yaş	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	P
Genel İşsizlik Kaygısı	18-22	221	2,82	,90	2,929	,403
	23-25	57	2,94	,86		
	26-30	36	3,08	,95		
	31 ve üstü	12	2,89	1,31		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	18-22	221	2,97	1,00	1,378	,711
	23-25	57	3,07	1,00		
	26-30	36	3,19	,96		
	31 ve üstü	12	3,04	1,33		
Çevresel ve Sosyal Baskı	18-22	221	2,81	1,04	2,108	,550
	23-25	57	2,95	,97		
	26-30	36	3,06	1,14		
	31 ve üstü	12	2,78	1,40		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	18-22	221	2,77	,91	5,196	,158
	23-25	57	2,88	,84		
	26-30	36	3,13	1,03		
	31 ve üstü	12	2,92	1,22		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	18-22	221	2,52	,93	3,239	,356
	23-25	57	2,69	,89		
	26-30	36	2,81	1,05		
	31 ve üstü	12	2,73	1,44		

Tablo 5’te işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan

Kruskall Waliss testinin verileri yer almaktadır. Yapılan analizde grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde her yaş aralığında bulunan kişilerin orta düzeyde kaygı yaşadıkları görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise 23-25 yaş aralığında, 26-30 yaş aralığında ve 31 ve üstü yaşta olan katılımcıların orta düzeyde kaygı yaşarken, 18-22 yaş aralığında ki katılımcıların düşük düzeyde kaygı yaşadıkları saptanmıştır.

Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinin Okudukları Bölümlere Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Bölüm	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	P
Genel İşsizlik Kaygısı	Film Tasarımı	91	2,89	,93	4,257	,894
	Fotoğraf	38	2,95	,89		
	Geleneksek Türk Sanatları	24	2,92	,96		
	Grafik	33	2,85	,83		
	Heykel	7	3,13	,91		
	Müzik Bilimleri	38	2,77	,80		
	Resim	20	2,97	1,07		
	Sahne Sanatları	17	2,99	,99		
	Seramik ve Cam Tasarımı	13	2,74	1,18		
	Tekstil ve Moda Tasarımı	45	2,74	,92		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Film Tasarımı	91	2,96	,98	3,795	,924
	Fotoğraf	38	3,15	,97		
	Geleneksek Türk Sanatları	24	3,00	1,00		
	Grafik	33	3,08	,97		
	Heykel	7	3,24	,93		
	Müzik Bilimleri	38	3,01	,95		
	Resim	20	3,14	1,19		
	Sahne Sanatları	17	3,17	1,12		
	Seramik ve Cam Tasarımı	13	2,82	1,24		
	Tekstil ve Moda Tasarımı	45	2,91	1,08		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Film Tasarımı	91	2,87	1,09	3,219	,955
	Fotoğraf	38	2,87	1,06		
	Geleneksek Türk Sanatları	24	2,99	1,22		
	Grafik	33	2,83	,91		
	Heykel	7	3,18	1,00		
	Müzik Bilimleri	38	2,68	,93		
	Resim	20	2,93	1,10		
	Sahne Sanatları	17	3,02	1,14		
	Seramik ve Cam Tasarımı	13	2,77	1,22		
	Tekstil ve Moda Tasarımı	45	2,86	1,06		
Film Tasarımı	91	2,90	,92	12,237	,200	

Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Fotoğraf	38	3,00	,88		
	Geleneksek Türk Sanatları	24	3,04	,95		
	Grafik	33	2,75	,88		
	Heykel	7	3,06	1,09		
	Müzik Bilimleri	38	2,86	,84		
	Resim	20	2,86	1,07		
	Sahne Sanatları	17	2,89	1,08		
	Seramik ve Cam Tasarımı	13	2,74	1,21		
	Tekstil ve Moda Tasarımı	45	2,47	,82		
	Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Film Tasarımı	91	2,76	1,04	9,294
Fotoğraf	38	2,57	,99			
Geleneksek Türk Sanatları	24	2,45	,98			
Grafik	33	2,53	,88			
Heykel	7	2,89	1,02			
Müzik Bilimleri	38	2,32	,75			
Resim	20	2,83	1,05			
Sahne Sanatları	17	2,65	,88			
Seramik ve Cam Tasarımı	13	2,50	1,31			
Tekstil ve Moda Tasarımı	45	2,45	,80			

Tablo 6’da işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin okudukları bölümlere göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı” alt boyutları incelendiğinde tüm bölüm öğrencilerinin orta düzeyde kaygı yaşadıkları görülmektedir. “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde “tekstil ve moda tasarımı” bölümü öğrencilerinin işsizlik kaygı seviyesi düşük düzeydeyken diğer bölüm öğrencilerinin işsizlik kaygısı orta düzeydedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise Film tasarımı, Heykel, Resim, Sahne Sanatları bölümlerini okuyan öğrencilerin işsizlik kaygıları orta seviyede, Fotoğraf, Geleneksel Türk Sanatları, Grafik, Müzik, Seramik ve Cam Sanatları, Tekstil ve Moda Tasarımı bölümü öğrencilerinin işsizlik kaygısının düşük düzeyde olduğu saptanmıştır.

Tablo 7. Üniversite Öğrencilerinin Sınıflarına Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Sınıf	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	P
Genel İşsizlik Kaygısı	1	71	2,74	,86	3,115	,374
	2	85	2,84	,97		
	3	74	2,94	,94		
	4	96	2,94	,89		
	1	71	2,91	,98	3,562	,313

Ekonomideki	2	85	2,93	1,03		
İstihdam Zorlukları	3	74	3,12	1,04		
	4	96	3,10	,99		
Çevresel ve Sosyal	1	71	2,78	1,00	2,007	,571
Baskı	2	85	2,81	1,10		
	3	74	2,85	1,09		
	4	96	2,98	1,02		
Kişisel Karamsarlık	1	71	2,64	,85	5,646	,130
ve Özgüven	2	85	2,87	,99		
Eksikliği	3	74	2,95	,97		
	4	96	2,86	,88		
Niteliksel Olarak	1	71	2,41	,89	4,264	,234
Bilgi ve Beceri	2	85	2,64	,97		
Eksikliği	3	74	2,71	1,00		
	4	96	2,58	,96		

Tablo 7’de işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin sınıflarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının her sınıf için orta düzeyde olduğu görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise 1. ve 4. Sınıf öğrencileri düşük düzeyde kaygı yaşarken 2. ve 3. Sınıf öğrencilerinin orta düzeyde kaygı yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 8. Üniversite Öğrencilerinin Başarı Düzeylerine Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Başarı Düzeyi	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	P
Genel İşsizlik Kaygısı	... – 49	17	2,91	1,10	4,833	,437
	50-59	16	3,07	1,04		
	60-69	37	2,99	,72		
	70-79	122	2,84	,90		
	80-89	105	2,91	,88		
	90-100	29	2,57	1,11		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	... – 49	17	3,01	1,15	4,478	,483
	50-59	16	3,05	1,17		
	60-69	37	3,23	,76		
	70-79	122	2,97	,99		
	80-89	105	3,08	1,00		
	90-100	29	2,69	1,21		
Çevresel ve Sosyal Baskı	... – 49	17	3,08	1,15	3,925	,560
	50-59	16	3,11	1,22		
	60-69	37	2,84	,89		
	70-79	122	2,83	1,05		

	80-89	105	2,91	1,03		
	90-100	29	2,60	1,21		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	... – 49	17	2,72	1,12	7,169	,208
	50-59	16	3,06	,99		
	60-69	37	3,05	,79		
	70-79	122	2,81	,93		
	80-89	105	2,87	,88		
	90-100	29	2,51	1,04		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	... – 49	17	2,60	1,26	8,945	,111
	50-59	16	3,06	,95		
	60-69	37	2,68	,90		
	70-79	122	2,61	,91		
	80-89	105	2,54	,91		
	90-100	29	2,29	1,12		

Tablo 8’de işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları sonuçlarına göre 90-100 arası başarı puanına sahip olan öğrencilerin işsizlik kaygılarının düşük seviyede diğer puan aralıklarında akademik başarı düzeyine sahip öğrencilerin orta seviyede oldukları saptanmıştır. “Ekonomideki İstihdam Zorlukları” alt boyutu incelendiğinde her puan aralığında ki öğrencinin orta seviyede işsizlik kaygısı olduğu saptanmıştır. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise 50-59, 60-69, 70-79 puan aralığında başarı düzeyleri olan öğrencilerin işsizlik kaygıları orta düzeyde 0-49, 80-89, 90-100 puan aralığında başarı düzeyleri olan öğrencilerin işsizlik kaygı düzeyleri düşüktür.

Tablo 9. Üniversite Öğrencilerinin Staj Yapma Durumlarına Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Staj Durumu	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	P
Genel İşsizlik Kaygısı	Evet	51	2,87	,86	2,377	,498
	Hayır	216	2,84	,94		
	Bir kısmını yaptım	31	2,86	,86		
	Bölümümde zorunlu staj yok	28	3,08	,94		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Evet	51	3,08	1,00	3,848	,278
	Hayır	216	2,96	1,02		
	Bir kısmını yaptım	31	3,03	,96		
	Bölümümde zorunlu staj yok	28	3,31	1,02		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Evet	51	2,85	1,00	1,114	,774
	Hayır	216	2,84	1,08		

	Bir kısmını yaptım	31	2,91	1,00		
	Bölümümde zorunlu staj	28	3,03	1,00		
	yok					
Kişisel	Evet	51	2,83	,86	,908	,823
Karamsarlık ve	Hayır	216	2,84	,94		
Özgüven	Bir kısmını yaptım	31	2,72	,92		
Eksikliği	Bölümümde zorunlu staj	28	2,96	,99		
	yok					
Niteliksel	Evet	51	2,50	,90	2,515	,473
Olarak Bilgi ve	Hayır	216	2,58	,99		
Beceri Eksikliği	Bir kısmını yaptım	31	2,58	,81		
	Bölümümde zorunlu staj	28	2,81	,93		
	yok					

Tablo 9’da işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin zorunlu stajlarına yapma durumlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kurskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının staj yapma durumlarına göre orta düzeyde olduğu görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise stajının yapanlar, stajını henüz yapmamış olanlar ve stajının bir kısmını tamamlamış olanların işsizlik kaygılarının düşük düzeydeyken bölümünde zorunlu staj bulunmayan öğrencilerin işsizlik kaygılarının orta düzeyde olduğu saptanmıştır.

Tablo 10. Üniversite Öğrencilerinin Okumadan Önce Yaşadığı Yerleşim Yerine Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Okul öncesi yerleşim yeri	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	P
Genel İşsizlik Kaygısı	Köy	13	3,05	,97	,907	,635
	Kasaba/İlçe	60	2,91	,91		
	İl/Metropol	253	2,85	,92		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Köy	13	3,19	,99	,658	,720
	Kasaba/İlçe	60	3,05	,98		
	İl/Metropol	253	3,00	1,02		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Köy	13	3,04	1,02	1,783	,410
	Kasaba/İlçe	60	3,00	1,07		
	İl/Metropol	253	2,82	1,05		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Köy	13	3,09	1,00	1,778	,411
	Kasaba/İlçe	60	2,78	,91		
	İl/Metropol	253	2,84	,93		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Köy	13	2,73	1,09	,370	,831
	Kasaba/İlçe	60	2,57	,93		
	İl/Metropol	253	2,58	,96		

Tablo 10’da işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin okula başlamadan önce yaşadıkları yerleşim yerlerine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının okula başlamadan önceki yerleşim yerlerine göre orta düzeyde olduğu görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise okula başlamadan önce kasaba/ilçede ve il/metropolde yaşayan öğrencilerin işsizlik kaygılarının düşük düzeydeyken okula başlamadan önce köyde yaşayan öğrencilerin işsizlik kaygılarının orta düzeyde olduğu saptanmıştır.

Tablo 11. Üniversite Öğrencilerinin Okurken Yaşadıkları Yere Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	İkamet Yeri	Frekans N	Ort.	Ss	X ²	P
Genel İşsizlik Kaygısı	Ailemle yaşıyorum	118	2,77	,89	5,833	,212
	Yalnız yaşıyorum	74	3,04	,93		
	Yurtta	57	2,92	,84		
	Arkadaşlarımla evde	70	2,77	1,01		
	Akrabalarımla evde	7	3,29	,50		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Ailemle yaşıyorum	118	2,90	1,00	6,528	,163
	Yalnız yaşıyorum	74	3,23	1,01		
	Yurtta	57	3,06	,91		
	Arkadaşlarımla evde	70	2,93	1,10		
	Akrabalarımla evde	7	3,32	,79		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Ailemle yaşıyorum	118	2,75	1,04	7,529	,110
	Yalnız yaşıyorum	74	3,05	1,05		
	Yurtta	57	2,98	1,01		
	Arkadaşlarımla evde	70	2,72	1,11		
	Akrabalarımla evde	7	3,43	,54		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Ailemle yaşıyorum	118	2,81	,91	2,692	,611
	Yalnız yaşıyorum	74	2,97	,97		
	Yurtta	57	2,82	,90		
	Arkadaşlarımla evde	70	2,74	,96		
	Akrabalarımla evde	7	3,09	,68		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Ailemle yaşıyorum	118	2,51	,94	5,505	,239
	Yalnız yaşıyorum	74	2,68	,97		
	Yurtta	57	2,64	,89		
	Arkadaşlarımla evde	70	2,51	1,03		
	Akrabalarımla evde	7	3,21	,71		

Tablo 11’de işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin şu an yaşadıkları yerlere göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının şu an yaşamlarını sürdürdükleri yerlerine göre orta düzeyde olduğu görülmektedir. “Çevresel ve Sosyal Baskı” alt boyutu değerlendirildiğinde ailesi ile birlikte, yurttan, yalnız, arkadaşları ile birlikte yaşayan öğrencilerin işsizlik kaygıları orta derceyken akrabaları ile birlikte yaşayan öğrencilerin işsizlik kaygılarının yüksek olduğu saptanmıştır. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu değerlendirildiğinde ailesi ile birlikte yaşayanların ve arkadaşları ile birlikte yaşayanların kaygı düzeylerinin düşük olduğu yalnız yaşayanların, yurttan kalanların ve akrabaları ile birlikte yaşayanların kaygılarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12. Üniversite Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Kardeş Sayısı	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	p
Genel İşsizlik Kaygısı	Yok	53	3,06	,84	5,171	,270
	1 Kardeşim var	148	2,76	,91		
	2 Kardeşim var	74	2,91	,92		
	3 Kardeşim var	25	2,82	,73		
	4 ve daha fazla	26	3,04	1,24		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Yok	53	3,23	,93	5,867	,209
	1 Kardeşim var	148	2,89	1,02		
	2 Kardeşim var	74	3,09	,98		
	3 Kardeşim var	25	2,96	,90		
	4 ve daha fazla	26	3,15	1,23		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Yok	53	3,06	1,00	3,206	,524
	1 Kardeşim var	148	2,78	1,06		
	2 Kardeşim var	74	2,88	1,05		
	3 Kardeşim var	25	2,75	,82		
	4 ve daha fazla	26	2,99	1,30		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Yok	53	3,09	,83	8,231	,083
	1 Kardeşim var	148	2,71	,92		
	2 Kardeşim var	74	2,85	,94		
	3 Kardeşim var	25	2,79	,75		
	4 ve daha fazla	26	3,05	1,20		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Yok	53	2,61	,86	3,367	,498
	1 Kardeşim var	148	2,49	,90		
	2 Kardeşim var	74	2,62	,99		
	3 Kardeşim var	25	2,69	,87		
	4 ve daha fazla	26	2,91	1,37		

Tablo 12’de işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının kardeş sayılarına göre orta

düzeyde olduğu görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise tek kardeşe sahip olan öğrencilerin işsizlik kaygılarının düşük olduğu, hiç kardeşi olmayan ve 2 ve daha fazla kardeşe sahip olan öğrencilerin işsizlik kaygılarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 13. Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Durumlarına Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Anne-Baba Durumu	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	p
Genel İşsizlik Kaygısı	Anne baba birlikte yaşıyor	233	2,86	,96	1,107	,893
	Anne baba ayrı yaşıyor	61	2,85	,86		
	Anne vefat etmiş	5	2,78	1,00		
	Baba vefat etmiş	25	3,02	,72		
	Anne baba vefat etmiş	2	3,40	,46		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Anne baba birlikte yaşıyor	233	3,01	1,04	,213	,995
	Anne baba ayrı yaşıyor	61	2,99	,98		
	Anne vefat etmiş	5	3,00	1,29		
	Baba vefat etmiş	25	3,12	,77		
	Anne baba vefat etmiş	2	3,28	,71		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Anne baba birlikte yaşıyor	233	2,85	1,08	1,166	,884
	Anne baba ayrı yaşıyor	61	2,84	,98		
	Anne vefat etmiş	5	3,03	1,02		
	Baba vefat etmiş	25	2,96	1,05		
	Anne baba vefat etmiş	2	3,50	,18		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Anne baba birlikte yaşıyor	233	2,79	,96	6,144	,189
	Anne baba ayrı yaşıyor	61	2,89	,87		
	Anne vefat etmiş	5	2,48	,89		
	Baba vefat etmiş	25	3,19	,68		
	Anne baba vefat etmiş	2	3,50	1,27		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Anne baba birlikte yaşıyor	233	2,60	,98	2,984	,561
	Anne baba ayrı yaşıyor	61	2,51	,90		
	Anne vefat etmiş	5	2,15	,74		
	Baba vefat etmiş	25	2,68	1,00		
	Anne baba vefat etmiş	2	3,38	,53		

Tablo 13’te işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin anne-baba durumlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları” alt boyutu incelendiğinde öğrencilerin orta düzeyde kaygılı oldukları görülmüştür. “Çevresel ve Sosyal Baskı” alt boyutu değerlendirildiğinde anne babası birlikte yaşayan, anne babası ayrı yaşayan, annesi vefat etmiş ve babası vefat etmiş olan öğrencilerin işsizlik kaygılarının orta seviyede anne ve babası vefat etmiş öğrencilerin ise işsizlik kaygılarının yüksek seviyede olduğu saptanmıştır. “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde annesi vefat etmiş öğrencilerin işsizlik kaygılarının düşük seviyede, anne babası birlikte yaşayan, anne babası ayrı yaşayan, babası vefat etmiş

öğrencilerin işsizlik kaygıları orta seviyede, anne ve babası vefat etmiş öğrencilerin ise işsizlik kaygılarının yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise anne babası birlikte yaşayan, anne babası ayrı yaşayan ve annesi vefat etmiş öğrencilerin işsizlik kaygılarının düşük seviyede, babası vefat etmiş, anne ve babası vefat etmiş öğrencilerin işsizlik kaygılarının orta seviyede olduğu görülmüştür.

Tablo 14. Üniversite Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Düzeyine Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Annenin Eğitim Düzeyi	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	p
Genel İşsizlik Kaygısı	Okumamış	13	2,88	,75	1,949	,745
	İlköğretim mezunu	115	2,81	,92		
	Lise mezunu	107	2,85	,94		
	Üniversite mezunu	81	2,98	,90		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	10	2,77	1,07		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Okumamış	13	2,98	,81	2,964	,564
	İlköğretim mezunu	115	3,01	1,04		
	Lise mezunu	107	2,94	1,01		
	Üniversite mezunu	81	3,16	,99		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	10	2,88	1,18		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Okumamış	13	2,79	,87	1,536	,820
	İlköğretim mezunu	115	2,79	1,05		
	Lise mezunu	107	2,89	1,08		
	Üniversite mezunu	81	2,96	1,05		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	10	2,71	1,12		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Okumamış	13	3,12	,87	2,963	,564
	İlköğretim mezunu	115	2,75	,89		
	Lise mezunu	107	2,84	,96		
	Üniversite mezunu	81	2,90	,92		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	10	2,82	1,14		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Okumamış	13	2,54	,70	3,681	,451
	İlköğretim mezunu	115	2,50	,97		
	Lise mezunu	107	2,58	,96		
	Üniversite mezunu	81	2,74	,95		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	10	2,55	1,15		

Tablo 14’te işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven

Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının annelerinin eğitim durumuna göre orta düzeyde olduğu görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde anneleri okumamış, ilköğretim mezunu, lise mezunu, yüksek lisans/ doktora mezunu olan öğrencilerin işsizlik kaygısı düşük düzeydeyken anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerin işsizlik kaygılarının orta seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 15. Üniversite Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Düzeyine Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Babann Eğitim Düzeyi	Frekans N	Ort.	Ss	X ²	p
Genel İşsizlik Kaygısı	Okumamış	9	3,06	,86	1,665	,797
	İlköğretim mezunu	103	2,82	,91		
	Lise mezunu	109	2,85	,93		
	Üniversite mezunu	92	2,95	,92		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	13	2,77	,96		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Okumamış	9	3,22	,87	1,951	,745
	İlköğretim mezunu	103	2,95	,99		
	Lise mezunu	109	3,00	1,05		
	Üniversite mezunu	92	3,10	1,01		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	13	2,91	,96		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Okumamış	9	3,04	,88	1,126	,890
	İlköğretim mezunu	103	2,81	1,06		
	Lise mezunu	109	2,86	1,09		
	Üniversite mezunu	92	2,92	1,04		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	13	2,80	1,06		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Okumamış	9	3,13	1,05	3,759	,440
	İlköğretim mezunu	103	2,83	,93		
	Lise mezunu	109	2,76	,90		
	Üniversite mezunu	92	2,93	,95		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	13	2,72	1,03		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Okumamış	9	2,61	,80	1,799	,773
	İlköğretim mezunu	103	2,52	,94		
	Lise mezunu	109	2,58	,97		
	Üniversite mezunu	92	2,69	,98		
	Yüksek Lisans/ Doktora mezunu	13	2,44	,99		

Tablo 15’te işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin babalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven

Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının babalarının eğitim durumuna göre orta düzeyde olduğu görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde babaları ilköğretim mezunu, lise mezunu, yüksek lisans/ doktora mezunu olan öğrencilerin işsizlik kaygısı düşük düzeydeyken babaları okumamış olan ve üniversite mezunu olan öğrencilerin işsizlik kaygılarının orta seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 16. Üniversite Öğrencilerinin Gelir-Gider Durumlarına Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Aylık Gelir-Gider	Frekans (N)	Ort.	Ss	X ²	p
Genel İşsizlik Kaygısı	Gelir gider eşit	122	2,77	,91	2,752	,253
	Gelir giderden fazla	58	2,90	,85		
	Gelir giderden az	146	2,94	,94		
Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Gelir gider eşit	122	2,90	1,03	2,331	,312
	Gelir giderden fazla	58	3,13	,91		
	Gelir giderden az	146	3,07	1,03		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Gelir gider eşit	122	2,78	1,04	1,317	,518
	Gelir giderden fazla	58	2,89	,98		
	Gelir giderden az	146	2,92	1,09		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Gelir gider eşit	122	2,71	,92	4,969	,083
	Gelir giderden fazla	58	2,82	,90		
	Gelir giderden az	146	2,95	,94		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Gelir gider eşit	122	2,49	,95	3,174	,205
	Gelir giderden fazla	58	2,54	,88		
	Gelir giderden az	146	2,69	,99		

Tablo 16’da işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin gelir-gider durumlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Kruskal Wallis testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde öğrencilerin kaygılarının gelir-gider durumlarına göre orta düzeyde olduğu görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu değerlendirildiğinde geliri giderine eşit olan öğrencilerin ve geliri giderinden fazla olan öğrencilerin işsizlik kaygı seviyeleri düşükken geliri giderinden az olan öğrencilerin işsizlik kaygıları orta seviyededir.

Tablo 17. Üniversite Öğrencilerinin Okurken Çalışma Durumlarına Göre İşsizlik Kaygısı ve Alt Boyutlarının İncelenmesi

Ölçek	Okurken Çalışma	Frekans (N)	Ort.	Ss	U	p
Genel İşsizlik Kaygısı	Evet	127	2,82	,95	12064,500	,491
	Hayır	199	2,90	,90		

Ekonomideki İstihdam Zorlukları	Evet	127	2,96	1,07	12164,000	,569
	Hayır	199	3,05	,97		
Çevresel ve Sosyal Baskı	Evet	127	2,81	1,06	12043,000	,474
	Hayır	199	2,90	1,05		
Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği	Evet	127	2,80	,92	12195,500	,594
	Hayır	199	2,86	,93		
Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği	Evet	127	2,56	,97	12222,500	,617
	Hayır	199	2,61	,95		

Tablo 17’de işsizlik kaygısı ve alt boyutlarının puan ortalamalı dikkate alınarak GSF öğrencilerinin okurken çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testinin verileri ve öğrencilerin işsizlik kaygı ölçeği ifadelerindeki görüşleri doğrultusunda hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında “Genel İşsizlik Kaygısı” ve “Ekonomideki İstihdam Zorlukları”, “Çevresel ve Sosyal Baskı”, “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” alt boyutları incelendiğinde okurken hem çalışan hem çalışmayan öğrencilerin orta düzeyde kaygı yaşadıkları görülmektedir. “Niteliksel Olarak Bilgi ve Beceri Eksikliği” alt boyutu incelendiğinde ise okurken çalışan öğrenciler düşük düzeyde kaygı yaşarken okurken çalışmayan öğrencilerin orta düzeyde kaygı yaşadıkları saptanmıştır.

4. SONUÇ

Üniversite öğrencileri mezun oldukları andan itibaren işsizlik ile karşı karşıya gelmektedir. Üniversite mezunu işsizlerin sayısının artması, öğrencilerin henüz eğitimlerini alırken gelecekte işsiz kalacağı fikrine kapılmalarına neden olmaktadır. Bu çalışmada Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini öğrenmek için kullanılan “İşsizlik Kaygı Ölçeği” de bulunan ifadelerle öğrencilerin katılma durumları tek tek incelenmiştir. Elde edilen verilerde "Türkiye’de eğitilmiş genç işgücünün, işsizlik oranlarının yüksek seyretmesi iş bulma ümidimi kırmaktadır" ifadesine öğrenciler yüksek düzeyde katılırken diğer ifadelerle katılımlarının düşük veya orta düzeyde oldukları saptanmıştır.

Türkiye’deki işsizlik ve genç işsizlik oranlarının son beş yıldaki verileri sırasıyla; 2017 (10,9-20,8), 2018 (11-20,3), 2019 (13,7- 25,4), 2020 (13,2-25,3), 2021 (12-22,6) şeklindedir. Bu veriler, üniversite öğrencilerinin "Türkiye’de eğitilmiş genç işgücünün, işsizlik oranlarının yüksek seyretmesi iş bulma ümidimi kırmaktadır" ifadesine yüksek oranda katılmalarını destekler niteliktedir.

DEU GSF lisans öğrencilerinin kaygı düzeylerini incelemeyi amaçladığımız bu çalışmaya, film tasarımı bölümünden 91 (%27,9) öğrenci, fotoğraf bölümünden 38 (%11,7) öğrenci, geleneksel Türk sanatları 24 (%7,4) öğrenci, grafik bölümünde 33(%10,1) öğrenci, heykel bölümünde 7 (%2,1) öğrenci, müzik bilimleri bölümünde 38(11,7) öğrenci, resim bölümünde 20 (%6,1) öğrenci, sahne sanatları bölümünde 17 (%5,2) öğrenci, seramik ve cam tasarımı bölümünde 13 (%4) öğrenci ve tekstil ve moda tasarımı bölümünden 45 (%13,8) öğrenci olmak üzere toplamda 326 kişi katılmıştır.

Öğrencilerin demografik özelliklerine ile “genel işsizlik kaygı” düzeyleri ve “ekonomideki istihdam zorlukları”, “çevresel ve sosyal baskı”, “kişisel karamsarlık ve özgüven eksikliği” alt

boyutları incelendiğinde elde edilen verilerin arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu nedenle tüm değişkenler ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak DEU GSF öğrencilerinin ciddi bir işsizlik kaygısı probleminin olmadığı tespit edilmiştir. Yüksek kaygı düzeyinin görüldüğü durumlar;

- Üniversite öğrencilerinin okurken akrabalarının yanında yaşamasının “Çevresel ve Sosyal Baskı” alt boyutu açısından yüksek kaygıya sebep oldukları.
- Üniversite öğrencilerinin hem anne hem babalarının olmaması “Kişisel Karamsarlık ve Özgüven Eksikliği” ve “Çevresel ve Sosyal Baskı” alt boyutları bakımından yüksek düzeyde kaygıya sebep oldukları şeklindedir.

YAZARLARIN BEYANLARI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

5. KAYNAKÇA

Arslan, B. (2021). Üniversite öğrencilerinde sosyal görünüş kaygısı ve bağlanma stillerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.

Akgün, S. S. (2019). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyeti ile işsizlik kaygısı arasındaki ilişki [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Bozok, G. (2019). İzmir ilinde mesleki ve teknik eğitim alan lise öğrencilerinin işsizlik ve kariyer kaygılarının yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Coşkun Y. ve Akkaş G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 213-227
https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59520/855982#article_cite

Çiftçi, S. (2018). İstihdam Yaratmayan büyümenin dinamikleri: Türkiye örneği [Yüksek Lisans Tezi]. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi.

Duran, S. (2021). Üniversite Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısının Davranışsal İktisat Açısından İncelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Iğdır Üniversitesi.

Dursun, S. ve Aytaç, S. (2009). Üniversite öğrencileri arasında işsizlik kaygısı, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28 (1), 71-84
<https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/114014/>

Ersoy-Kart, M.-Erdost, H.E. (2008). Unemployment worries among Turkish University students. Social Behaviour and Personality an International Journal. 36 (2), 275-288
<https://doi.org/10.2224/sbp.2008.36.2.275>

- Feldstein, M. S., & Ellwood, D. T. (1982). Teenage Unemployment: What is the Problem? Richard B. Freeman and David A. Wise, eds (Vol. Ed.), The Youth Labor Market Problem: Its Nature, Causes, and Consequences. 17-35 <https://www.nber.org/papers/w0393>
- Karasar, N. (1998). Bilimsel araştırma yöntemi (9. Basım). Nobel Yayın Dağıtım.
- Köknel, Ö. (1989). Genel ve klinik psikiyatri. Nobel Tıp Kitabevi.
- Özder, H., Birinci, M., Zaifoğlu, P., ve Işıktaş, S., (2018). Okulöncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının işsizlik kaygılarına ilişkin bir ölçek geliştirme çalışması. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 20(2), 39-56
- Özgül, İ. E. (1994). Psikolojik testler. Yeni Doğu Matbaası.
- İLO (1982). [Resolution concerning statistics of the economically active population, employment, unemployment and underemployment \(ilo.org\)](https://www.ilo.org/public/eng/declaration/1982/19820101.htm) adresinden 11.02.2022 tarihinde alınmıştır.
- Tatoğlu, F. Y. (2010). Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerde işsizlik ve büyüme. İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı.
- Tekin, A. N. (2015). Üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Tekin Tayfun, A. N., ve Korkmaz, A. (2016). Üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(8), 534– 558. <https://doi.org/10.20875/sb.91461>
- TDK (2022). sozluk.gov.tr adresinden 16.10.2022 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK (2020). eatonak.org adresinden 29.10.2022 tarihinde alınmıştır.
- Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının geleceğe yönelik işsizlik kaygısı düzeyleri ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

BİREYLERİN TERMAL TURİZM FARKINDALIĞININ İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF INDIVIDUALS THERMAL TOURISM AWARENESS

Dr. Öğr. Üyesi Necla YILMAZ¹

Öğr. Gör. Betül SARI²

Halil ÖZKAN³

ÖZET

Bu çalışmanın amacı bireylerin termal turizme yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenerek, termal turizm farkındalığı düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma tanımlayıcı nitelikte bir araştırmadır ve genel tarama modeliyle tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni, Isparta'da ikamet eden 18 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır. Kolayda örnekleme yolu ile 385 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Termal Turizm Farkındalığı Anketi" kullanılmıştır. Elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 22.0) paket programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Verilere Açıklayıcı Faktör Analizi, independent t test, ANOVA ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin termal turizm farkındalıklarının orta düzeyin üzerinde olduğu bulunmuştur. Bu durum bireylerin termal tesis kullanımının, tesis özelliklerinin, sağlık personeli bulundurma ve hijyenin önemi konusunda yeterince hassas davranmadıkları ve bu konulara yönelik yüksek bilinç düzeyine sahip olmadıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Termal Turizm, Farkındalık

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the awareness levels of individuals towards thermal tourism and to examine the level of thermal tourism awareness in terms of various demographic variables. The research is a descriptive study and was designed with a general survey model. The population of the research consists of individuals aged 18 and over residing in Isparta. Data were obtained from 385 participants by sampling method. "Thermal Tourism Awareness Questionnaire" was used as a data collection tool in the research. Data obtained Statistical Package for the social It was analyzed using the Sciences (SPSS 22.0) package program. Exploratory Factor Analysis, independent t test, ANOVA and correlation analysis were applied to the data. As a result of the research, it was found that the thermal tourism awareness of individuals was above the medium level. This shows that individuals do not act sensitively enough about the importance of using the thermal facility, facility features, having health personnel and hygiene, and that they do not have a high level of awareness regarding these issues.

Keywords: Health Tourism, Thermal Tourism, Awareness

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, neclabardak@sdu.edu.tr

²Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, betulunal82@gmail.com

³Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, halilozkan15@outlook.com

1. GİRİŞ

İnsanlar geçmişten günümüze birçok farklı nedenle seyahat etmiştir. Bu nedenlerden biri de sağlık amaçlı seyahatlerdir. Seyahat nedenleri geçmişten günümüze değişse de sağlık amaçlı seyahatler eskiden olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Şifa arayan hastalar doktor, hastane veya termal kaynakların olduğu yerlere tedavi olmak ya da mevcut sağlıklarını geliştirip korumak amacıyla seyahatler yapmaktadırlar.

Yaşam kalitelerini artırmak isteyen bireylerin yaşamında turizm faaliyetleri önemli bir yere sahiptir ve bu faaliyetlerin zaman içerisinde değişimi söz konusudur. Bu durum klasik turizm faaliyetlerinden istediği hazzı alamayan bireylerin alternatif turizm faaliyetleri arayışına girmesiyle kendini göstermektedir. Bu arayış neticesinde turizm faaliyetlerinin dışına çıkılmış ve böylece çeşitli turizm türlerinin olduğu görülmüştür. Turizmin çeşitlenmesi ülkeler arasında büyük bir rekabet alanı oluşturmuştur. Sağlık turizmi ve alt bir dalı olan termal turizm de alternatif bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Termal turizm, termal su kaynakları nispetinde ülkelere değer kazandırmaktadır. Bu durum termal suların bulunduğu bölgelere kazandırılan tesisler ile daha da önemli hale gelmektedir. Termal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve ülke ekonomisine kazandırılması bu tesislerin birçok yönden iyi nitelikler ile donatılmasına bağlıdır.

Söz konusu niteliklerin “*Tesisleri ve yararlandıkları termal turizm uygulamalarının hangi nedenlere göre tercih edilmesi gerektiğini biliyorlar mı?, Termal turizmde kullanılan spesifik terimleri ve bu terimlerin içeriğinde bulunan uygulamaları biliyorlar mı?, Termal sağlık uygulamalarından faydalanırken dikkat edilmesi gereken durumları ve tesisin ne gibi imkanlar sunması gerektiğini biliyorlar mı?, Tercih edilen tesiste uzman personelin olmasına dikkat ediyorlar mı?*” gibi sorular kapsamında tespit edilmesi önemli görülmüştür. Benzeri sorular ve özellikle bireylerin farkındalık düzeylerini tespit etmeye yarayan “Şu an ne yaşıyorum?” sorusunun cevabı termal turizm farkındalığı konusunun temelini oluşturmaktadır. Yılmaz’ın (2020) göre bireyin bu soruyu cevaplayabilmesi için düşüncelerini, duygularını ve bedenini gözlemlemesi gerekmektedir ve sonucunda yaşanan zihinsel durumlar farkındalık olarak belirtilmektedir.

Bu çalışma kapsamında farkındalık kavramı termal turizm kavramı ile birlikte kullanılmıştır. Bireylerin termal turizm kullanımında yani termal turizm uygulamaları esnasında, tesisin faaliyetleri hakkında, tesiste yer alan sağlık personelinin özellikleri ve özellikle hijyen konusuna yönelik farkındalık düzeyleri ele alınmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Termal Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi, küresel turizm sektörünün önemli bir parçasıdır ve hızlı büyüyen sektörler arasında yer almaktadır (Smith & Puczko, 2009; Erfurt, 2010; Peris-Ortiz vd., 2015). Sağlık turizminin tanımı akademik olarak tartışma konusudur. Bazı akademisyenler için sağlık turizmi iki kavramı içinde barındıran çatı bir kavramdır. Bu kavramlar medikal turizm ve sağlıklı yaşam turizmidir. Son zamanlarda kitlesel bir görüngenü haline gelen medikal turizm kavramı uzun süredir literatürde varlığını sürdürmektedir. Sağlıklı yaşam turizmi ise bu kavrama nispeten yeni bir olgudur (Smith & Puczko, 2009). Termal sağlık turizmi kavramını da sağlıklı yaşam turizminin alt başlığı olarak değerlendirmek mümkündür.

Termal sağlık turizmi, termal banyo, hidroterapi, balneoterapi, klimaterapi, hidroterapi, talassoterapi, peloidoterapi, aromaterapi ofislerine veya bu ofisleri toplu olarak içerisinde barındıran merkezlere turist ziyaretlerini içeren, şifalı su kullanarak fiziksel ve ruhsal sağlığını geri getirmeyi amaçlayan bunun yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amacıyla kullanılmasıyla ortaya çıkan bir turizm biçimidir (Erdoğan ve Aklanoğlu, 2008). Eğlence ve rekreasyon amacını da göz önünde bulundurduğumuzda termal turizm sadece şifalı suları kapsamamaktadır. Termal turizm her yaşta insana hitap etmektedir (Nikoli ve Lazakidou, 2019). Bir başka tanımlamaya göre termal turizm, fiziksel ve kimyasal olarak bireylerin sağlıklarına katkı sağlayan ya da hastalıklarını olumlu yönde etkileyen şifalı suları, kaplıcaları, çamurları ve içme kürlerini içinde barındıran sağlık turizmi türüdür. Günümüzde bu aktiviteleri içinde barındıran merkezler yeni turistik çekim alanları olarak dikkat çekmektedir (Doğanay, 2001). Dünya ülkelerinin turizmde, termal kürlerin de etkisiyle önemli bir yere sahip olan termal turizm, sağlıklı yaşam turizminin vazgeçilmez bir alt boyutu olarak dikkat çekmektedir. Termal turizm kavramı bireylerin sürekli olarak ikamet ettikleri yerden geçici süreyle ayrılarak yeniden sağlıklarına kavuşmak, sağlıklı bir yaşam için sağlıklı tatil yapmak gibi amaçlarla termal turizm hizmeti sunan işletmeleri tercih ederek bu işletmelerden kür, konaklama ve yeme içme gibi turizm faaliyetleri satın alması sonucunda ortaya çıkan turizm çeşidi olarak da tanımlanmıştır (Sandıkçı, 2008).

Termal turizm tesisleri, klasik turizm tesislerine kıyasla daha farklı bir yapıyı ve personel istihdamını içinde barındırmak durumundadır. Bunun nedeni olarak tesisler sağlıklı bireylerle birlikte hasta bireylere hizmet sunmaktadır. Tüm sağlık turistlerinin ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına alanında uzman personellere ihtiyaç duyulmaktadır. Alt yapının ve işletme yapısının da tüm sağlık turistlerine hitap etmesi gerekmektedir. Tüm bu kriterler göz önünde tutulduğunda termal turizmde hizmet veren tesislerin yapımı, işletilmesi, tanıtılması klasik turizm tesislerinden farklı özelliklere sahiptir (Özbek, 1991).

Termal tesislerde verilen uygulamalara bakıldığında aşağıdaki kavramlar ve tanımları dikkat çekmektedir.

- **Termalizm:** Tedavi aracı olarak kaplıca, ılıca gibi şifalı su kaynaklarının sağlık kurallarına uygun olarak kullanılmasını tanımlamaktadır (Tunç ve Saç, 1998).
- **Üvalizm:** Tedavi aracı olarak yöresel meyve ve sebzeleri içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tunç ve Saç, 1998).
- **Talassoterapi:** Tedavi aracı olarak deniz suyu ve güneşi içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin ve Ak, 2001: 7; aktaran Şahbaz vd., 2012).
- **Hidroterapi:** Tedavi aracı olarak tatlı su ile yapılan kür uygulamalarını tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin ve Ak, 2001: 7; akt. Şahbaz vd., 2012).
- **Klimaterapi:** Açık ve temiz havanın şifa verici etkisinden yararlanmayı hedefleyen uygulamaları tanımlamaktadır (Tunç ve Saç, 1998).
- **Peloidoterapi:** Tedavi aracı olarak çamuru içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin ve Ak, 2001: 7; aktaran Şahbaz vd., 2012).
- **Aromaterapi:** Tedavi aracı olarak hoş kokulu yağ ve bitkileri içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Kanat, 2019).
- **Balneoterapi:** Tedavi aracı olarak mineral termal suları içinde barındıran tedavileri tanımlamaktadır (Tengilimoğlu, Sevin ve Ak, 2001: 7; aktaran Şahbaz vd., 2012).

2.2. Türkiye’de Termal Sağlık Turizmi

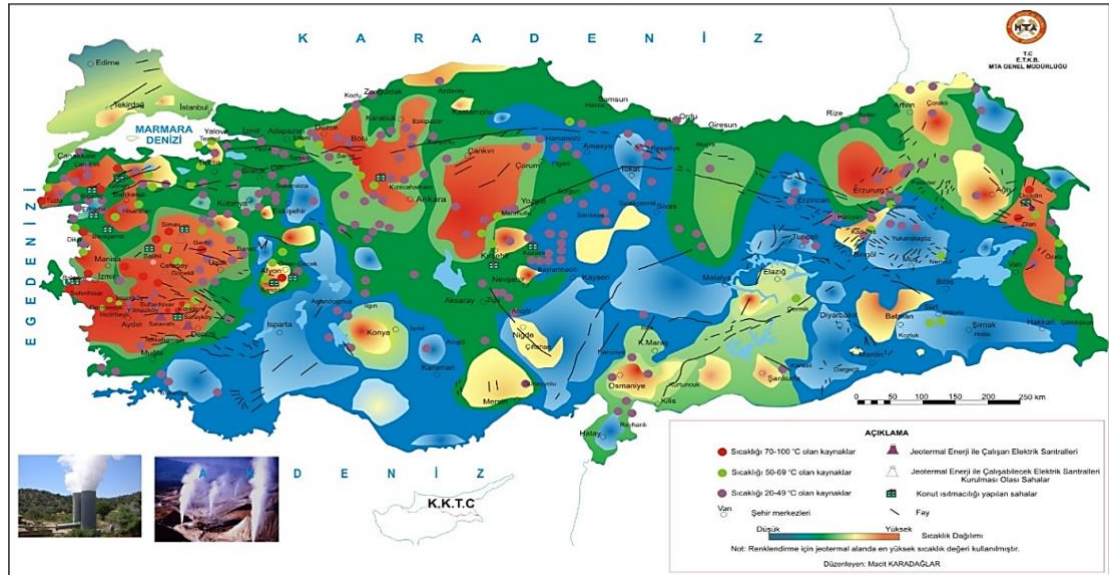
Türkiye jeotermal su kaynaklarının zenginliği açısından bakıldığında Dünya’da 7. sırada, Avrupa’da ise 1. sırada yer almaktadır. Türkiye’de bulunan termal suların fiziksel (debi,

sıcaklık) ve kimyasal özelliklerinin (eriyik maden değeri, kükürt, radon, tuz vb.) Avrupa’da bulunan termal sulara oranla daha kaliteli olduğu bilinmektedir (Özbek, 1991). Türkiye, termal sağlık turizmi açısından doğal kaynaklarının fazla olması sebebiyle gerek yerli gerekse yabancı turistlerin gözde ülkesi olarak dikkat çekmektedir (Kaygısız ve Avan, 2018). Ülkemizde Sağlık Bakanlığınca işletme izni verilen 197 tesis bulunmaktadır. Bu tesisler 37 şehre dağılmış durumdadır (T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, 2021). Ayrıca Türkiye’de termal turizm konusu “Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007–2013” ana kararları kapsamında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan “Termal Turizm Master Planı (2007-2023)” çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu durum Türkiye’nin termal turizm alanındaki potansiyelini artırmaya yönelik atılan adımların önemini göstermektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Türkiye’nin jeotermal potansiyelinin büyüklüğü devlet kurumlarınca oluşturulan ilgili haritalarda da görülmektedir.

Şekil 1: Türkiye Jeotermal Kaynaklar Haritası

Jeotermal Kaynaklar ve Uygulama Haritası

Kaynak: MTA Genel Müdürlüğü, 2021

Literatürde tedavi amacıyla konaklayan termal turistler için konaklama süresinin genellikle 21 gün olması gerektiği göze çarpmaktadır. Kür programının uygulanıp tedavi edici etkisini gösterebilmesi için gerekli olan 21 günlük süre boyunca sağlık turistinin tesiste konaklaması ve kür programını uygulaması gerekmektedir. Bu sürenin uzunluğu termal turizm ekonomisinin önemli bir bileşeni olarak düşünülmektedir (Sandıkçı, 2008). Termal tesislerde kalış süresinin uzun olması ve termal tesisleri tercih eden katılımcıların genelde belirli bir yaş grubunda olması sebebiyle termal turizmden elde edilen kişi başı gelir diğer turizm kollarında elde edilen kişi başı gelire göre daha yüksektir. Üçüncü yaş grubu termal sağlık turistleri konaklama ve tedavi harcamalarını sağlıklı yaşam için yapmaktadır (Çontu, 2006).

Termal turizm bazı avantajlı olanakları içinde barındırmaktadır. Bu olanaklar yılın tüm aylarında turizm yapma imkânı, tesislerin yüksek doluluk oranıyla çalışması, çok sayıda iş sahası oluşturması, termal tesislerde insan sağlığının geliştirilmesi ve korunması, eğlence ve dinlenme olanağının bir arada bulunması, maliyeti çabuk karşılayan ve rekabet gücüne sahip yatırımları içinde barındırmasıdır (Martin ve Kınır, 2017). Tüm bu olanaklarla birlikte

Türkiye'nin jeotermal kaynaklarının sağlık turizmi açısından değerlendirilmesini olumsuz olarak etkileyen bazı etmenler de bulunmaktadır. Bu etmenlere örnek olarak jeotermal kaynakların coğrafi dağılımı, az sayıda reklam, alt yapı ve işletme ile ilgili problemler, yapılan bilimsel çalışma raporlarının göz ardı edilmesi, diğer turizm faaliyetlerinin daha popüler olması, termaller üzerinde nitelikleri bakımından yeterince araştırma-geliştirme yapılmaması, sağlık personeli ve sağlıkla ilgili teçhizat eksikliği gösterilmektedir (Zengin ve Eker, 2016).

Termal kaynakların tıbbi faydalılarının olduğu bilinmekte ve termal turizm faaliyetleri doktorlar tarafından bazı durumlarda hastalara önerilebilmektedir. Ayrıca rahatsızlık yaşayan bazı bireylerin tesis alternatiflerinin arasında termal kaynağın bilinen tıbbi faydalarını da göz önünde tutarak seçim yapabileceği düşünülmektedir. Türkiye'de bulunan bazı termal kaynakların bilinen tıbbi faydaları illerin kültür ve turizm müdürlükleri tarafından belirtilmiştir.

Tablo 1. Türkiye'de Bulunan Bazı Termal Kaynaklar ve Bilinen Tıbbi Faydaları

Şehir (Kaphca)	Kaphcaların Tıbbi Faydaları				
Bursa (Oylat ve Çekirge)	Romatizma	Ağrılı Hastalıklar	Diyabet	Gut Hastalığı	
Çanakkale (Kestanbol)	Romatizma	Kadın Hastalıkları	Akciğer Hastalıkları	Kireçlenme	Lenf Bezleri Şişkinlikleri
Diyarbakır (Çermik)	Romatizma	Kadın Hastalıkları	Üst Solunum Yolu Hastalıkları	Kireçlenme	
Erzurum (Pasinler)	Sinirsel Hastalıklar	Eklem Rahatsızlıkları	Kireçlenme		
Rize (Ayder ve Çamlıhemşin)	Romatizma	Kadın Hastalıkları	Kalp ve Kan Dolaşımı	Solunum Yolu Hastalıkları	Deri ve Kas Hastalıkları
Samsun (Ladik)	İç Hastalıkları	Cilt Hastalıkları			
Yalova (Armutlu)	Diyabet	Gut Hastalığı	Kalp ve Kan Dolaşımı	Sinirsel Hastalıklar	
Afyonkarahisar (Ömer, Gecek, Gazlıgöl, Heybeli)	Nörolojik Rahatsızlıklar	Metabolizma ve Kadın Hastalıkları	Gastrointestinal Rahatsızlıklar	Uyuz Hastalığı ve Spastik Ağrılı Sendromlar	Stres Bozuklukları

Kaynak: TGA | T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021

Termal turizm üzerine yapılan çalışmalarla ilgili literatür incelendiğinde, uzun yıllardır çalışılan bu konunun çeşitli yönleriyle ele alındığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda termal turizm potansiyeli, termal turizmin ekonomik etkileri, hizmet kalitesinin ölçülmesi, sektörden beklentiler ve memnuniyet, destinasyonların imajı, termal turizmin sorunları, termal tesisi kullanan müşterilerin tesislere sadakati gibi konular ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmaların içeriği incelendiğinde termal turizm faaliyetlerine katılım sağlayan bireylerin termal turizmle ilgili farkındalıklarını araştıran bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle, yapılacak olan çalışmanın konusu bakımından literatürde özgün bir değer arz edeceği ve termal turizmi konu edinen yeni çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Amacı, Evren ve Örneklemi

Bu çalışma ile bireylerin termal turizm farkındalığını tespit etmek amaçlanmaktadır. Çalışma amacı açısından tanımlayıcı ve kesitsel türde bir araştırmadır. Araştırmanın evreni, Isparta'da ikamet eden 18 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır. Örneklem grubuna kolayda örnekleme yolu ile ulaşılmış olup, toplamda 385 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Katılımcıları seçmek için onlara son 1 yıl içerisinde bir termal tesisten hizmet alıp almadıkları sorulmuştur. Hizmet alan kişilere anket uygulanmıştır. Veriler katılımcılardan yüz yüze olarak araştırmacılar tarafından elde edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Termal Turizm Farkındalığı Anketi" kullanılmıştır. Literatürde bireylerin sağlık turizmi farkındalığını ele alan bir çalışma (Acar ve Turan, 2016) olduğu görülmüş ve sağlık turizminin bir alt türü olan termal turizm farkındalığına yönelik bir çalışmaya ve termal turizm farkındalığını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu sebeple araştırmada kullanılan anket araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Termal Turizm Farkındalığı Anketi'nin oluşturulma aşamasında Sandıkcı'nın (2008) doktora tezinden faydalanılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Çalışmanın verileri bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 22.0) paket programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Temel olarak standart sapma, aritmetik ortalama, frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. İfadelere yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir. Boyutların sosyo-demografik değişkenlere göre karşılaştırılmasında; ikili gruplarda t testi (independent t test), üç ve daha fazla değişkenli gruplarda ise ANOVA (F testi) kullanılmıştır. Varyans analizinde farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla ise LSD testinden faydalanılmıştır. Ayrıca ankette yer alan bağımsız sorular ile ölçek boyutları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Korelasyon analizi yapılmıştır.

3.4. Etik İzin

Çalışmanın yürütülebilmesi için Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulu (E-87432956-050.99-39903) tarafından gerekli izin alınmıştır. Katılımcılar, gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya katılabilecekleri konusunda bilgilendirilmiş ve veriler toplanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcılara İlişkin Bulgular

Aşağıda araştırmaya katılan bireylerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Tablo 2, Grafik 1, Grafik 2).

Tablo 2. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri

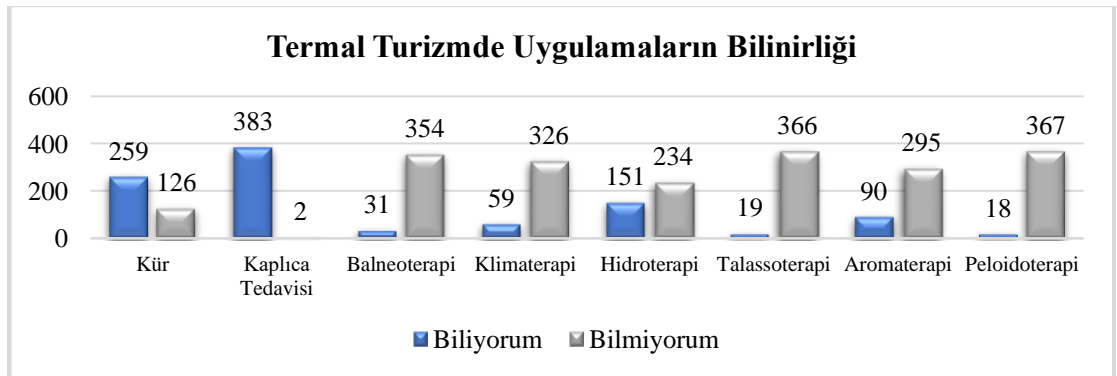
Değişkenler	N	%	Değişkenler	N	%
Yaş			Meslek		
30 ve altı	151	39.2	Serbest Meslek	88	22.9
31-45	140	36.4	Memur-İşçi	155	45.3
46 ve üzeri	94	24.4	Sağlık Çalışanı	34	8.8
Cinsiyet			Öğrenci	47	12.2

Kadın	176	45.7	Ev Hanımı	34	8.8
Erkek	209	54.3	Emekli	27	7
Medeni Durum					
Evli	225	58.4			
Evli değil	160	41.6			
Aylık Gelir			Termal Tesiste Konaklanan Gün Sayısı		
5000 TL ve altı	102	26.5	3 gün ve altı	196	50.9
5000 TL üstü	283	73.5	4 gün ve üzeri	189	49.1
Eğitim Durumu			Termal Tesislere Gitme Sayısı		
İlköğretim	65	16.9	1 Kez	263	68.3
Lise	94	24.4	2 Kez	77	20
Ön lisans	65	16.9	3 Kez ve üzeri	7	11.7
Lisans ve üzeri	161	41.8			
Toplam	385	100	Toplam	385	100

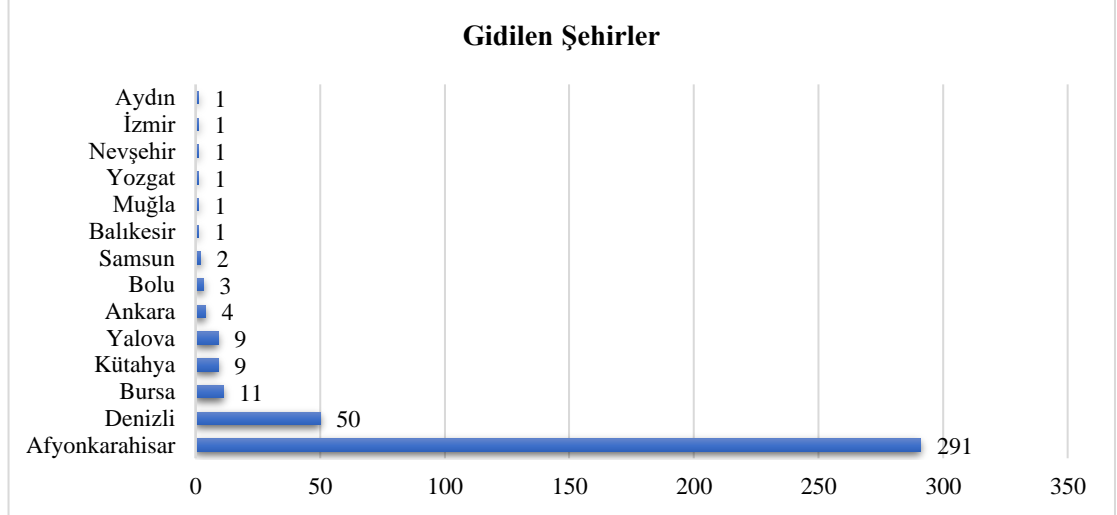
Katılımcıların %45.7'si (176) kadın, %54.3'ü (209) erkektir. 30 ve altı yaş grubu katılımcıların %39.2'sini (151), 31-45 arası yaş grubu %36.4'ünü (140) ve 46 ve üzeri yaş grubu %24.4'ünü (94) oluşturmaktadır. Katılımcılardan %58.4'ü evlidir ve aylık geliri 5000 TL üstü olanlar %73.5 (283) olarak tespit edilmiştir. Eğitim durumu açısından incelendiğinde katılımcılardan %41.8'i (161) lisans ve üzeri, %24.4'ü (94) lise, %16.9'u (65) ön lisans ve %16.9'u (65) ilköğretim mezunudur. Katılımcılardan %45.3'ü (155) memur-işçi, %22.9'u serbest meslek mensubu, %12.2'si (47) öğrenci, %8.8'i (34) sağlık çalışanı, %8.8'i (34) ev hanımı ve %7'si ise emeklidir.

Termal tesiste konaklanan gün sayısı açısından katılımcılar değerlendirildiğinde, 3 gün ve altı konaklayanların sayısı 196 (%50.9) ve 4 gün ve üzeri konaklayanların sayısı 189 (%49.1)'dir. Termal tesislere gitme sayısı incelendiğinde ise bir kez gidenlerin sayısı 263 (%68.3), iki kez gidenlerin sayısı 77 (%20) ve üç ve daha fazla gidenlerin sayısı 7 (%11.7)'dir.

Grafik 1. Termal Turizm Uygulamalarının Bilinirliği

Katılımcıların termal turizm uygulamalarını bilme durumlarını tespit etmek amacıyla onlara birtakım sorular sorulmuştur. “Biliyorum” cevabını verenlerin sayısı “Kür nedir?” sorusu için 259 (%67.3), “Kaplıca tedavisi nedir?” sorusu için 383 (%99.5), “Balneoterapi nedir?” sorusu için 31 (%8.1), “Klimaterapi nedir?” sorusu için 59 (%15.3), “Hidroterapi nedir?” sorusu için 151 (%39.2), “Talassoterapi nedir?” sorusu için 19 (%4.9), “Aromaterapi nedir?” sorusu için 90 (%23.4) ve “Peloidoterapi nedir?” sorusu için 18 (%4.7)'dir (Grafik 1). Sorulara verilen cevaplardan yola çıkarak katılımcıların en fazla kaplıca tedavisi, kür ve hidroterapi uygulamalarını bildiği ifade edilebilir.

Grafik 2. Termal Turizm Kapsamında Tercih Edilen Şehirler

Katılımcıların termal turizm kapsamında tercih ettiği şehirler arasında ilk sırada 291 (%75,6) katılımcı ile Afyonkarahisar yer almaktadır. Afyonkarahisar ilini takiben ise Denizli 50 (%13) ve Bursa 11 (%2,9) sıralanabilir (Grafik 2). Afyonkarahisar ilinin ilk sırada yer alması, termal turizm ev sahipliği yapması ve Isparta iline yakınlığı ile yorumlamak mümkündür.

4.2. Katılımcıların Termal Turizm Farkındalığına İlişkin Bulguları

Tablo 3. Katılımcıların Termal Turizm Farkındalığı ile İlgili İfadelerden Aldığı Puanların Dağılımı

No	İfadeler	$\bar{X}$	SS
1	Termal kullanımı sırasında yeterince sıvı tüketirim.	4.083	1.012
2	Havuz içinde kalınacak maksimum süreyi bilirim.	3.523	1.298
3	Termal havuz içerisinde yüzülmeyeceğini bilirim.	3.870	1.340
4	Su içi egzersizlerin kaç derece sıcaklıkta yapılacağını bilirim.	2.745	1.316
5	Sıcak havuzlara tok karna girilmemesi gerektiğini bilirim.	3.649	1.435
6	Termal tedavinin en az 15 gün uygulandığı takdirde olumlu sonuç vereceğini bilirim.	3.613	1.337
7	Kaplıca kullanımı öncesinde kese yaptırmanın tedavi açısından faydalı olduğunu bilirim.	3.545	1.330
8	Sauna, tuz odası, buhar odası gibi alanların kullanım amacını bilirim.	3.810	1.259
9	Sıcak su ve termal su arasındaki farkı bilirim.	3.896	1.266
10	Termal suların mineral özelliklerini bilirim.	2.953	1.407
11	Tesisin sağlığım için doğal termal havuza sahip olması gerektiğini bilirim.	4.150	1.142
12	Termal tesis kararında hastalığıma uygun tesis seçimi yapmam gerektiğine dikkat ederim.	3.955	1.179
13	Tesisin Sağlık Bakanlığı onaylı olması gerektiğini bilirim.	4.426	1.005
14	Tesis kararında, odalarda kişiye özel termal su havuzunun olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	3.932	1.272
15	Tesisin mahremiyetime özen göstermesi gerektiğini bilirim.	4.742	0.664
16	Tesiste yeşil alan olmasına dikkat ederim.,	3.524	1.365
17	Tesisin spor imkanlarına sahip olmasına dikkat ederim.	3.244	1.435
18	Termal tedavileri hekim kontrolünde kullanmam gerektiğini bilirim.	3.810	1.312
19	Tesis tercihimde, acil müdahale biriminin olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	4.158	1.117
20	Tesis tercihimde, yardımcı sağlık personeli olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	4.049	1.134

21	Tesis tercihimde, fizik tedavi uzmanının olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	3.898	1.273
22	Tesis tercihimde tesisin hekim ve hemşiresinin olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	4.085	1.196
23	Termal tesislerde personelin hijyen kurallarına dikkat etmesi gerekir.	4.787	0.541
24	Tesiste çalışan personellerin güler yüzlü, nezaketli ve kibar olmasının tedavimi olumlu yönde etkileyeceğinin farkındayım.	4.690	0.688
25	Tesiste kalabalıktan kaynaklı olumsuz durumlarla karşılaşabileceğimi bilirim ve buna yönelik önlemler alırım.	4.098	1.013
26	Tesiste ortak kullanım alanlarının temizliğine dikkat ederim.	4.794	0.486
27	Terlik kullanımının önemini bilirim ve terlik kullanmaya özen gösteririm.	4.594	0.820
28	Bone kullanımının önemini bilirim ve bone kullanmaya özen gösteririm.	4.220	1.150
29	Restoran ve yemeklerin hijyeni benim için önemlidir.	4.867	0.409
30	İçme kürünün hijyenik koşullarda verildiğine dikkat ederim.	4.454	0.991

Katılımcıların termal turizm farkındalığı anketinde yer alan ifadelerle verdikleri cevapların yer aldığı Tablo 3 incelendiğinde 29. sırada yer alan “Restoran ve yemeklerin hijyeni benim için önemlidir” (4,867) ifadesinin katılım düzeyinin en yüksek ifade olduğu görülmektedir. Ardından 23. sırada yer alan “Termal tesislerde personelin hijyen kurallarına dikkat etmesi gerekir.” (4.787) ifadesi gelmektedir. Katılım düzeyi en düşük ifade ise 4. sırada yer alan “Su içi egzersizlerin kaç derece sıcaklıkta yapılacağını bilirim.” (2,745)’dir. Bu ifadeyi ise 10. sırada yer alan “Termal suların mineral özelliklerini bilirim.” (2.953) ifadesi takip etmektedir.

4.3. Faktör Analizi Sonuçları

Termal turizm farkındalığını belirlemek amacıyla hazırlanmış olan ankette yer alan ifadelerle daha anlaşılır yorumlar yapabilmek ve ifadelerin boyutlarını tespit edebilmek adına faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. KMO ve Bartlett’s Testi Sonuçları ve Faktör Analizi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0.821
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2198.792
	Df	136
	Sig.	0.000
Faktörler	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans
Faktör 1: Kullanıma Yönelik		21.085
Termal kullanımı sırasında yeterince sıvı tüketirim.	0.576	
Havuz içinde kalınacak maksimum süreyi bilirim.	0.640	
Su içi egzersizlerin kaç derece sıcaklıkta yapılacağını bilirim.	0.745	
Sıcak havuzlara tok karna girilmemesi gerektiğini bilirim.	0.739	
Termal tedavinin en az 15 gün uygulandığı takdirde olumlu sonuç vereceğini bilirim.	0.481	
Faktör 2: Tesise Yönelik		13.298
Tesis kararında, odalarda kişiye özel termal su havuzunun olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.620	
Tesiste yeşil alan olmasına dikkat ederim.	0.788	
Tesisin spor imkânlarına sahip olmasına dikkat ederim.	0.704	
Faktör 3: Sağlık Personeline Yönelik		13.052
Termal tedavileri hekim kontrolünde kullanmam gerektiğini bilirim.	0.640	
Tesis tercihimde, acil müdahale biriminin olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.811	

Tesis tercihimde, yardımcı sağlık personeli olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.857	
Tesis tercihimde, fizik tedavi uzmanının olmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.845	
Tesis tercihimde tesisin hekim ve hemşire bulundurmasına dikkat etmem gerektiğini bilirim.	0.849	
Faktör 4: Hijyene Yönelik		10.851
Tesiste ortak kullanım alanlarının temizliğine dikkat ederim.	0.857	
Terlik kullanımının önemini bilirim ve terlik kullanmaya özen gösteririm.	0.672	
Restoran ve yemeklerin hijyeni benim için önemlidir.	0.465	
İçme kürünün hijyenik koşullarda verildiğine dikkat ederim.	0.753	
KMO= 0.821		
Barlett's Testi: 2198.792		p<0.000

Analizde Varimax döndürme yöntemi kullanılmış, faktör yükü 0.40'tan düşük olan ifadeler ve 0.10'dan daha az farkla birden fazla faktöre dâhil olan boyutlardan çıkarılmış yeniden faktör analizi yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü yeterliliği, verilen faktör analizine uygunluğu ve değişkenler arasındaki korelasyonun anlamlılığı için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerine bakılmış ve Barlett testi yapılmıştır. Test sonucunda KMO değeri 0.821 bulunmuştur. Bulunan değer örneklem büyüklüğünün analiz için yeterli olduğunu göstermektedir (Tablo 4). Barlett testi sonucunda değişkenler arası korelasyonun $p<0.000$ düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmıştır (Akgül ve Çevik, 2003: 104).

Termal turizm farkındalığı anketi verilerine yapılan faktör analizi sonucunda kullanım, tesis, sağlık personeli ve hijyen olmak üzere 4 faktör saptanmıştır (Tablo 4). Bu faktörler, varyansın toplam %58.286'sını açıklamaktadır. Faktör analizine göre her bir faktör güvenilir olarak bulunmuştur.

4.4. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Psikometrik Özellikleri

Tablo 5. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Özellikleri

Boyutlar	İfade Sayısı	Max/Min	Cronbach Alpha	$\bar{X}$	SS
Kullanım	5	1-5	0.681	3.522	0.853
Tesis	3	1-5	0.622	3.567	1.026
Sağlık Personeli	5	1-5	0.881	4.005	0.995
Hijyen	4	2-5	0.621	4.677	0.490
Toplam	17	1-5	0.833	3.943	0.584

Araştırmada katılımcıların termal turizm farkındalığı kullanım, tesis, sağlık personeli ve hijyen olmak üzere 4 boyut çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her bir boyutun aldığı değerler Tablo 5'te gösterilmiştir. İfade sayısı 5 olan kullanım boyutunun aritmetik ortalaması 3.522, standart sapması 0.853 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.681'dir. 3 ifadeden oluşan tesis boyutunun aritmetik ortalaması 3.567, standart sapması 1.026 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.622'dir. 5 ifadeden oluşan personel boyutunun aritmetik ortalaması 4.005, standart sapması 0.995 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.881'dir. 4 ifadeden oluşan hijyen boyutunun ise aritmetik ortalaması 4.677, standart sapması 0.490 ve güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.621'dir. İfadelerin toplam ortalaması 3.943, standart sapması 0.584, güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.833'tür.

4.5. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Termal turizm farkındalığı boyutlarının demografik değişkenlere göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 6. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Cinsiyet	N	Değişkenler		Test Değerleri
			$\bar{X}$	SS	
Kullanım	Erkek	209	3.458	0.908	t=-1.613
	Kadın	176	3.598	0.777	p=0.002
Tesis	Erkek	209	3.606	1.046	t=0.812
	Kadın	176	3.520	1.002	p=0.577
Sağlık Personeli	Erkek	209	3.954	1.046	t=-0.997
	Kadın	176	4.055	0.932	p=0.012
Hijyen	Erkek	209	4.578	0.558	t=-4.413
	Kadın	176	4.795	0.364	p=0.000

Tablo 6’da görülebileceği gibi kullanım boyutunun cinsiyet grubuna göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır (t=-1.613, p=0.002). Aradaki farkın kadınların erkeklere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle kadınların erkeklere göre kullanım boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Personel boyutunun cinsiyet grubuna göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-0.997, p=0.012). Aradaki farkın kadınların erkeklere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle kadınların erkeklere göre personel boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Hijyen boyutunun cinsiyet grubuna göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-4.413, p=0.000). Aradaki farkın kadınların erkeklere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle kadınların erkeklere göre hijyen boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir.

Tablo 7. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Yaş Grubuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Yaş Grubu	N	Değişkenler		Test Değerleri
			$\bar{X}$	SS	
Kullanım	30 ve altı	151	3.442	0.837	F=5.161
	31-45	140	3.702	0.844	p=0.006
	46 ve üzeri	94	3.383	0.853	
Tesis	30 ve altı	151	3.717	0.897	F=6.039
	31-45	140	3.609	1.059	p=0.003
	46 ve üzeri	94	3.262	1.112	
Sağlık Personeli	30 ve altı	151	3.907	0.929	F=6.947
	31-45	140	4.240	0.917	p=0.001
	46 ve üzeri	94	3.793	1.139	
Hijyen	30 ve altı	151	4.639	0.529	F=2.392
	31-45	140	4.750	0.431	p=0.093
	46 ve üzeri	94	4.633	0.502	

Tablo 7’de termal turizm farkındalığı boyutlarının yaş grubuna göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Kullanım, tesis ve sağlık personeli boyutlarının yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Kullanım (F=5.161, p=0.006), tesis (F=6.039,

$p=0.003$) ve sağlık personeli ($F=6.947$, $p=0.001$) boyutlarının yaş grupları ile arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını tespit etmek için Tukey's b testi yapılmıştır. Yapılan Tukey's b testi sonucunda kullanım boyutunda farkın 31-45 yaş grubunda olan katılımcıların 30 ve altı ve 46 ve üzeri yaş grubunda bulunanlara göre puanın yüksek olmasından kaynaklı olduğu görülmüştür. Yani, yaş aralığı 31-45 arasında bulunan katılımcıların kullanıma dair farkındalık düzeyi diğer gruplara göre daha yüksektir. Tesis boyutunda farkın 46 ve üzeri yaş grubunda olan katılımcıların diğer gruplardan daha düşük olmasından kaynaklı olduğu görülmüştür. Bu 46 ve üzeri yaş grubunda olan bireylerin tesis boyutunda farkındalık düzeyinin daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Son olarak sağlık personeli boyutunda farkın kaynağı incelendiğinde 31-45 yaş grubunda olan katılımcıların 30 ve altı ve 46 ve üzeri yaş grubunda bulunanlara göre puanın yüksek olduğu görülmüştür. Yani, yaş aralığı 31-45 arasında bulunan katılımcıların sağlık personeline dair farkındalık düzeyi diğer gruplara göre daha yüksektir.

Tablo 8. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Gelir Grubuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Gelir Grubu	Değişkenler		Test Değerleri
		$\bar{X}$	SS	
Kullanım	5000 TL altı	3,429	0,836	$t=-3.615$ $p=0,875$
	5000 TL ve üzeri	3,780	0,849	
Tesis	5000 TL altı	3,520	1,043	$t=-1.483$ $p=0,448$
	5000 TL ve üzeri	3,696	0,968	
Sağlık Personeli	5000 TL altı	3,997	1,000	$t=-0.110$ $p=0,658$
	5000 TL ve üzeri	4,009	0,986	
Hijyen	5000 TL altı	0,494	0,494	$t=-1.260$ $p=0,408$
	5000 TL ve üzeri	0,478	0,478	

Tablo 8'de termal turizm farkındalığı boyutlarının gelire göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. İncelendiğinde kullanım boyutu ($t=-3.615$, $p=0,875$), tesis boyutu ($t=-1.483$, $p=0,448$), personel boyutu ($t=-0.110$, $p=0,658$) ve hijyen boyutu ($t=-1.260$, $p=0,408$) medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamaktadır.

Tablo 9. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Eğitim Grubuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Eğitim Grubu	Değişkenler			Test Değerleri
		N	$\bar{X}$	SS	
Kullanım	İlköğretim	65	3.024	0.790	$F=10.389$ $p=0.000$
	Lise	94	3.591	0.879	
	Ön lisans	65	3.504	0.703	
	Lisans ve üzeri	161	3.690	0.846	
Tesis	İlköğretim	65	3.041	1.051	$F=7.201$ $p=0.000$
	Lise	94	3.691	1.047	
	Ön lisans	65	3.676	0.922	
Sağlık Personeli	Lisans ve üzeri	161	3.662	0.985	$F=1.707$ $p=0.165$
	İlköğretim	65	3.840	1.345	
	Lise	94	4.083	0.900	
	Ön lisans	65	4.184	0.670	
Hijyen	Lisans ve üzeri	161	3.942	0.986	$F=2.365$ $p=0.071$
	İlköğretim	65	4.600	0.558	
	Lise	94	4.750	0.377	
	Ön lisans	65	4.576	0.604	
Hijyen	Lisans ve üzeri	161	4.708	0.462	

Tablo 9’da termal turizm farkındalığı boyutlarının eğitim grubuna göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Buna göre, kullanım ve tesis boyutlarının eğitim grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre, kullanım ($F=10.389$, $p=0.000$) ve tesis boyutları ($F=7.201$, $p=0.000$) ile eğitim grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını tespit etmek için yapılan Tukey’s b testi sonucunda kullanım boyutunda eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların puanının lise, ön lisans ve lisans ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcılardan daha düşük olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Yani, eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların kullanım boyutuna dair farkındalığı diğerlerine göre daha azdır. Tesis boyutunun katılımcıların eğitim durumu ile karşılaştırılması yapıldığında ise eğitim durumu lise olan katılımcıların diğerlerine nazaran daha yüksek puana sahip olduğu görülmüştür. Bu da eğitim düzeyi lise olan katılımcıların tesis boyutunda farkındalık düzeyinin diğerlerine nazaran daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 10. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Mesleğe Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Meslek	N	Değişkenler		Test Değerleri
			$\bar{X}$	SS	
Kullanım	Serbest meslek	88	3.331	0.840	F=7.042 p=0.000
	Memur-İşçi	155	3.707	0.808	
	Sağlık çalışanı	34	3.988	0.842	
	Öğrenci	47	3.183	0.843	
	Ev hanımı	34	3.388	0.687	
	Emekli	27	3.259	0.916	
Tesis	Serbest meslek	88	3.500	0.961	F=3.346 p=0.006
	Memur-İşçi	155	3.711	0.968	
	Sağlık çalışanı	34	3.872	0.898	
	Öğrenci	47	3.524	1.013	
	Ev hanımı	34	3.166	1.164	
	Emekli	27	3.148	1.295	
Sağlık Personeli	Serbest meslek	88	4.086	0.975	F=2.570 p=0.027
	Memur-İşçi	155	4.127	0.876	
	Sağlık çalışanı	34	4.094	1.072	
	Öğrenci	47	3.719	1.017	
	Ev hanımı	34	3.794	1.233	
	Emekli	27	3.622	1.101	
Hijyen	Serbest meslek	88	4.659	0.566	F=2.099 p=0.065
	Memur-İşçi	155	4.682	0.472	
	Sağlık çalışanı	34	4.794	0.350	
	Öğrenci	47	4.505	0.588	
	Ev hanımı	34	4.808	0.369	
	Emekli	27	4.703	0.353	

Tablo 10’da termal turizm farkındalığı boyutlarının meslek grubuna göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Tabloya göre kullanım ($F=7.042$, $P=0.000$), tesis ($f=3.346$, $P=0.006$) ve sağlık personeli ($F=2.570$, $p=0.027$) boyutları ile meslek grupları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını tespit etmek için Tukey’s b testi yapılmıştır. Yapılan Tukey’s b testi sonucunda kullanım boyutunda farkın sağlık çalışanları kategorisinde bulunan katılımcıların puanının diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Özetle sağlık çalışanı katılımcıların kullanım boyutuna yönelik farkındalığı diğer mesleklere nazaran daha yüksektir. Tesis boyutu açısından

incelendiğinde fark, memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların ev hanımı ve emekli kategorisinde bulunanlara göre daha yüksek puan aldığı için oluşmaktadır. Bu durum, memur-işçi katılımcıların mesleği ev hanımı ve emekli olanlara nazaran tesis boyutunda farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Tukey's b testi sonucuna göre sağlık personeli boyutunda, memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların öğrenci ve emekli kategorisinde bulunanlara göre puanları daha yüksektir. Bu durum da memur-işçi katılımcıların mesleği öğrenci ve emekli olanlara nazaran sağlık personeli boyutunda farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 11. Termal Turizm Farkındalığı Boyutlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Medeni Durum	N	Değişkenler		Test Değerleri
			X	SS	
Kullanım	Bekar	160	3,456	0,840	t=-1,288
	Evli	225	3,569	0,860	p=0,448
Tesis	Bekar	160	3,733	0,920	t=2,703
	Evli	225	3,448	1,081	p=0,002
Sağlık Personeli	Bekar	160	4,002	0,898	t=-0,033
	Evli	225	3,999	1,061	p=0,031
Hijyen	Bekar	160	4,590	0,561	t=-2,972
	Evli	225	4,740	0,424	p=0,000

Tablo 11'de termal turizm farkındalığı boyutlarının medeni duruma göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Tesis boyutunun medeni duruma göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=2.703, p=0.002). Aradaki farkın bekarların evlilere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle bekarların evlilere göre tesis boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Personel boyutunun medeni duruma göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-0.033, p=0.031). Aradaki farkın bekarların evlilere göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle bekarların evlilere göre personel boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Hijyen boyutunun medeni duruma göre karşılaştırılması yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (t=-2.972, p=0.002). Aradaki farkın evlilerin bekarlara göre daha yüksek puan almasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle evlilerin bekarlara göre hijyen boyutunda farkındalığının daha yüksek olduğu söylenilebilir.

4.6. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

Tablo 12'de değişkenler arası korelasyon analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 12. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Termal Turizm Farkındalığı	Kullanım Boyutu (1)	1							
	Tesis Boyutu (2)	r=0,322** p=0,000	1						
	Sağlık Personeli Boyutu (3)	r=0,252** p=0,000	r=0,376** p=0,000	1					

Değişkenler	Hijyen Boyutu (4)	r=0,226** p=0,000	r=0,121* p=0,018	r=0,328** p=0,000	1				
	Yaş (6)	r=-0,028 p=0,581	r=-0,197** p=0,000	r=-0,014 p=0,779	r=0,037 p=0,470	r=-0,073 p=0,155	1		
	Tesiste Konaklanan Gün Sayısı (7)	r=0,158** p=0,002	r=0,093 p=0,070	r=0,044 p=0,388	r=0,069 p=0,177	r=0,132** p=0,010	r=0,106* p=0,038	1	
	Tesislere Gitme Sayısı (8)	r=0,130* p=0,011	r=-0,065 p=0,204	r=-0,029 p=0,568	r=0,013 p=0,792	r=0,024 p=0,644	r=0,018 p=0,728	r=0,119* p=0,019	1
	Gelir Durumu (9)	r=0,173** p=0,001	r=0,089 p=0,081	r=0,051 p=0,322	r=0,090 p=0,077	r=0,145** p=0,004	r=0,156** p=0,002	r=0,177** p=0,000	r=0,063 p=0,214

0.05 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. **

0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır.*

Termal turizm farkındalığı alt boyutlarının kendi aralarındaki korelasyona bakıldığında kullanım boyutu ile tesis boyutu ($r=0.322$, $p=0.000$), personel boyutu ($r=0.252$, $p=0.000$) ve hijyen boyutu ($r=0.226$, $p=0.000$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; tesis boyutu ile personel boyutu ($r=0.376$, $p=0.000$) ve hijyen boyutu ($r=0.121$, $p=0.018$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; personel boyutu ile hijyen boyutu ($r=0.328$, $p=0.000$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Özetle tüm boyutlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Kullanım boyutu ile eğitim durumu ($r=0.245$, $p=0.000$), termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.158$, $p=0.002$), termal tesislere gitme sayısı ($r=0.130$, $p=0.011$) ve gelir durumu ($r=0.173$, $p=0.001$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yaş değişkeni ile kullanım boyutu arasında anlamlı bir ilişkiye ise rastlanılmamıştır ($r=-0.028$, $p=0.581$).

Tesis boyutu ile eğitim durumu ($r=0.176$, $p=0.001$) arasında pozitif yönde ve tesis boyutu ile yaş değişkeni ($r=-0.197$, $p=0.000$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Tesis boyutu ile termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.093$, $p=0.070$), termal tesislere gitme sayısı ($r=-0.065$, $p=0.204$) ve gelir durumu ($r=0.089$, $p=0.081$) arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Personel boyutu ile eğitim durumu ($r=0.002$, $p=0.976$), yaş ($r=-0.014$, $p=0.779$), termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.044$, $p=0.388$), termal tesislere gitme sayısı ($r=-0.029$, $p=0.568$) ve gelir durumu ($r=0.051$, $p=0.322$) arasında herhangi bir anlamlı ilişki yoktur.

Benzer şekilde hijyen boyutunda da eğitim durumu ($r=0.037$, $p=0.472$), yaş ($r=0.037$, $p=0.470$), termal tesiste konaklanan gün sayısı ($r=0.069$, $p=0.177$), termal tesislere gitme sayısı ($r=0.013$, $p=0.792$) ve gelir durumu ($r=0.090$, $p=0.077$) anlamlılık içermemektedir.

5. TARTIŞMA

Termal turizm literatürü incelendiğinde yerli literatürde yapılan birçok çalışmanın destinasyon alanları, termal turizm potansiyeli (Erdoğan ve Aklanoğlu, 2008; Fettahoğlu Şenkaya vd., 2012; Emir ve Durmaz, 2009; Çiçek ve Avderen, 2013; Taş, 2012; Bucak ve Özkaya, 2013; Aylar, 2014; Akçay vd., 2014; Paksoy ve Akkurt, 2015; Zengin ve Eker, 2016; Usta ve Zaman, 2015) ve müşteri memnuniyeti (Ünal ve Demirel, 2011; Seçilmiş, 2012; Kaçar vd., 2014) odaklı yürütüldüğü görülmektedir. Farkındalık konusu sağlık turizmi açısından ele alınmış

(Acar ve Turan, 2016: Yorulmaz vd., 2021) termal turizm farkındalığı olarak detaylı irdelenmemiştir. Bu minvalde bu çalışmada bireylerin termal turizm farkındalığı düzeyleri araştırılarak elde edilen bulgular var olan alan yazın ile birlikte tartışılmıştır.

Bireylerin termal turizm farkındalığı düzeylerini ölçmek için araştırmacılar tarafından hazırlanan ankette yer alan maddeler incelendiğinde ifadelerin büyük bir çoğunluğunun 3 ve üzeri puan aldığı görülmektedir. Benzer şekilde, faktör analizi sonucunda elde edilen 4 boyutun madde ortalaması da 3.5'in üzerinde değer almıştır. Boyutların puan ortalamaları dikkate alındığında bireylerin sırasıyla hijyen ($\bar{x}=4.677$), personel ($\bar{x}=4.005$), tesis ($\bar{x}=3.567$) ve kullanım ($\bar{x}=3.522$) boyutlarına yönelik farkındalığa sahip olduğu söylenilebilir. Katılımcıların genel termal turizm farkındalık düzeyi ise ($\bar{x}=3.943$) ortalamanın üzerindedir. Bu durum termal tesis kullanan bireylerin bir anlamda termal turizm konusunda bilinçli hareket ettiklerini ve bu durum sonucunda beklentileri yönünde tesis kullanımı, hijyen hassasiyeti ve sağlık personeli gibi konularda daha dikkatli olduklarını göstermektedir. Zira farkındalığın bireylerin beklentilerini ve tercihlerini önemli oranda etkilediği öngörülebilir. Araştırıldığında Ceylan'ın (2019: 190) termal konaklama işletmelerinin tercih edilmelerinde etkili olan faktörleri incelediği çalışmada turistlerin ilk olarak tesisin hijyen, personel kalitesi, sağlık hizmetleri gibi konuları dikkate aldığına yaptığı vurgu bu araştırma bulgularını desteklemektedir. Benzer şekilde Sandıkçı ve Gürpınar (2008) tarafından termal turizm tesislerinde kür uygulamalarının algılanmasına yönelik yapılan araştırma sonucunda da turistlerin en önemli gördüğü iki unsur tesislerdeki ünitelerin temizlik ve hijyeni ile tesisteki personelin yeterliliği olarak belirlenmiştir. Literatürde bireylerin termal turizm bilgisini farklı sonuçlandıran araştırmaları da görmek mümkündür. Örneğin; Siner ve Torun (2020) tarafından yapılan araştırma termal turizm hakkında hiç bilgisi olmayan bireylerin varlığına ve kaplıca su kullanımının termal turizm olarak bilindiği yanılışına dikkat çekmektedir. Nitel araştırma ile kısıtlı sayıda örneklem üzerinde araştırma yapıldığında farklı sonuçlar elde edilebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetlerine göre termal turizm farkındalığı alt boyutları incelendiğinde kullanım boyutu, sağlık personeli boyutu ve hijyen boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiş ve kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla madde ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Veriler, kadın katılımcıların erkeklere oranla kullanım, personel ve hijyen boyutunda daha fazla farkındalık sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde, Çetin (2011: 914) tarafından turistlerin termal tesislere gelme sayısı ile cinsiyetleri arasındaki ilişkinin değerlendirildiği çalışmada termal tesise gelme sayısının erkeklere nazaran kadınlarda daha yüksek olması; Çontu (2006: 4) ve Akgül (2014: 11) tarafından yapılan araştırmalarda termal turizm deneyimlemede erkeklere nazaran kadın katılımcı oranının daha fazla olması bu çalışma sonucunda elde edilen, kadınların termal turizm farkındalığı konusunda erkeklere kıyasla daha iyi durumda olduğuna dair çıkarımları desteklemektedir. Zira, termal turizme yönelik deneyim farkındalık düzeyini etkileyecektir.

Araştırmaya katılan bireylerin termal turizm farkındalığı alt boyutlarında gelir durumuna göre aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buradan bireylerin termal turizm farkındalığı düzeyleri ile gelir grupları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur. Nitekim literatürde yer alan araştırmalar termal konaklama tesislerinin tercih edilmesinde de gelir grupları arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığına dikkat çekerek (Ceylan, 2019: 19) bu araştırma sonucunu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumu ile termal turizm farkındalığı alt boyutları incelendiğinde kullanım ve tesis boyutları ile eğitim grupları arasında anlamlı farklılık olduğu

görülmektedir. Kullanım boyutunda eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların lise, ön lisans ve lisans ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcılardan daha düşük farkındalık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Kullanım boyutunda eğitim düzeyi arttıkça farkındalık artmaktadır. Tesis boyutunda ise eğitim durumu lise olan katılımcıların diğerlerine nazaran daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Bu durum eğitim düzeyinin boyutlara göre farklı farkındalık düzeyi doğuracağı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan bireylerin mesleği ile termal turizm farkındalığı alt boyutları kullanım, tesis ve sağlık personeli boyutları ile meslek grupları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Kullanım boyutunda sağlık çalışanları diğer meslek gruplarına göre; tesis boyutunda memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların ev hanımı ve emekli kategorisinde bulunanlara göre; sağlık personeli boyutunda, memur-işçi kategorisinde bulunan katılımcıların öğrenci ve emekli kategorisinde bulunanlara göre daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin medeni durumlarına göre termal turizm farkındalığı alt boyutları incelendiğinde tesis boyutu, sağlık personeli boyutu ve hijyen boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tesis boyutu ve personel boyutunda bekarların evlilerden hijyen boyutunda ise evlilerin bekarlardan daha yüksek madde ortalamalarına sahip olduğu görülmüştür. Bu durum tesis ve personel boyutunda bekarların evlilere nazaran daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu, hijyen boyutunda ise evlilerin bekarlara göre daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğunu şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde bekar olan ziyaretçilerin evli olan ziyaretçilerden daha yüksek oranda tesise tekrar gelme niyetinde olduğuna dair araştırma sonuçları mevcuttur (Seçilmiş, 2012: 245). Bu durum tesis ve personel boyutunda bekârların farkındalık düzeyinin daha yüksek olmasına imkân tanımış olabilir. Hijyen boyutunda ise evlilerin farkındalık düzeyinin daha yüksek olmasının bir hayatı omuzlama gayesinde evin düzenini ve evliliğin sürekliliğini sürdürme açısından hijyenin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Termal turizm farkındalığı boyutlarının kendi aralarındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan korelasyon analizi sonucunda termal turizm farkındalığı alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Yani kişinin bir boyutta artan farkındalığı diğer boyutu da olumlu etkilemektedir. Nitekim insan deneyimlerinden öğrenen bir varlıktır.

Değişkenler ve boyutlar arasındaki ilişki incelendiğinde; kullanım boyutu ile termal tesiste konaklanan gün sayısı, termal tesislere gitme sayısı ve gelir durumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır. Bu durum; termal tesiste konaklanan gün sayısı, termal tesislere gitme sayısı ve gelir durumu arttıkça termal tesis kullanımına dair farkındalığın da artacağına işaret etmektedir. Literatürde benzer sonuçların vurgulandığı araştırmalar yer almaktadır. Örneğin Timur (2015: 58) tarafından yapılan araştırmada termal turistlerin destinasyon ve tekrar ziyaret algılarında tesise gelme sayıları incelenmiş ve araştırma sonucunda iki veya daha fazla kez gelenlerin imaj ve tekrar ziyaret algıları bir kez gelenlere oranla daha yüksek bulunmuştur. Gelir durumunun tesis kullanımı açısından anlam ifade etmesi ise maddi olanakların tüketim üzerindeki etkisi ile yorumlanabilir. Araştırmada tesis boyutu ile yalnızca yaş değişkeni arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durum yaş arttıkça tesis boyutuna dair farkındalığın azalacağı şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde Liu vd., (2019) tarafından yapılan araştırmada termal turistlerin su kalitesine öncelik verdiği ve çevresel etmen gibi tesis içi konuları geri planda tuttuğu tespit edilmiştir. Tesis boyutuna yönelik farkındalığın azalması yaşlı bireylerin tesisin yeşil alanlarını veya spor imkânlarını önemseme düzeylerinin gençlere nazaran daha düşük olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Son olarak araştırmaya katılan bireylerin yaş, termal tesiste konaklanan gün sayısı, termal tesise gitme sayısı ve gelir durumu değişkenleri ile hijyen ve personel boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Hijyenin tüm bireyler için, özellikle Covid-19 pandemisi ile birlikte daha önemli olduğu günümüz şartlarında istatistiksel olarak anlamlılık göstermemesi normal karşılanmalıdır. Gencinden yaşlısına, tesiste az konaklayanından çok konaklayanına, tesise az gideninden çok gidenine ve gelir durumu az olandan çok olan herkes için hijyen elzendir.

6.SONUÇ

Termal kaynakların bulunmadığı yerlerde termal turizm endüstrisinden bahsetmek de mümkün olmayacaktır. Uzmanlık gerektiren termal turizm, kalış sürelerinin diğer turizm türlerine göre yüksek olması sebebiyle yüksek gelir sağlayan bir sağlık turizmi çeşididir. Bu nedenle termal kaynaklara sahip ülkelerin bu kaynakları yatırıma dönüştürerek ekonomiye ve bireylerin kullanımına kazandırması önem arz etmektedir.

Termal turizmin hedef kitlesi sadece hasta bireylerden oluşmamaktadır. Sağlıklı bireyler de sağlıklarını korumak veya geliştirmek amacıyla termal turizmi tercih etmektedirler. Böylelikle termal tesislerin kullanımı belirli bir mevsimle sınırlandırılmayacak özellikte olup, yıl boyunca bireylerin kullanımına sunulmaktadır. Tesisleri kullanan bireylerin ise termal uygulamalar, termal tesisin kullanımı, tesis personeli ve hijyen gibi konularda bilinçli olmaları gerek bireyin tedavi süreci ve sağlığı gerekse uzun vadede termal turizm sektörüne olumlu katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmada termal turizm farkındalığı kavramı ele alınmış olup, bireylerin termal turizme yönelik farkındalık düzeyleri ölçülmüş ve termal turizm farkındalığı çeşitli demografik değişkenler ile kıyaslanmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin termal turizm farkındalıklarının orta düzeyin üzerinde olduğu bulunmuştur. Bu durum bireylerin termal tesis kullanımının, tesis özelliklerinin, sağlık personeli bulundurma ve hijyenin önemi konusunda yeterince hassas davranmadıkları ve bu konulara yönelik yüksek bilinç düzeyine sahip olmadıklarını göstermektedir.

Ayrıca bireylerin termal turizm farkındalık düzeylerinin kullanım, sağlık personeli ve hijyen boyutlarında kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu, kullanım boyutunda farkındalık düzeyi 31-45 yaş arası bireylerde diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu, yine bu yaş grubu sağlık personeli boyutunda farkındalığın diğer gruplara göre yüksek olduğu, ilköğretim eğitim düzeyine sahip bireylerin kullanım farkındalığının diğer eğitim düzeyi gruplara göre düşük olduğu, lise eğitim düzeyine sahip bireylerin tesis farkındalığının diğer eğitim gruplarına göre yüksek olduğu, sağlık çalışanlarının kullanım farkındalığının diğer meslek gruplarına göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara ek olarak bekarların tesisle ve sağlık personeli ile ilgili farkındalıklarının evlilere göre daha yüksek olduğu, hijyen boyutunda ise farkındalığın evlilerde bekarlara göre daha yüksek olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularından hareketle, termal tesislerden faydalanacak bireylerin termal tesis kullanımı, tesis özellikleri, sağlık personeli ve hijyen konularında tesisi kullanmadan evvel bilgi sahibi olmaları bireylerin farkındalık düzeylerini artırmada etkili olacaktır. Termal tesisleri daha sık kullanan bireylerin termal turizm farkındalıklarını artırmak amacıyla tesislerde donanımlı personel sayısı artırılmalı, hastaların kullanacağı termal uygulamalara ilişkin detaylı bilgilendirme yapılmalı ve tesisin hijyeni konusunda çaba gösterilmelidir.

Atılacak olan bu adımlar bireylerin termal turizm farkındalığına olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Termal uygulamalar sonucunda kullanıcıda faydalı olması beklenen sonuçlara maksimum düzeyde ulaşılacağı düşünülmektedir. Bireyler açısından bakıldığında ise termal kaynakların bilinçli kullanımı, bireylerin eski sağlıklarına kavuşma ve mevcut sağlıklarını koruma gibi beklentilerini yüksek düzeyde karşılayacaktır. Kazanılan farkındalıkla birlikte sunulan hizmetlerin verimliliğinin artması ve talep edenler tarafında beklentilerin karşılanması termal turizm sektörüne olan güveni artıracaktır. Termal turizm uygulamalarının güvenilirliği ve bu uygulamalara talebin artması termal turizm sektörünün sağlık turizmi ekonomisi içerisinde payını artırarak sektör içerisinde hizmet sunumu yapan paydaşların ekonomik olarak büyümesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle termal turizm sektörü içerisinde hizmet sunan tesis, işletme, acente vb. paydaşların termal turizm farkındalığı konusuna daha fazla odaklanmaları tavsiye edilmektedir. Son olarak termal turizm farkındalığı ile farklı değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen betimsel araştırmalar ile termal turizm farkındalığı konusunda nitel araştırmaların yapılabileceği söylenebilir.

YAZARLARIN BEYANLARI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

7. KAYNAKÇA

Acar, N. ve Turan, A. (2016). Sağlık Çalışanların Sağlık Turizmi Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çalışanları Örneği, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve Bilimler Dergisi, 17(1), 17–36.

Akçay, Y., Keskin Çıtroğlu, H., Çakır, A. ve Bacak, G. (2014). İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi, Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi, 4(2), 27-37.

Akgül, C. C. (2014). Müşterilerin Sürdürülebilir Termal Turizm ve Hizmet kalitesi Algıları ile Genel Memnuniyet Düzeyi İlişkisi: Gönen Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.

Aylar, F. (2014). Orta Karadeniz’de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Gözlek Kaplıcası (Amasya), Doğu Coğrafya Dergisi, 19(32), 261- 276.

Beybala, T. (2015). Termal Turizmde Hizmet Kalitesi, Algılanan Destinasyon İmajı ve Tekrar Ziyaret Niyeti Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Bucak, T. ve Özkaya, E. (2013). Çanakkale İlinin Termal Turizm Potansiyeli, Aksaray Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 5(2), 7-23.

Ceylan, U. (2019). Termal Konaklama İşletmelerinin Tercih Edilmelerinde Etkili Olan Faktörler: Kütahya İlinde Bir Araştırma. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 181(21) Ek Sayı (181-197).

- Chrobak, A., Ugolini, F., Pearlmutter, D. & Raschi, A. (2020). Thermal Tourism and Geoheritage: Examining Visitor Motivations and Perceptions Resource, 9(58), 1-26.
- Çetin, T. (2011). Termal Turizm Potansiyeli Açısından Kozaklı (Nevşehir) Kaplıcaları, Journal of Turkish Studies, 6 (1), 899-924.
- Çiçek, R. ve Avderen, S. (2013). Sağlık Turizmi Açısından İç Anadolu Bölgesi'ndeki Kaplıca ve Termal Tesislerin Mevcut Yapısının ve Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15(25), 25-35.
- Çontu, M. (2006). Alternatif Turizm Çeşitleri ve Kızılcahamam Termal Turizm Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- Doğanay, H. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası. Çizgi Kitapevi.
- Emir, O. ve Durmaz, G. (2009). Afyonkarahisar'ın Termal Turizm İmajı Üzerine Bir Değerlendirme, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 20(1), 25-32.
- Erdoğan, E. ve Aklanoğlu, F. (2008). Termal Turizm ve Afyon-Gazlıgöl Örneği. E-journal of New World Sciences Academy, 3(1), 83-92.
- Erfurt, P. (2010). The Importance of Natural Geothermal Resources in Tourism, World Geothermal Congress, Bali.
- Fettahoğlu Şenkaya, B., Demirel, Ö. ve Özkır D. (2012). Ayder (Çamlıhemşin/Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, (5), 151-164.
- Kaçar, M., Özmaden, M. ve Şahin, A. (2014). Termal Turizm İşletmelerinden Müşterilerin Rekreasyon Talebi: Balıkesir İli Örneği, International Journal of Science Culture and Sport, 2(2), 183-190.
- Kanat, T. (2019). Aromaterapi, Journal of Biotechnology and Strategic Health Research, 3, 67-73.
- Liu, X., Fu, Y., Chao, R. F. & Li, J. (2019). A Formative Measurement Approach for Exploring How to Form Service Quality in Hot Spring Resorts, Tourism and Hospitality Research, 19(1), 27-39.
- Martin, Y. ve Kınır, S. (2017). Dünyada ve Türkiye'de Termal Turizm, Türkiye'deki Kaplıcalar, Termal Oteller ve Termal Tatil Köyleri Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Batı Asya Turizm Kongresi Bildireler Kitabı, 557-574.
- MTA Genel Müdürlüğü. (2021). <https://www.mta.gov.tr/v3.0/hizmetler/jeotermal-harita> adresinden 08.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Nikoli, G. & Lazakidou, A. (2019). A Review of Thermal Tourism in Europe and Greece, Tourism: An International Interdisciplinary Journal, 67(3), 318-322.
- Özbek, T. (1991). Dünya'da ve Türkiye'de Termal Turizmin Önemi, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(2), 15-29.

Paksoy, M. ve Akkurt, A. (2015). Termal Turizm Açısından Sivas Sıcak Çermik Kaplıcası, *International Journal of Social and Sciences*, 5(2), 77-83.

Peris-Ortiz, M., Alvarez-Garcia, J. & Rueda-Armengot, C. (2015). *Achieving Competitive Advantage Through Quality Management*, In Springer International Publishing.

Şahbaz, R. P., Akdu, U. ve Akdu, S. (2012). Türkiye’de Medikal Turizm Uygulamaları; İstanbul ve Ankara Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(27), 267–296.

Sandıkçı, M. (2008). Termal Turizm İşletmelerinde Sağlık Beklentileri ve Müşteri Memnuniyeti. Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.

Sandıkçı, M. ve Gürpınar, K. (2008). Termal Turizm İşletmelerinde Kür Hizmetlerinin Algılanan Önemi: Ege Bölgesi’nde Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 10 (1), 103-121.

Seçilmiş, C. (2012). Termal Turizm Destinasyonlarından Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Tekrar Ziyaret Niyetine Etkisi: "Sakarılıca Örneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 231-250.

Smith, M. ve Puczko, L. (2009). *Health and Wellness Tourism*. In *Health and Wellness Tourism*. Elsevier, USA.

Siner, G. ve Torun, N. (2019). Sağlık Turizminde Termal Turizm ve Spa-Wellness Turizminin Yeri ve Önemi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLVIII*, 2020/1, 517-533

Taş, B. (2012). Afyonkarahisar İlinde Termal Turizmin Gelişimi, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 139-152.

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu. (2021). Sağlık Bakanlığınca İşletme İzni Verilen Kaplıca Tesisleri.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/saglik/saglik_sigortaciligi/saglik_bakanliginca_isletme_izni_verilen_kaplica_tesisleri adresinden 08.01.2021 tarihinde alınmıştır.

TGA | T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021).

https://www.tga.gov.tr/?gclid=EAIaIQobChMIppzq_oOL7gIVsRJ7Ch2SCQhPEAAAYASAAEgLO6fD_BwE adresinden 15.01.2021 tarihinde alınmıştır.

Tunç, A. ve Saç, F. (1998). *Genel Turizm*. Detay Yayıncılık.

Usta, N. ve Zaman, M. (2015). Kızılcahamam İlçesi Turizminde Termal Kaynakların Önemi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 187- 208.

Ünal, A. ve Demirel, G. (2011). Sağlık Turizmi İşletmelerinden Yararlanan Müşterilerin Beklentilerinin Belirlenmesine Yönelik Bolu İlinde Bir Araştırma, *Electronic Journal of Vocational College*,1(1), 106-115.

Yorulmaz, M., Uysal, B. ve Demirhan, N. (2021). Measuring the Health Tourism Awareness of Thermal Tourism Employees by Quantitative Method, İçinde A. Hayali Sarılioğlu (Ed.), *New Perspectives and Research in Social Science*, Lap Lambert Academic Publishing, Moldova.

Zengin, B. ve Eker, N. (2016). Sakarya İli Termal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13, 165-181.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

FENOMENOLOJİK YAKLAŞIMIN BİR YÖNTEM OLARAK SAĞLIK BİLİMLERİ ALANINDA KULLANIMI

USE OF PHENOMENOLOGICAL APPROACH AS A METHOD IN THE FIELD OF HEALTH SCIENCES

Dr. Öğr. Üyesi Perihan EREN BANA¹

ÖZET

Fenomenolojik yaklaşım, nitel araştırma yöntemlerinden birisidir ve son yıllarda araştırmacıların daha fazla ilgisini çeken bir yöntem haline gelmiştir. Bu çalışmada bir araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın tarihsel geçmişi, diğer disiplinlerle ve tüme varım ile olan ilişkisi ve çeşitleri ile fenomenolojik bir araştırmanın nasıl yapılandırılması ve yorumlanması gerektiği konuları üzerinde durulmuştur. Sağlık bilimlerinde yapılan yirmi farklı çalışmada kullanılan fenomenolojik yaklaşımın da ele alındığı çalışmanın son bölümünde sağlık bilimleri alanında fenomenolojik yaklaşımın daha etkin ve yaygın bir şekilde kullanılmasını sağlayacağı düşünülen önerilere yer verilmiştir. Çünkü sağlık bilimleri alanında fenomenolojik yaklaşımın kullanılmasının sağlığın sosyal süreçlerle olan ilgisinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Sağlık bilimleri alanında yapılan çalışmalarda genellikle nitel veri analizi programlarının kullanılmadığı, kodlamaların ve temaların oluşturulması sürecinde daha çok veri çözümlemesi sonrası oluşturulan düz yazıdan araştırmacıların yaptığı çıkarımlarla sonuca ulaşıldığı görülmüştür. Analiz programlarının kullanılmamasının olası nedenlerinin de değerlendirildiği çalışmanın, gelecekte sağlık bilimleri alanında yapılacak bilimsel çalışmaların artmasına katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, Sağlık Bilimleri, Araştırma Yöntemleri, Nitel Araştırma.

ABSTRACT

The phenomenological approach is one of the qualitative research methods and has become a method that attracts more attention of researchers in recent years. In this study, the historical background of the phenomenological approach as a research method, its relationship with other disciplines and induction and its types, and how a phenomenological research should be structured and interpreted are emphasized. In the last part of the study, which also deals with the phenomenological approach used in twenty different studies in health sciences, suggestions that are thought to enable the phenomenological approach to be used more effectively and widely in the field of health sciences are included. Because it is thought that the use of the phenomenological approach in the field of health sciences will provide a better understanding of the relevance of health to social processes. It has been observed that qualitative data analysis programs are generally not used in studies in the field of health sciences, and the conclusions made by the researchers from the prose created after data analysis in the process of creating coding and themes were seen. It is hoped that the study, which also evaluates the possible reasons for not using analysis programs, will contribute to the increase of scientific studies in the field of health sciences in the future.

Key Words: Phenomenology, Health Sciences, Research Methods, Qualitative Research.

¹ İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü, perihaneren.bana@yeniuyuzyl.edu.tr

1. GİRİŞ

Son yıllarda önemi giderek artan ve araştırmacılar tarafından tercih edilen nitel araştırma yöntemlerinin sağlık bilimleri alanında kullanılmaya başlanmasının sosyal bilimlere göre daha geç başladığını söylemek mümkündür. Doğa bilimlerinde kullanılan nicel yaklaşımlar, sosyal bilimlerin ‘sosyal fizik’ olarak ele alınmasına neden olmuş ve doğa bilimlerinde ortaya çıkan kuantum yaklaşımına kadar da süreç bu şekilde devam etmiştir. Kuantum yaklaşımı, nitel yöntemlerin sosyal bilimler alanında kullanılmasının önünü açmış ve günümüzde sosyal fenomenlerin anlaşılmasında sosyal bilimler alanında nitel yöntemler önemli bir aktör haline gelmiştir. Araştırma yöntemlerinin kullanımı konusundaki etkileşim, doğa bilimlerinin sosyal bilimlerle kesiştiği alanlarda nitel yöntemlerin kullanılmasını sağlamış ve sağlık bilimleri de bu konuda örnek gösterilebilecek alanlardan birisi olmuştur.

Günümüzde doğa bilimleri çatısı altında yer alan sağlık bilimleri için nitel araştırmaların yeni bir kavram olarak anıldığını söylemek mümkündür. Kullanımının ve yaygın etkisinin artacağına inanılan nitel araştırma yöntemleri arasında fenomenolojik yaklaşım, ayrı bir öneme ve yere sahiptir. Özellikle sağlık bilimleri alanında daha fazla kullanılması gerektiği düşünülen fenomenolojik yaklaşımın tanımının yapılması ve alan yazındaki araştırmaların değerlendirilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Sağlık bilimleri alanında sistematik fenomenolojik çalışmaların artmasına katkı sağlayacağı düşünülen çalışmanın literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

2. BİR NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ OLARAK FENOMENOLOJİ

Fenomen kelimesi ‘görüngü’ şeklinde Türkçeleştirilmiştir (www.sozluk.gov.tr). Fenomen kelimesinin Yunanca alevlenmek, kendini göstermek veya görünmek anlamlarına gelen ‘phaenestai’ kelimesine dayandığı ifade edilmektedir (Güler vd. 2013; s. 236). Fenomenolojik yaklaşımın da aslında aynı kavramın bağlı olduğu geçmişle hala bir tutarlılık içinde olduğunu söyleyebiliriz. Biraz farklılaşmış olsa da fenomenolojinin bir durumu görünür kılmak, bir durumun ya da sorunun arkasındaki ateşleyici unsuru ortaya çıkarmak veya kolaylıkla görülemeyeni görünür hale getirmek gibi fonksiyonları olduğunu söylemek mümkündür.

Etnografi, gömülü teori, aksiyon ve değerlendirme analizleri, fenomenoloji ve feminist araştırmalar gibi nitel araştırmaların pek çok çeşidi modern sonrası araştırma yöntemleri içinde yerini almıştır (Grbich, 2007; s. 4). Bu araştırma çeşitleri birbirinin tamamlayıcısı niteliktedir ve benzer bakış açılarını içermektedir. Örneğin bir kültürün tanımlanmasından yola çıkan iyi bir etnografik çalışma, aynı zamanda iyi bir fenomenolojik çalışmadır (Bernard, 2013; s. 20). Aynı başlık altında toplanan araştırma yaklaşımları arasında ortak alanların bulunması doğal bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü araştırma yöntemleri arasındaki ortak alanlar, disiplinler arasındaki ortak alanlar gibi düşünülmelidir. Ayrıca fenomenolojik yaklaşım pek çok disiplinde kullanılmaktadır. Başta psikoloji olmak üzere pek çok disiplinde araştırma dışındaki amaçlar için de faydalanılan fenomenolojik yaklaşımın yaygın kullanım alanlarından birisi de bireysel psikolojik danışmanlık sürecinde kişinin yaşadığı süreçlerin anlaşılması içindir.

Nitel araştırmaların sağladığı esneklik, yapısızlık ve araştırmacıların sosyal fenomeni öznelerin gözleriyle görmeye bağlılıkları, açık bir araştırma stratejisi oluşturmalarını sağlamaktadır. Açık bir araştırma stratejisinin de önceden rastlanılmayan konulara rastlanması olasılığını arttırdığı düşünülmektedir (Kuş 2007; s. 11). İşte tam da bu noktada

fenomenolojinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım içinde farklı disiplinlerden gelen büyük teorik çerçeveler yok sayılarak sadece tanımın vurgusu öne çıkarılmaya çalışılır (Grbich, 2007; s. 86). Başka bir bakış açısıyla fenomenolojik yaklaşımda korelasyonlar ve sebep sonuç ilişkileri bir kenara bırakılarak sonuca ulaşmaya çalışılır (Güler vd. 2013; s. 237). Çünkü amaç özün ve arka plandaki unsurların ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. Öte yandan fenomenolojik yaklaşımın ortaya çıkardığı yapısızlık önünde pek çok engel bulunmaktadır. Amerikan Ulusal Araştırma Konseyi gibi kuruluşların oluşturduğu ve niceliksel araştırmalarla daha çok ilişkilendirilebilecek koşulları sağlayamamasının, fenomenolojik araştırmaların bir kısıtı olduğu söylenebilir (Denzin & Lincoln, 2005; s. 168). Jones'a göre ise bilimsel araştırmalarda temel amaç aslında fenomenlerin anlaşılmasıdır. Teoriler küçük fenomenlerin nasıl oluştuğunun anlaşılması ve diğer fenomenlerle ilişkilerinin açıklanmasıyla ortaya konmaktadır (Jones, 1996; s. 6-9). Bu bağlamda fenomenolojinin sadece fenomenlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak öneriler sunduğunu söylemek mümkündür. Bilimsel yaklaşımın, araştırma yöntemlerinin birbirinden farklı ve birbirini tamamlayan yönlerini tartışması ise yeni bir durum olmadığı gibi bundan sonraki süreçte de devam edecek gibi görünmektedir.

Bir bilgi felsefesi olan fenomenoloji de pozitivistde olduğu gibi gözleme dayanmaktadır. Fenomenoloji'de gözlenen unsurlar fenomenlerdir. Fenomenoloji'nin pozitivistten ayrılan en önemli yönü ise öze yönelik olmasıdır. Fenomenolojistler için kelimeler sayılardan daha önemlidir. Algı ve ifade aracılığıyla araştırmacı gerçeğe ulaşmaya çalışır (Bernard, 2013; s. 21). Fenomenoloji'de ise önemli olan özün yapı içinde anlaşılmasıdır (Grbich, 2007; s. 86).

Fenomenolojik yaklaşım, kişinin kendisini ve yaşadığı tecrübeleri içeren modern sonrası bir yaklaşımdır. Bu nedenle fenomenolojik yaklaşımın diğer analitik yaklaşımlarla birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda öykünün tanımlanabilmesi için şiirsel, dramatik ve bilimsel bir bakış açısı, modern sonrası gelenek içinde değerlendirilmelidir (Grbich, 2007 s. 93).

2.1. Fenomenolojinin Diğer Felsefi Disiplinlerle İlgisi

Fenomenoloji'nin Epistemoloji (Bilgi Bilimi) ve Ontoloji (Varlık Bilimi) ile önemli bağlantıları olduğunu söylemek mümkündür. İçinde bulunduğumuz dünya özneler arası bir dünyadır. Bu dünyada başkalarını anlayarak ve başkaları için bir anlama nesnesi olarak yaşarız (Bakacak, 2006; s. 183). Rickman'a göre üç epistemolojik anlama koşulu bulunmaktadır. Bunlar; insan tabiatını anlamak, kültürel ortam hakkında bilgi sahibi olmak ve bağlamı bilmek şeklinde özetlenebilir. Ancak bu koşulların yerine getirilmesi ile anlama süreci metodolojik bir inceliğe kavuşturulabilmektedir (Akt: Dağ, 1992; s.171).

Bilgi felsefesi (Epistemoloji) içinde 'anlama' önemli bir yere sahiptir. Rickman (1992) anlamak için deneyimin olmasının şart olmadığını savunur. Böyle düşünmek insanın anlama yeteneğini sınırlandırır. Benzetim yolu ile de anlamak mümkündür. Örneğin tenis oynayan birisinin golf oynayan birisini anlaması için her iki sporun da açık havada oynandığını bilmesi yeterlidir. Ya da spor yapmayan birinin bir başkasının spordan aldığı zevki anlaması için hobileriyle uğraşırken aldığı zevkle kıyaslaması mümkündür. Rickman'a (Akt: Dağ, 1999) göre yeterli eğitimden yoksun veya yeterince zeki olmayan biri Einstein'ın 'görecelik' kavramını anlamayabilir. Ama aynı kişi elverişli koşullar altında bu kavramlar aracılığıyla kendi sınırlarını araştırmaya yönelebilir. Dağ'ın aktarımına göre Rickman, ifadelerin duyularla algılanan fiziksel görüntüler olduğunu ve bunun ve anlama ile ilgili olduğunu ifade eder. İfadeler anlamaya işlerlik kazandırmaktadır. Gök gürültüsü de, sözler de duyularla algılanmaktadır. Aradaki fark, sözcüklerin kendilerinden öte bir şeyi ifade etmesidir.

Rickman'a göre gördüğümüz bir nesne kendisinden öte bazı şeylere işaret edebilir. Bu ifadenin incelenmesi ise bizi başka araştırmalara yönlendirir (Akt: Dağ, 1992; s. 171).

2.2. Tümevarım ve Fenomenoloji

Bilimsel bilgi öznellikten arındırılmıştır. Bilimsel bilgilerden yola çıkarak genel yasalara ulaşmak için kullanılacak yöntem ise 'tümevarım' dır. Tümevarımda olgular tek tek incelenerek sınıflandırılır ve genellemelere ulaşılır. Daha sonra bu bilgiler denenerek doğru veya yanlış olarak değerlendirilir (Bakacak, 2006; s. 186). Fenomenolojik yaklaşımda da benzer bir durumun söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Bakış açısını geçmiş tecrübelerden arındırarak hedef daraltmak, fenomenin özüne ulaşmayı sağlayarak, bakış açımızı düzeltmemizi, yapıları keşfetmemizi ve bu yapıyı oluşturan gerçekleri anlamamızı sağlayacaktır. Husserl'e göre doğru bakış açısını yakalamak için fantazi, hayal, hafıza, duygu, hareket gibi unsurların dil ve kültür içindeki yerinin belirlenerek ortaya çıkarılması gerekmektedir. Algıyı etkileyen bütün unsurların farkında olarak daha üst düzeyde bilişsel formlar elde edilebilir (Grbich, 2007, s. 86). Bu bağlamda Husserl'in fenomenolojik yaklaşımı doğal olanı keşfetmek için sistematik bir değerlendirme olarak ele aldığı açıkça görülmektedir (Husserl, 1999; s. 11). Başka bir deyişle gerçeği algıladığımızı düşündüren bütünü sorgulanması, fenomenolojik bakış açısının gereği olarak değerlendirilmelidir.

2.3. Fenomenolojinin Tarihsel Gelişim Süreci

Fenomenolojiyle ilgili söylemlerin ilk ortaya çıktığı dönem 20.yy başlarıdır. Alman filozof Edmund Husserl (1859-1938), fenomenolojik yaklaşımın öncüsü olarak kabul edilmektedir. Husserl'in bir Matematikçi olduğu ve hocası Bernanto'nun etkisi altında kalarak yeni bir bilimsel bakış açısı oluşturmayı hedeflediği belirtilmektedir (Grbich, 2007; Bernard, 2013; Güler vd. 2013, www.britannica.com). Fenomenolojik yaklaşımın öncüsü kabul edilen Husserl'in 'Ideas 1' (1931) adlı eserinde ilk defa klasik fenomenolojiden bahsedildiği belirtilmektedir (Grbich, 2007; s. 85). Husserl, pozitivistlere karşı değildir. Husserl'in yaklaşımı, insan tecrübelerinin ve sezgilerinin gerçeğin anlaşılabilirliği için gerekli olması yönündedir. Husserl'den sonra fenomenolojik yaklaşıma yeni katkılar sağlayan Shutz'a göre sosyal gerçekliği anlamının tek yolu insanların gerçeklik için oluşturduğu anlamların değerlendirilmesidir (Bernard, 2013; s.20).

Dışsal gerçeklik konusunda Sigmund Freud'la (1856-1939) birlikte ortaya çıkan bilinç dışı faktörlerin de incelenmesi savi; çevre ve özellikle de diğer insanların bilinç ve dolayısıyla objektiflik üzerindeki etkilerinin irdelenmesini sağlamıştır (Grbich, 2007; s. 86). Kant (1724-1804), Husserl'in aksine bilincin kendi başına var olabileceğini savunmuştur (Gözetlik, 2006; s. 360). Grbich'in aktarımına göre Husserl, objenin gerçek bir karşılığı olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle bilişsel subjelerle kendini ortaya koyan gerçekler ve obje ideal bir sistem olarak düşünülmelidir (Grbich, 2007; s. 88).

Fenomenolojik görüşün savunucularından olan Husserl, deneyimci ve psikolojist olan hocası Brentano'nun etkisiyle psikolojizme yönelmiştir. Brentano, Ortaçağ skolastiklerinin 'yönelmişlik' kavramı ile zihinsel ve ruhsal fenomenleri temellendirmiştir. Husserl'in hocasından edindiği en büyük kazanımın felsefenin diğer bilimlere temel olabilecek bir bilim olduğu fikrini edinmesi olduğu belirtilmektedir (Gödelek, 2006; s. 353). Husserl'in öğrencisi olan Alfred Schultz da Weber'in toplumu anlama çabası ile fenomenolojinin anlama çabası arasında bağ kurmaya çalışmıştır. Schutz'a göre sosyal gerçekliğin dört alanı bulunmaktadır. Bu alanlar: 'Umwelt; doğrudan deneyimlenen sosyal gerçeklik alanı, mitwelt; dolaylı olarak

gözlemlenen sosyal gerçeklik alanı; Folgewelt: ardılların alanı, Vorwelt; öncüllerin alanı'dır. Bu alanlardan sadece Vorwelt önceden belirlendiği belirtilmektedir (Akt: Bakacak, 2006; s. 190).

2.4. Fenomenolojik Yaklaşımlar

Literatürde fenomenolojik yaklaşımlar farklı bakış açılarıyla sınıflandırılmaktadır. Bunlardan Güler ve arkadaşları tarafından yapılan sınıflama Hermenötik Fenomenoloji ve Soyut (Ruhsal) Fenomenoloji şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Güler vd. 2013; s. 238). Burada ele alınan sınıflama ise Grbich'in (2007; s. 86) yaklaşımından yola çıkılarak oluşturulmuştur:

2.4.1. Husserl Fenomenolojisi (Klasik Fenomenoloji)

Klasik fenomenoloji gerçeği gösterecek bilgiye tercüman olmakla ilgilenir. İnsanlar birbirlerinin farkında olmadan ve düşük bir bilinç düzeyi ile sosyalizasyon süreci ve sosyal bir yapı içinde yaşarlar. İnsanların çevrelerini anlamaları ve olguları değerlendirmeleri bu yapı sınırları çerçevesinde mümkün olmaktadır (Grbich, 2007; s. 87).

Husserl'e göre dolaysız bir şekilde sunulan özün çözümlenmesi esastır. Bilginin kaynağı insanın aklı ve düşünme kapasitesi, dolayısıyla bilinci olmalıdır. Kişi içinde bulunduğu toplumdan etkilenir ve asıl bilince ulaşmak için bu etkilerden arınmış olmalıdır Bilinç fenomenolojik olarak çözümlenmelidir (Akt: Bakacak, 2006; s. 186). Fenomenolojik yaklaşıma göre 'her bilinç bir şeyin bilincidir' yani nesnesi olmayan bilinç, olamaz. Burada kastedilen obje bir nesne değil tat, ses, koku, manzara, bir müzik ritmi gibi duyuşal fenomenlerdir. Bu durum 'yönelmişlik ilkesi' olarak adlandırılmaktadır (Gözetlik, 2006; s. 359).

Husserl fenomenolojisinde bilinç edimleri 'Noesis' şeklinde adlandırılır. Noesis'in kendi başına bir gerçekliği yoktur ve dolayısıyla onun üzerine ampirik bir çalışma yapılamaz. Noesis'in dinamik bir yapısı vardır. Noesis, objesine yönelen sevme, düşünme, hayal etme, duyma ve görme mental bir edimdir. Görme eylemi görüleni bilinç alanında anlamlı hale getirir. Bu anlamlandırma alanı ise Husserl tarafından Neoma şeklinde ifade edilmektedir (Gözetlik, 2006; s. 360). Örneğin; 'Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusudur.' 'Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanıdır.' 'Atatürk, Selanik'li Zübeyde Hanım ile Ali Rıza Efendi'nin oğludur.' ifadelerinde yönelinen obje Atatürk'tür. Bu üç cümlenin ortaya çıkardığı anlamsal bütünlük 'neoma' dır. Bahçedeki ağaçtan bahsedildiğinde ağaç bir 'neoma'ya dönüşür. Bahçedeki ağaç yanıp kül olsa da neoma asla yanmaz veya bozulmaz. Husserl bu tasviri neomatik tasvir şeklinde adlandırmaktadır. Aynı nesnelere başka zihinlerde başka tasvirler ortaya çıkarabilir. Husserl tarafından 'Hyle' olarak adlandırılan duyuşal data da neomanın oluşmasında önemli bir yere sahiptir. (Gözetlik, 2006; s. 359). Bu bağlamda 'neoma'nın zihinde oluşan ve kalan görüntü olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Husserl Fenomenolojisi'nde nesnelikle ve öznellik birlikte değerlendirilerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılır. Dolayısıyla nesnenin gösterdiği şeyleri doğru anlamak için özneliliğin sınırlandırılması gerekmektedir (Grbich, 2007; s. 86). Gödelek'in (2006) aktarımına göre ise Husserl fenomenolojisi 'gerçekten de bilincin bilimi olan ama yine de psikoloji olmayan bir bilim, bilincin doğa biliminin karşısında bir bilinç fenomenolojisi' olarak tanımlanmaktadır.

Husserl'in ortaya koyduğu fenomenolojik yaklaşım zaman içinde çeşitlenerek yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Husserl'in ortaya koyduğu klasik fenomenolojiye göre (Grbich, 2007; s. 88):

- Dünyanın yapısı ve insanların bu yapı karşısında ortaya koydukları tutum ve temelde bilişsel yapı ve dış dünyanın özü,
- Objelerin saf bilinçle nasıl yapılandırılabilceği,
- Fenomenolojik indirgeme sürecinde bu yapıların nasıl tanımlanabileceği esastır.

Husserl'in yaklaşımı aslında ortaya konulan problemin özünde ne olduğuyula ilgilenmesini sağlamaktadır. Üzerinde çalışılması istenilen konu ya da sorun daha sonra neden olduğu durumlardan bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Bunun yapılabilmesi için araştırmacının da bütün ön yargılarından ya da bildiklerinden arınması gerektiğini öne süren Husserl'in olaylara farklı bir şekilde bakmanın önemine vurgu yaptığı açıktır.

2.4.2. Varoluşsal Fenomenoloji

Jean-Paul Sartre, Martin Heidegger, Maurice Merleau-Ponty ve Clark Moustakas tarafından ortaya konulan yaklaşım, insan algısının sadece günlük yaşamdaki tecrübelerine indirgenemeyeceği, bu algının oluşmasında beynin de bir işlevi olması gerektiği şeklindedir. Sartre insanın özgür olması ve seçebilmesinin bilişsel yapı üzerindeki etkilerini vurgularken, Ponty somutlaştırma ve yaşananların zihindeki etkileri konularına odaklanmıştır. Varoluşsal Fenomenoloji'ye göre yapı sadece yaygın bir bütünlük içinde değildir. Aynı zamanda insanın varlığı ile bağlantı içindedir. Bu durumda öz, insanın tecrübelerinin bir parçası olarak anılmaktadır (Grbich, 2007; s. 87).

Varoluşsal Fenomenoloji'ye göre amaç, insanın içinde bulunduğu durumla bağlantı içindedir. İnsanlar bu durumların etkisi altında tepki verir ve çevresiyle iletişim kurar. Bunun için insanın özgürce seçebilmesi esastır. Burada bahsedilen özgürlük, politik olarak sol görüşün bir uzantısı olarak algılanan özgürlük değildir. Bu noktada sorumluluklar, seçimler, fiziksel ve entelektüel tecrübelerle biçimlenen bir özgürlükten bahsetmek mümkündür (Grbich, 2007). Güler ve arkadaşlarının (2013; s. 245) Dowling'den aktarımına göre araştırmacının fenomenle ilgilenirken mümkün olduğu kadar bağımsız hareket etmesi ve ön yargılarından kurtulmuş olması gerekmektedir. Varoluşçu Fenomenoloji'nin Husserl Fenomenolojisi'nden ayrılan en önemli sayılabilecek yönü ise Husserl'in gerçeğin içinde özü araması, varoluşçuların ise özden gerçeğe ulaşmaya çalışmalarıdır (Grbich, 2007; s. 90-91). Varoluşsal Fenomenoloji'nin Husserl Fenomenolojisi ile ortak noktası ise her iki yaklaşımın da olaylara ve durumlara net bir bakış açısıyla yaklaşmasıdır.

2.4.3. Hermenötik Fenomenoloji

Hermenötik kelimesi 'yorum ile ilgili' anlamına gelmektedir ve Hermenötik Fenomenoloji'nin Klasik Fenomenoloji'den ayrıldığı nokta sonuçların yorumlanmasıyla ilgilidir (Güler vd. 2013; s. 247). Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer, Paul Ricoeur ve Max van Manen tarafından desteklenen bu görüş, metne karşılık gelen yapıyı yorumlaya çalışır. Hermenötik bakış açısına göre hem araştırmacının objektif bir şekilde oluşturduğu edimler, hem de araştırmacı ile metin arasındaki etkileşim sonucu oluşan kazanımlar değerlendirilir. Bu yaklaşıma göre parçanın bütünü tamamlayışının nasıl yorumlandığı esastır (Grbich, 2007). Hermenötik Fenomenoloji'de araştırmacı bir fenomene yönelerek tecrübelerin özünde yatan temaları tespit etmeye çalışır. Temaların ortaya çıkmasını sağlayan faktörleri ortaya çıkarmaya çalışan araştırmacı, fenomenin tarifini yaparak çalışmasını tamamlar (Güler vd. 2013; s. 246).

Kanıtların ortaya çıkarılması için gizli görüntünün elde edilmesi gerekmektedir. Kendi tecrübelerini ve bakış açısını değerlendirirken kişinin geçmiş tecrübelerinin kaydını tutuyor olması gerekmektedir. Kişinin birikimleri, aktardığı kişilerle kurduğu etkileşim sonucunda sürekli hale gelir. David Geelan ve Paul Taylor tarafından yaşam tecrübesi olarak ifade

edilen değişkenlerin, araştırmacının dialog ilişkisi üzerindeki etkisi vurgulanmaktadır. Örneğin bazı durumları daha iyi ifade etmek için araştırmacının çok eski yıllarda edindiği bir bilgiyle bağlantı kurması veya öğrencinin bir konuyu daha iyi anlamasını sağlamak için bir hikayeden yola çıkılarak anlatılması gerekenin vurgulanması gerekmektedir. Çünkü deneyim, bütünü parçaları ile parçaların anlamlarının bir araya getirilmesi ile oluşturulan yapılarıdır ve aktarılabilmesi için bu gibi yollara başvurulması gerekmektedir (Grbich, 2007; s. 91-92). Aslında araştırmacıların kullandığı yaklaşımın Husserl Fenomenolojisi değil Hermenötik Fenomenoloji olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü araştırmacı fenomenolojik bir araştırma yaparken konuyu objektif bir şekilde ele alsa da, süreç, özellikle yarı yapılandırılmış formlar kullanıldığında bir etkileşim haline dönüşmektedir. O anda araştırmacı ve katılımcı 'öz' e ulaşmak için bir yolculuk içine girmektedir. Katılımcı her ne kadar bunun bilincinde olmasa da araştırmacı geçmiş bilgi ve deneyimiyle öze ulaşma çabası içinde olmaktadır. Ancak araştırmacının tutumunun katılımcıyı anlamaya yönelik olması gerektiği unutulmamalıdır. Çünkü araştırılması gereken konu o olayın ya da durumun katılımcılar açısından önemi olmalıdır.

3. FENOMENOLOJİK ARAŞTIRMA

Fenomenolojik araştırmalar iki unsuru içermektedir. Bunlar; gerçeğin başka birinin gözüyle görülmeye çalışılması ve bu bakış açısıyla oluşturulan öğelerin yazılı hale getirilmesidir (Bernard, 2013; s. 21). Fenomenolojik araştırmalar yapılırken araştırmacı insanların yaşadığı deneyimlerin bu deneyimleri tecrübe eden insanlar tarafından nasıl ifade edildiğine odaklanır. Araştırmacı, araştırmanın gereği olan yüz yüze görüşmeyi bizzat gerçekleştirir (Güler vd. 2013; s. 241).

Fenomenoloji'de herhangi bir bilgiden yola çıkılmaz. Çünkü bütün bilgiler, fenomenolojik açıdan sorgulanması gereken unsurlardır (Bakacak, 2006; s. 188). En basit yaklaşımla ele alındığında objeleri nasıl gördüğümüz, duyduğumuz, anladığımız ve her gün yaşadığımız tecrübeler, uyumak, çalışmak, sevmek veya nefret etmek gibi duyguların oluşturduğu anlamlar da fenomenlerdir. Anlam daha önce yaşananlardan yola çıkılarak zihin tarafından oluşturulmaktadır. Bu anlamı oluşturan unsurlar idealar, konseptler ve resimlerdir. Örneğin bir erkeği tasvir etmek için yüz şekli, giyim tarzı ve saç şekli gibi bilişsel bazı unsurlar söz konusudur. Ya da bir insanı gördüğünüzde daha önceki tecrübelerinize dayanarak o kişinin bir yabancı, sevgi dolu biri ya da bir çocuk olduğu konusunda bazı çıkarımlar yaparsınız. Anlamıyla ilgili oluşturulan bu görüntüsel ve duygusal yargılar, tecrübeyle ortaya çıkarılan sezgilerdir. Başka bir deyişle uzaya ait veya düşünsel 'şey' anılar, duygular ve multivizyonel resimlerle ortaya çıkan bir bütünlüktür (Grbich, 2007; s. 85). Bütün bu 'şeyler' insanın algılama süreci üzerinde etkilidir. Dolayısıyla 'öz'e ulaşma çabası içinde olan araştırmacının bias yaratacak bütün unsurlardan uzak olması, gerçeğe ulaşmak için algısıyla oluşan yapay gerçekliklerden arınmış olması gerekmektedir.

Fenomenolojik araştırmalarda kullanılan üç önemli anahtar kelime vardır. Bunlar; paranteze alma, transkript ve tema oluşturma şeklindedir. Transkript, veri toplama sürecinde elde edilen bilgilerin yazılı hale getirilmesi, tema ise araştırmaya katılan kişilere ait düşüncelerin veya deneyimlerin altında kümelendiği kavramlardır. Bu iki kavram araştırma bulgularının oluşturulmasındaki önemli unsurlardır. Paranteze alma ise araştırmanın planlanması aşamasından başlayarak sonuna kadar araştırmacıya eşlik etmektedir. Askıya (paranteze) alma veya bloklama anlamına gelen epoche, araştırmacının fenomenle ilgili sahip olduğu bütün ön yargıları ve tecrübeleri araştırma süresince göz ardı etmesi anlamına gelmektedir. Paranteze alma uygulanırken kullanılan yöntemlerden bir tanesi de zihinsel aldatmacadır. Bu

metodu uygulayan araştırmacı araştırmının başından sonuna kadar araştırma yaptığı grubu tamamen yabancı bir grup gibi görmeye çalışır (Güler vd. 2013; s. 247).

Güler ve arkadaşlarının (2013; s. 249) Asworth'dan aktarımına göre üç alanda fenomenle ilgili ön yargılar ve deneyimlerin askıya alınması gerekmektedir. Bunlar;

- Konuyla ilgili bilimsel teoriler, anlayışlar ve açıklamalar,
- Araştırmanın katılımcıları tarafından ortaya konan doğru ve yanlış iddialar,
- Araştırmacının fenomenle ilgili kendi deneyimleri, görüşleri, önyargıları ve tecrübeleridir.

Örneğin üzüntünün bir fenomen olarak ele alındığını var sayalım. Kişinin bir yakını kaybetğinde yaşadıkları veya bu konuda bir tecrübesinin olup olmasını etkileyecektir. Ama böyle bir konuda araştırma yapılırken üzüntünün araştırmacının kendisi için değil insanlar için ne ifade ettiğini araştırması gerekmektedir. Dolayısıyla öze ulaşmak için tecrübelerinin etkisinden arınmış olmalıdır. Aynı zamanda üzüntü o kişi için ne anlam ifade ediyorsa o şekilde yorumlanmaktadır. Araştırmacı katılımcı için üzüntünün ifade ettiği anlamı katılımcının değer yargılarından bağımsız bir şekilde ele almalı ve çözümlemelidir. Bunu yapabilmek için araştırmacının kodlar oluşturması ve bu kodlardan yola çıkarak temaların isimlerine ulaşması gerekmektedir. Araştırmacının bağlamdan kopmaması için kavramlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmasının önemli bir koşul olduğu unutulmamalıdır.

3.1. Araştırma Probleminin Tanımlanması

Problem, bilimsel araştırmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır. Fenomenolojik araştırmalara konu alan problemler insanlar tarafından tecrübe edilen fenomenlerdir. Örneğin; cezaevlerinin kadınlara ait bölümünde artan intihar vakaları basında yer aldığı anda fenomenolojik bir araştırmanın problemi haline gelebilir. Bu intiharların cezaevindeki olumsuz koşullarla bir ilgisi olduğu iddiası ortaya atıldığında araştırmacının atacağı ilk adım, sebep sonuç ilişkisini bir kenara bırakmaktır. Araştırmacının cezaevindeki kadınlarla yapacağı görüşmede soracağı sorular arasında 'niçin'li sorular yer almamalıdır. Böyle bir araştırmanın kurgusu yapılırken 'ne' ve 'nasıl' gibi soru kelimelerinin kullanılması önemlidir. Oluşturulması gereken ilk soru; 'Cezaevlerinde kadınların cezaevi koşulları nelerdir/nasıldır?' şeklinde olmalıdır. Genellikle bir sorunun yanında araştırmanın konusuyla ilgili alt sorular da belirlenir. Oluşturulacak alt sorular için örnekler aşağıda yer almaktadır (Güler vd. 2013; s. 246):

- 'Kadın mahkumların cezaevlerindeki deneyimlerini anlatan ifadeler nelerdir?'
- Kadınların cezaevlerindeki deneyimleri incelendiğinde ortaya çıkacak temalar nelerdir?'
- Kadınlar üzerinde negatif/pozitif etki yapan unsurlar nelerdir?'
- Deneyimlerin yaşandığı şartlar nelerdir?'
- Deneyimlerle ilgili düşünceler nelerdir?'

3.2. Fenomenolojik Olarak Bilgi Toplama Süreci

Fenomenolojik araştırmalarda veri toplamaya başlamadan önce verilmesi gereken kritik karar, veri toplanacak bölgenin tespit edilmesidir. Bu bölgede yaşadıkları tecrübeleri tam açıklığıyla anlatabilecek insanlara odaklanılması da araştırma sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi açısından önemlidir. Araştırmada genellikle yüz yüze görüşme tekniği kullanılmaktadır. Görüşme yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış şekilde gerçekleştirilebilir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacıya daha derin bir araştırma

yapma imkanı sunarken araştırma amacından uzaklaşma riskini de içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda araştırmacının dikkatli davranması önemli hale gelmektedir.

Araştırmacı öncelikle araştırmada kaç kişinin yer alması gerektiğine karar vermelidir. Literatürde sayının kaç olması gerektiği konusunda pek çok görüş ifade edilmektedir. Bu görüşlerden birisi ise Marshall ve arkadaşlarına (2013; s. 21) aittir ve örneklem sayısının 20-30 olması gerektiğini vurgulamaktadır. Güler ve arkadaşlarının (2013) görüşü beş kişiden az olmamak koşuluyla üst limitin araştırmanın amacına göre araştırmacı tarafından belirlenmesi şeklindedir. Literatürde farklı yaklaşımlar ve yorumlamalar olsa da nadir görülen bir olay veya durum için sadece bir kişiden bilgi alınabiliyorsa araştırma 'vaka analizi' şeklinde de tasarlanabilir. Böyle bir durumda ise bir nitel araştırmada katılımcı ile 15-20 defa görüşülmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Marshall et al., 2013). Ancak literatürde nitel araştırmalarda katılımcı sayısının belirlenmesiyle ilgili yaygın kanı, araştırmanın 'veri doygunluğu'na ulaştığında sonlandırılması ile ilgilidir. Bu yaklaşıma göre katılımcıdan alınan yanıtlar içinde yeni bilgiler ortaya çıkmamaya başladığında araştırmanın sonlandırılması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Az sayıda katılımcıyla aynı yanıtların alınma olasılığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle bir fenomenolojik araştırmada araştırmanın amacına ve evrenin durumuna bağlı olmak üzere, katılımcı sayısının on kişiden az olmaması daha uygun bir yaklaşım olacaktır. Katılımcı sayısının 15-30 kişi arasında tutulmasının ise daha etkili sonuçlara ulaştırabileceği düşünülmektedir. Transkript süreci çok zaman alabileceği için katılımcı sayısı on kişinin üzerine çıktığında bir nitel analiz programının kullanılması veri kaybı yaşamamak ya da bazı konuları gözden kaçırmamak açısından daha uygun bir yol olabilir.

Fenomenolojik araştırmalarda analiz yapılmak üzere elde edilmesi gereken verinin aşağıdaki sorulara cevap vermesi gerekmektedir (Güler vd. 2013; s. 251):

- Birey çevresiyle, başkalarıyla ve kendisiyle olan ilişkisi hakkında ne söylüyor?
- Bireyin geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanla ilgili duyguları nelerdir?
- Bu sorulara bulunan cevapların araştırmanın konusu olan fenomene etkisi ya da ilişkisi nedir?
- Bireyin fenomen ile ilgili deneyimine işaret eden cümleler, kalıplar veya ifadeler nelerdir?
- Bu ifadelerden biri değişseydi ya da silinseydi şahsın deneyimi ile ilgili edindiğimiz anlayış nasıl değişirdi?

Fenomenolojik bir yaklaşım oluşturmak için izlenmesi gereken bir yol vardır. Bu yolda amaç geçmiş tecrübelerden arındırılmış öze ulaşmaktır ve sürecin şu şekilde yapılandırılması gerekmektedir (Grbich, 2007; s. 86):

1. Fenomenin veya objenin tanımlanması
2. Bu fenomenle ilgili yaşanan son tecrübenin nasıl bir görüntü oluşturduğunun tanımlanması,
3. Daha önce yaşanan tecrübenin özünün alınması, bu sınırlandırılmış görüntünün varyasyonlarının geliştirilmesi ve bunların objeyle ilgili oluşan algıdan indirgenmesi,
4. Bu sürecin öze ulaşılınca kadar tekrar edilmesi.

Fenomenolojik süreçte gözlem ve dinleme yolu ile fenomenin özüne ulaşamaması mümkündür. Fenomeni daha görünür hale getirmek, bir resmi ortaya koymak, ilişkileri ve birbiriyle bağlantısı olan unsurları ortaya çıkarmak esastır. Bunu sağlamak için aşağıdaki yolu izlemek önerilmektedir (Grbich; 2007 s. 87-88):

- Konuyla ilgili bizzat tecrübesi olan kişilerle yapılması gereken ve açık uçlu sorularla oluşturulan ve katılımcının tecrübeleriyle şekillenen yapılandırılmamış görüşmeler,
- Kendinizin ve çevrenizdekilerin davranışlarını gözlemlemek,
- İçinde literatür bilgisinin, şiir, biyografi ve diğer kültürel öğelerin yer aldığı dokümantasyon süreci,
- Daha önce oluşturulan savların tanımlanması ve yapılandırılması.

Bazen fenomenlere sadece katılımcıların verdikleri yanıtlarla ulaşmak mümkün olmayabilmektedir. Gözlem yapmak, fenomenlere ulaşılmasını sağlayacak diğer araçlardan faydalanmak da fenomenolojik araştırmalarda söz konusu olabilmektedir. Böyle bir araştırma tasarımı oluşturulması durumunda veya söylemin içinde bulunduğu bağlamla birlikte değerlendirilmesi gerektiğinde diğer araçlardan da faydalanma yolunun seçilmesi faydalı olacaktır.

3.3. Fenomenolojik Dönüştürme Süreci ve Veri Analizi

Fenomenin özünü ortaya çıkarmak için tanımlama yapılmalıdır. Bunun için de elde edilen veriden faydalanılması gerekmektedir Grbich (2007; s. 89). süreçle ilgili tasarımın nasıl yapılması ve hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğini detaylı olarak ifade etmektedir. Sürecin planlanması ile başlayan süreç ve nasıl bir analiz yapılması gerektiği konusundaki yaklaşımı aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

Elde edilen bütün yazılar yorumlamanın çeşitli katmanlarını oluşturmaktadır. Bu katmanlar bizim sosyal konumuz ve içinde bulunduğunuz kültürün etkileri ile şekillenmektedir. Verilerin analitik bir süreçte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla izlenmesi gereken yol aşağıdaki gibidir:

- Araştırmacının kendisine ait tecrübeler ayrılmalıdır.
- Katılımcılarla tek tek yapılan görüşmeler dokümanite edilmelidir.
- Okunan bütün dokümanlardan elde edilen bilgilerle araştırmacının kendi soruları ve cevaplarıyla düşüncelerini yansıtacak şekilde sonuca ulaşılmaya çalışılmalıdır.
- İlk veri analizlerinden yola çıkarak daha büyük tematik analizlerin yapılmasıyla süreç tanımlanır.

Fenomenolojik araştırmalarda amaç mümkün olduğu kadar tecrübenin özüne ulaşmaktır. Tanımlama ve yorumlamanın doğru olması halinde okuyucu yazılanlardan yola çıkarak kendi tecrübelerinin yansımasına ulaşmış olacaktır. Yapılacak tematik analiz için iki aşama vardır: Bu aşamalardan ilki birbirine yakın görüşlerin, kelimelerin veya kavramların değerlendirildiği ideografik yöntem, diğeri ise özetlerden yola çıkılarak oluşturulan nomotetik yöntemdir. İdeografik yöntem aşağıdaki aşamalardan oluşur:

İdeografik yöntemde her kopyadan öncelikle bir araştırma anahtarı yapılandırılır. Bu anahtarla ilişkili olabilecek kategoriler ve alt kategorilerden yola çıkılarak temalar oluşturulur. Araştırma anahtarı içindeki kategorilere göre doğal anlamlar çıkarılır ve numaralandırılır. Katılımcıların tecrübeleriyle örtüşen temaların her biri için fenomenolojik yorum oluşturulur. Katılımcıların tecrübelerini oluşturan alt öyküler özetlenir ve seçilen yorumlayıcı temalarla ilişkilendirilir.

Nomotetik yöntemde ise aşağıdaki aşamaların izlenmesi gerekmektedir:

- Anlatılanların özü ve yorumlanan temalar ile kavram haritaları kullanılarak araştırılan fenomenin bağlantılı veya ilgili olduğu alanlar ortaya çıkarılır.

- Temalar önem sıralarına göre sıklık veya yoğunluk açısından değerlendirilir ve ana temalar ve alt temalar şeklinde gruplandırılır.
- Temaların açıklanması sırasında araştırmacı kendi düşüncelerini ve oluşabilecek biasları ortadan kaldırarak yaratıcı ve özgür bir şekilde düşünmelidir.

Fenomenin yorumlanmasını sağlayan anahtar temaları artırmak için somutlaşan fenomen tecrübesi literatür bilgisi ile birleştirerek yaratıcı bir şekilde yazılır. Temalardan süzülen bilgiler ışığında fenomen tanımlanarak araştırma sonlandırılır (Grbich, 2007; s. 88-89).

Fenomenolojik araştırma sürecinin aşamaları aşağıdaki gibidir (Güler vd. 2013; s. 252):

1. Bloklama ve fenomenolojik indirgeme
2. Transkriptlerin oluşturulması
3. Transkriptlerin tekrar tekrar okunması
4. Önemli ifadelerin tespiti
5. Önemli ifadelerin listesinin çıkarılması ve gereksiz ifadelerin elenmesi
6. İfadelerin temalar altında kümelenmesi
7. Genel ve kişilere ait temaların belirlenmesi
8. Dokusal tanımlama
9. Yapısal tanımlama
10. Bileşik tanımlama.

Fenomenolojik indirgeme ya da bloklama aşamasında araştırmacının yorumdan kaçınması ve asıl fenomene ulaşmaya çalışılması gerekmektedir. Transkript oluşturma aslına verinin çözümlenmesi ile ilgili bir süreçtir. Transkriptlerin tekrar tekrar okunmasında ise amaç herhangi bir bulgunun atlanmamasını sağlamaktır. Bu aşamada araştırmanın sorusuyla ilgili olan yani önemli sayılabilecek kodların oluşturulması sağlanmaktadır. Kodların oluşturulmasından sonra sıra alt temaların ve alt temalardan yola çıkılarak ana temaların oluşturulması gerekmektedir. Bulgular, mantıksal çerçeveye ve yönetime uygun şekilde sunulmalıdır. Boşlukların ortadan kaldırılması açısından alt temalarla birlikte örnek olabilecek katılımcı yorumuna yer vermek uygun bir yaklaşım olabilir. Bu doğrultuda az sayıda katılımcının görüşüne yer verilmesi ve bulguların yalın bir şekilde ifade edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Fenomenolojik araştırmaların yazılması diğer bilimsel araştırmalarla benzer şekilde konunun/problemin ifade edilmesi, literatür bilgisine yer verilmesi, çalışmanın nasıl yürütüldüğü ve hangi prosedüre göre araştırma süreçlerinin oluşturulduğu belirtilmelidir. Bulgular yalın ve anlaşılır bir şekilde uygun başlıkların altında verilmelidir. Diğer araştırmalarda olduğu gibi bulguların tartışılması, özetlenmesi, önerilerin sunulması ve araştırmanın kısıtlarına değinilmesi beklenmektedir. Fenomenolojik araştırmalarda kısıtlılık olarak kabul edilebilecek durumlar genellenememe, tekrarlanamama, zaman, zihinsel yorgunluk veya paranteze alamama (epoche) ile ilgili olabilir (Güler vd. 2013; s. 235).

Fenomenolojik yaklaşımla ele alınan çalışmalar bazen sorun tanımlamanın ötesinde, yol gösterici de olabilmektedir. Sorunun nedenleri ve nasıl bir çözüm yolu ile sorunun ortadan kaldırılacağıyla ilgili bütünsel bir yaklaşımla bulguların değerlendirildiği çalışmalar da bulunmaktadır ve bu çalışmalar yaşanan sürecin anlaşılması ve proaktif davranılması konusunda önemli ip uçları sunmaktadır (Muslu vd. 2017). Fenomenolojide gerçeklik, somutlaşmış deneyim yoluyla anlaşılmaktadır. Araştırmacılar fenomenolojik bir yaklaşımla araştırma yaptıklarında, özgül bir olay veya durumun anlamını ve ortak özelliklerini veya köklerini belirlemek için bireysel deneyimleri inceler ve bunları temalara dayalı notlar ve öykülerle özetler (Suveren, 2022; s. 46).

Fenomenoloji araştırmacının bir olgu ya da olay hakkında sınırlı bir zaman diliminde bile derinlemesine bilgi elde etmesini sağlamaktadır. Araştırmacının iyi bir iletişim becerisine sahip olması, şeffaflık ilkesiyle hareket etmesi, etik ilkelere ve katılımcıların duygu ve düşüncelerine karşı duyarlı olması gerekmektedir. Elde ettiği veri yığınına yalın bir anlatıma dönüştürmek için gerekli bilgi ve beceriyle objektif yaklaşıma sahip olması da araştırmacıdan beklenen özellikler arasında yer almaktadır (Çarpar, 2020; s. 703).

3.4.Fenomenolojik Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik

Fenomenoloji’de güvenilirlik kriteri mümkün olduğu kadar şeffaf olunmasının sağlanmasıdır. (Grbich, 2007 s. 92). Araştırmanın güvenilir olmasını sağlayacak unsurlar Güler ve arkadaşları (2013) tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

1. Epoche (Paranteze alma),
2. Toplanan verilerle uzun süre meşgul olunması,
3. Katılımcılardan geri bildirim alınması,
4. Başka bir araştırmacıdan geri bildirim almak,
5. Yorumlama içeren tanımlamaların yanı sıra katılımcıların ifadelerinin kelimesi kelimesine aynı olarak kullanılması,
6. Notların ve ses kayıtlarının kontrolü,
7. Yapılan çalışmanın denetlenebilir olması.

Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla oluşturulması hedeflenen temalar için de alanda uzman kişilerden görüş alınması, kod geçerlilik toplantıları yapılması ve genellemelerden kaçınılması da önerilebilir. Nitel araştırma yöntemlerinde güvenilirlik analizi yapılırken genellikle aynı konuda uzman başka bir kişinin görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Katılımcıların verdiği yanıtları daha önce yapılan kodlamadan bağımsız bir şekilde kodlaması beklenen uzmanın yaptığı kodlama ile araştırmacının yaptığı kodlama karşılaştırılır. Kodlamaların ne kadar uyumlu olduğu ise araştırmanın güvenilirlik değeri olarak kabul edilmektedir. Örneğin kodlamaların % 90 oranında uyumlu olması halinde araştırma için güvenilirlik değeri, 0.90 olmaktadır.

4. SAĞLIK BİLİMLERİ ve FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM

Sağlık bilimlerinde fenomenolojik araştırmaların çok büyük miktarda analitik veri ürettiği için tercih edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Fenomenolojik araştırmaların aynı zamanda zengin bir içeriğe sahip olduğu için de sağlık bilimleri alanında tercih edilmesi gerektiği düşünülmektedir (Suveren, 2022; s. 42). Çünkü fenomenoloji, bir durumla ilgili daha derin insani unsurları ele almakta ve ruhsal durum/duygularla ilgilenmektedir. Bu bütünsel yaklaşım sağlık bilimleri açısından önemlidir ve hem uygulayıcıları hem de hizmetten faydalanan kişileri güçlendirme potansiyeline sahiptir (Tekindal ve Uğuz-Arsu, 2020; s. 161). Sağlık bilimlerinin sadece pozitivist bir yaklaşımla ele alınmaması gerektiği yönündeki eleştiriler de sağlık bilimlerinde fenomenolojik yaklaşımın önemine vurgu yapmaktadır (Munhall, 1994; s. 5). Ancak, daha çok doğa bilimleri alanının hakimiyeti altında olan sağlık bilimlerinde fenomenolojik yaklaşımın yeni bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle literatürde konuyla ilgili görüşlerin sınırlı olduğu düşünülmektedir.

Özetle literatürdeki değerlendirmeler ve bu alanda yapılan çalışmalar, sağlık bilimleri alanında fenomenolojik yaklaşımın ele alınması gerektiğini düşündürmektedir.

Son yıllarda araştırma süreçlerinde daha fazla kullanılan fenomenolojik yaklaşımın sağlık bilimleri alanında da özellikle 2020 yılı ve sonrasında arttığı söylenebilir. Bu bölümde sağlık

bilimleri alanında fenomenolojik yaklaşımın ele alındığı 20 çalışmayla ilgili değerlendirme yapılmış ve yöntemin sağlık bilimlerinde kullanım alanının ne kadar geniş olacağına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

4.1. Sağlık Bilimleri Alanında Yapılan Fenomenolojik Çalışmalar

Tel-Aydın ve arkadaşlarının (2012) kronik obstrüktif akciğer hastalığı konusunda hastaların görüşlerinin değerlendirildiği çalışmada, katılımcılardan alınan yanıtlar, literatür bilgisi doğrultusunda başlıklar oluşturularak özetlenmiştir. Oluşturulan başlıklar; hastalık şiddet ve semptomlarının algılanması, fonksiyonel yetenekler, KOAH'la baş etmede duygusal durum, kadercı yaklaşım, suçluluk hissetme ve sosyal kayıplar şeklindedir. Katılımcıların yanıtlarına ilgili başlıklar altında yer verilen çalışmada herhangi bir nitel veri analiz programı kullanılmadığı görülmektedir.

Birgili ve Khorshid (2013) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim çağındaki öğrencilerde görülen idrar yolu enfeksiyonlarıyla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Sorulara verilen yanıtların temalar altında toplandığı ve daha sonra bütün sorulara verilen yanıtlardan toplamda 11 tema elde edildiği görülmüştür. Çocuklarda idrar yolu enfeksiyonlarının önlenmesi için davranış kazandırmaya yönelik eğitimlerin de verildiği çalışma sonucunda idrar yolu enfeksiyonu üzerinde etkili olabileceği düşünülen temaların; bilgi eksikliği, bilgisizlik, hijyen eksikliği, temizlik malzemesi eksikliği, kirlilik, korku, idrar yapmayı erteleme, bekleme, uzaklık, ulaşılabilirlik ve olanak eksikliği olduğu sonucuna varılmıştır (Birgili ve Khorshid, 2013). Karma bir araştırma modelini kullanıldığı çalışmada nitel verilerin analizinde herhangi bir bilgisayar programı kullanılmamıştır.

Diyabetli hastaların psiko-sosyal uyum süreci ve bu süreçte karşılaşılan engellere ilişkin görüşlerinin değerlendirildiği çalışmadan elde edilen bulgularla temalar oluşturulmuştur. Uyum süreci için oluşturulan temalar; tetikleyici faktörler, uyum süreci, uyumun önemi, geçmişle ilgili öz-eleştiri, ikilem, diyabette cinsel sorunlar, diyabetle yüzleşmek, diyabetle ilgili algı, holistik bakış açısı ve belirsizlik şeklinde olmuştur. Bu süreçte karşılaşılan engeller ise sosyal çevre baskısı, zorlanma, öğrenilmiş çaresizlik, yalnızlık, kısıtlanmışlık, saklama, meydan okuma, kişilik yapısı, görmezden gelme, gibi temalardır. Bu engellerle baş etme stratejileri açısından bakıldığında ise hastaların daha çok rol modeli, öz-etkililik, sosyal destek, korku, inanç ve gayret, hedef, farkındalık, öz-keşif, gerçekler ve umut, sosyal çevre baskısı ile baş etme, sağlığın önemi, mutluluk, kriz yönetimi, ödüllendirme, cesaret temaları altında yer alan stratejiler uyguladığı görülmüştür (Muslu vd. 2017; s. 98). Verilerin analizi için NVIVO 11 paket programı kullanılmıştır.

Koçan ve arkadaşlarının (2017) bir grup sağlık çalışanı ile gerçekleştirdiği çalışmada göçmenlerin ve sağlık çalışanlarının karşılaştığı sorunlar, fenomenolojik yaklaşımla değerlendirilmiştir. Sağlık çalışanlarının ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunların iki ana tema olarak belirlendiği çalışmada 'sağlık çalışanlarının karşılaştıkları sorunlar' ana temasının altında 'iletişim eksikliği, iş yükünün artması, bilgilendirilmiş onam alınamama, mahremiyet ihlali, empati kuramama, tanı ve tedavi sürecini etkin yürütememe, sosyal ve ekonomik açıdan göçmenlere karşı kendilerini sorumlu hissetme' gibi alt temalar oluşmuştur. 'göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar' ana teması altında ise sağlık çalışanlarına karşı duyulan güven eksikliği, sağlık çalışanlarından korkma, sağlık güvencesinin olmaması, iletişim kuramama ve buna bağlı olarak bilgilendirilmiş onam verememe, mahremiyetini kontrol edememe alt temaları yer almıştır. Çalışmada nitel araştırmaların değerlendirilmesi sürecinde kullanılan bilgisayar programlarının kullanılmadığı ve kodlamaların yapılmadığı görülmektedir. Ancak alt temalar altında verilen yanıtların açıkça ifade edilmesi, konunun çeşitli boyutlarıyla anlaşılabilmesini sağlamaktadır.

Sarıkaya-Karabudak ve Conk'un (2018) diyaliz tedavisi gören çocukların aileleriyle sürecin ebeveynler üzerindeki etkisinin değerlendirildiği çalışmada üç ana tema oluşturulmuştur. Bu ana temalar bilgi ve düşünceler, değişimler ve çözüm önerileri şeklindedir. Bilgi ve düşünceler ana teması altında içerisinde yer alan alt temalar; hastalığın nedenleri ve hastalığa yüklenen anlam, çocuğa verilen değer, ebeveyn-profesyonel ilişkisi, gelecek şeklinde olmuştur. Değişimler ana teması altında yer alan alt temalar üç farklı kategoride toplanmıştır. Biyolojik, psikolojik ve sosyo-ekonomik alt temaları altında toplanan diğer alt temalarla oluşturulan bulgularda kodlar yerine alt temaların altında yeni alt temalar oluşturulduğu görülmektedir. Çözüm önerileri şeklinde oluşturulan üçüncü ana temanın altında ise baş etme yolları ve maneviyat alt temaları yer almıştır. Araştırma kapsamında bir nitel veri analiz programının kullanılmadığı görülmektedir.

Tekinsoy-Kartın ve arkadaşlarının (2018) kemik iliği transplantasyonu bekleyen hastalarla yaptığı çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve yedi tema oluşturulmuştur. Bu temalar; hastalığı öğrenmek, fiziksel semptomlar ve hasta deneyimleri, hastaların anlam dünyası, bir umut: kök hücre nakli, stresle baş etme yöntemleri, sosyal destek ve kök hücre nakli sonrası şeklinde oluşan bu temalar altında alt temalar ve kodlar oluşturulmamış ve analiz sürecinde herhangi bir nitel veri analiz programı kullanılmamıştır.

Er-Güneri ve arkadaşlarının (2019) yaptığı çalışmada infertil kadınlarda umut ve umutsuzluk fenomenolojik yaklaşımla değerlendirilmiştir. Çalışma başlığında yer alan umut ve umutsuzluk kavramlarının altında ana temalar (alt temalar) oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Umutsuzluk konusunda daha fazla yanıt alınan çalışmada, umut kavramı altında bireysel (zorluklarla baş etme gücü, olumlu beklentiler ve uyum sağlama) ve sosyal/çevresel (sosyal destek) olmak üzere iki ana tema oluşmuştur. Umutsuzluk başlığı altında ise bireysel (stres, zorluk yaşama, hayattan zevk almama, kıskançlık, maddi sorunlar, çevreyi kontrol etme, beden/benlik algısında bozulma, gelecekle ve tedaviyle ilgili olumsuz beklentiler, güçsüzlük, sorunları çözememe, öfke, fizyolojik yeteneklerde bozulma, endişe, umutsuzluk, yas tutma, imkansızlık, iletişim yeteneğinde bozulma, mutsuzluk, yolun sonunda hissetme ve yoğun acı çekme), sosyal/çevresel (sosyal geri çekilme, sosyal baskı görme ve sosyal destek yetersizliği) ve tedavi süreci (olumsuz tedavi deneyimleri, tedavinin uzun sürmesi ve sonucun belirsiz olması) olmak üzere üç alt tema oluşmuştur. Çalışmada yapılan içerik analizi için herhangi bir nitel veri analiz programı kullanılmamıştır.

İzgu (2020) tarafından yapılan çalışmada meme kanseri tedavisi görmüş kişilerde tedavi sonrası dönemde yaşadıkları fenomenolojik yöntemle değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular sonucunda beş ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar (alt temalar) yaşam değişimleri (sosyal ilişkilerde değişim, duygu değişimleri, eski alışkanlıklarda değişim, hayata bakış açısındaki değişim), karşılaşılan güçlükler (fiziksel güçlükler, cinsel yaşamla ilgili güçlükler, sağlık hizmeti ilişkili güçlükler, sosyal etiketlenme, beden imajında değişim, tekrarlama korkusu) güçlüklerle baş etme, kanserden sağ kalmanın/iyileşmenin anlamı ve bilgilenme ihtiyacı şeklindedir. Maxqda 11.0 nitel veri analiz programının kullanıldığı çalışmada ana temaların altında yer alan alt temalar katılımcılardan alınan örnek ifadelerle yalınlaştırılarak sunulmuştur.

Adıbelli ve Kırca (2021) tarafından hemşirelik eğitiminde analitik düşünme becerisinin fenomenolojik yaklaşımla değerlendirildiği çalışmada elde edilen veri ışığında dört ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalar (alt temalar); analitik düşünmenin tanımı (matematiksel ve mantıksal yaklaşım, sonuca bağlı düşünme, detaylı düşünme, pratik düşünme ve etik düşünme), analitik düşünme becerisini etkileyen faktörler (vaka sunumları/tartışmaları müfredatta yer alan dersler, laboratuvar ve klinik uygulamaları bilimsel etkinlikler sosyal

etkinlikler, üniversite eğitimi), analitik düşünme becerisinin katkıları (günlük yaşama aktarılması, akademik başarıya katkısı) ve analitik düşünme becerisinin geliştirilmesi için öneriler (laboratuvar ve klinik uygulama saatlerinin artırılması ve vaka tartışmalarının artırılması) şeklindedir. Bu çalışmada da herhangi bir bilgisayar programı kullanılmamıştır.

Çalış ve Altuğ-Özsoy (2021) tarafından yapılan çalışmada kadınların evde doğum deneyimleri değerlendirilmiştir. Elde edilen verinin analizinde herhangi bir nitel veri analiz programının kullanılmadığı çalışmada, ana temaların altında temalara ve temaların altında da alt temalara yer verilmiştir. Ana temaların doğuma hazırlık, doğum eylemi ve doğum sonrası süreç şeklinde üç farklı sürecin altında yer aldığı çalışmada oluşturulan temalar, hazırlık süreci için üç tema olmak üzere diğer süreçlerin altında da birer ana tema oluşturulmuştur. Ana temaların altında temalar, onların altında da alt temalar oluşturulmuştur. Toplamda 14 temanın altında toplam 36 tane alt tema oluşturulmuştur.

Durmaz ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan çalışmada perioperatif süreçte hipotermi açısından hastaların konfor durumlarının ve deneyimlerinin değerlendirildiği çalışmada dört ana tema belirlenmiştir. Bu temalardan birisi uygulamalarla ilgili olup, iki farklı ana tema gibi değerlendirilerek alt temalara ayrılmıştır. Hastanın bireysel ve hemşireyle birlikte yapmış olduğu uygulamalar şeklinde oluşturulan temalar, bireysel uygulama ana teması altında 'hemşire destek talebinde bulunulması, deneyimi hatırlama, hazırlıkların yapılması ve hayal kurma/imeleme' alt temaları yer almıştır. Hemşireyle birlikte yapılan uygulamalar ana teması altında ise 'kıyafetlerin giydirilmesi, vücudun tamamen kapatılması, ısıtıcı kullanılması' alt temaları yer almıştır. Diğer üç tema (alt temalar) ise fiziksel boyut (bulantı, ağrı, titreme, üşüme, kusma, uykusuzluk, baş dönmesi, baş ağrısı, terleme, hastane ortamı), psikolojik boyut (güçlük, anksiyete, ümitsizlik, yalnızlık, korku, kızgınlık, öfke, endişe) ve çözüm önerileridir (bilgilendirme, zaman yönetimi, ön hazırlık, ameliyat önlüğü değiştirme planlanması ve ısıtıcı ekipman desteği). Bu çalışmada da herhangi bir veri analiz programı kullanılmamıştır.

COVID-19 Küresel Salgını dolayısıyla yaşanan sosyal izolasyonun aile ve evlilik yaşantısına yansımalarının değerlendirildiği çalışmada öncelikle iki kategori oluşturulduğu ve bu kategorilerin olumlu ve olumsuz yansımalar başlığı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ışığında kategorilerin altında temalar ve bu temalara bağlı alt temaların oluşturulmuştur. Olumsuz durumlar kategorisinde yer alan ana temalar, ruhsal etkiler, sosyal ve günlük yaşam üzerine etkiler, çocuklar ve aile yaşantısı üzerindeki etkiler şeklinde olmuştur. Olumlu etkiler kategorisinde oluşan alt temalar ise yaşam önceliklerinin değişmesi ve yaşamı anlamlandırma ile eşler arası paylaşımın artması şeklinde olmuştur. Bu ana temalar altında alt temalar oluşmamıştır. Araştırma sürecinde herhangi bir veri analizi programı kullanılmamıştır (Kaya ve Akın-Işık 2021).

Yılmaz ve arkadaşlarının (2021) üniversite öğrencilerinin sağlık hizmetlerindeki kalite algısını değerlendirdiği çalışmada üç farklı ana başlıkla kavramlar ele alınmıştır. Kalite, sağlık hizmetlerinde kalite ve sağlık hizmetlerinde beklenti başlıklarının altında temalar ve kodlar yer almıştır. Toplamda 26 adet temanın bulunduğu çalışmada kodlar, süreç öncesi ve sonrası şeklinde ayrılarak tablolandırılmıştır. Çok sayıda kodun temaların altında yer aldığı çalışmada bulgular üç farklı tabloda ele alınmıştır. Araştırma kapsamında herhangi bir nitel veri analiz programı kullanılmamıştır.

Aydın ve Atalay'ın (2022) çalışmasında hemşirelerin ölüm ve ötanazi konusundaki görüşleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan kavramsal kodlamalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Ötanazi konusundaki görüşlerin değerlendirildiği altı alt tema oluşturulmuş ve bu temalar; olumlu yaklaşım, olumsuz yaklaşım, iradi ötanazi, yaşamın niteliği, koşula

bağlı değerlendirme ve belirsizlik yaklaşımı şeklinde adlandırılmıştır. Ötanazi ve ölmenin anlamı konusunda katılımcıların yaptığı değerlendirmeler sonucunda ise üç alt tema oluşmuştur. Bu alt temalar; doğal/yapay ölüm, yaşama son vermek ve hak şeklindedir. Bu çalışmada alt temalar altında kavramsal kodlamalar yapılarak bulgular detaylandırılmıştır. Araştırmada herhangi bir nitel analiz programı kullanılmamıştır.

Eraydın ve Karabey'in (2022) çalışmasında hemşirelik öğrencilerine ilaç uygulama deneyimleriyle ilgili görüşleri sorulmuş ve elde edilen veri, fenomenolojik yaklaşımla değerlendirilmiştir. Araştırmada önce kodların oluşturulduğu belirtilmektedir ve önce 420 adet olduğu ifade edilen kodların daha sonra 120'ye indirgenerek alt temaların ve temaların oluşturulduğu belirtilmektedir. Oluşturulan temalar (alt temalar) şu şekildedir: İlaç uygulamaları (mesleki kazanım ve ilaç bilgisi), laboratuvar uygulaması (öz yeterlilik, öğrenme mutluluğu ve beceri geliştirme) ve klinik uygulama (güven, duygular, düşünce, farkındalık oluşumu ve profesyonellik). Araştırma kapsamında bir nitel veri analiz programı kullanılmamış olmakla birlikte, kodlardan temalara doğru ilerlenmesi fenomenolojik yaklaşım açısından uygun görünmektedir.

Gökduvan-Keleş ve Özlem-Altınkaya (2022) tarafından yapılan araştırmada ebelerin mesleki algısı değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular her sorunun başlık olarak değerlendirildiği tablolarda temalar ve alt temalara ayrılmıştır. Beş farklı sorunun tablolandırıldığı çalışmada sadece üçüncü tabloda beş tema, diğerlerinde ise ikişer ana temanın bulunduğu görülmektedir. Alt temaların kodlarla oluşturulması çalışmanın fenomenolojik yaklaşıma daha yakın olduğunu düşündürmektedir. Her ana temanın altında en az iki ve en fazla altı alt temanın yer aldığı çalışma, bulguların oldukça yalın ve anlaşılır bir şekilde sunulması açısından uygun olmakla birlikte, herhangi bir bilgisayar programının bu çalışmada da kullanılmadığı görülmektedir.

Kırca ve Özcan'ın (2022) sağlık profesyonellerinin doğumdan sonra anne ve bebek arasındaki ten tene temas uygulamasındaki engelleri değerlendirdiği çalışmada altı ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar (alt temalar); annelere ilişkin engeller (annelerin isteksiz olması, istenmeyen gebelik olması, annede genel sağlık durumu ve kronik hastalık olması, yeni doğanda verniks kazeozanın olması), yenidoğana ilişkin engeller (acil müdahale gerektiren durumlar ve yeni doğanın cinsiyeti) sisteme ait engeller (zaman kısıtlaması ve personel sayısının yetersizliği), prosedürlere ilişkin engeller (güvenliğin sağlanması ve karar vermede ikilem) sağlık profesyonellerinin bilgi/tutum/davranışları (bilgi eksikliği tutum ve davranışlar) ve fiziki ortama ilişkin engeller şeklindedir. Çalışmada bir nitel veri analiz programı kullanılmamış, katılımcıların verdiği yanıtlar ilgili temaların altında verilerek bulgular sunulmuştur.

Tosun (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada sağlık hizmetlerinde genç işsizliği sorunu fenomenolojik yaklaşımla değerlendirilmiştir. Maxqda Programı'nın kullanıldığı çalışmada beş farklı tema olduğu görülmektedir. Bu temalar; iş yaşamı ve işsizlik algısı, işsizlik durumuna içsel ve dışsal tepki, meslekte gelecek beklentisi, iş arama yolları, işsizliğe yönelik çözüm önerileri şeklindedir.

Oyur-Çelik ve Dalfidan'ın (2022) çalışmasında organ nakli konusunda yapılan kamu spotlarının ve filmlerin izleyiciler üzerindeki etkisini değerlendirmek üzere üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada üç ana tema oluşturulmuştur. Birinci ve ikinci filmle ilgili çıkarımlar ile video/kamu spotları ile ilgili çıkarımlar başlıkları altında toplanan ana temalarının altında; sağlık politikaları, empati, sosyal medya, maddi yetersizlik algısı, cesaretlendirme, dini destek, organ bağışının başkaları için önemi, videoları teşvik edici-

bilgilendirici bulma alt temaları oluşturulmuştur. Çalışmada dikkat çeken unsur, oluşturulan başlığın tema olarak değerlendirilmesidir. Oysa ana temalar ve alt temalar oluşturulurken katılımcıların verdiği yanıtlardan faydalanılması gerekmektedir. Bu araştırma kapsamında da herhangi bir nitel veri analiz programı kullanılmamıştır.

Ulutaşdemir ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 Pandemisinin işe yeni başlayan hemşirelerin mesleğe adaptasyonlarını ve işle ilgili motivasyonunu nasıl etkilediği değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen veri doğrultusunda alınan yanıtlar sekiz ana başlık altında toplanmıştır. Her başlığın altında temalar yer almış ve temalar altında da kodlara yer verilmiştir. Çalışmada kod olarak ifade edilen unsurların alt tema olarak değerlendirilmesinin daha uygun bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Çünkü kodlar alt temaları oluşturan araçlardır ve bilgisayar programında da bu şekilde ele alınmaktadır. Bu araştırmada da herhangi bir nitel veri analizi programı kullanılmamıştır.

Tablo 1. Sağlık Bilimleri Alanında Yapılan Fenomenolojik Çalışmalar

Araştırma Adı	Analiz Yöntemi	Katılımcı Sayısı	Tarih
Hastaların bakış açısıyla kronik obstrüktif akciğer hastalığı ile yaşamak: Fenomenolojik çalışma	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	14	2012
İdrar yolu enfeksiyonlarının önlenmesinde istendik davranış geliştirmeye yönelik fenomenolojik yaklaşımla yapılan bireysel danışmanlığın ve grup eğitiminin etkisi	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	32	2013
Tip 2 diabetes mellituslu hastaların psikososyal uyum sürecine ilişkin görüşleri.	NVIVO Programı kullanılmıştır.	10	2017
Bir grup sağlık çalışanının bakış açısıyla göçmen sorunu: Nitel bir çalışma	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	7	2017
Diyaliz tedavisi alan çocuğun hastalığının ebeveynler üzerindeki biyo-psiko-sosyal etkilerinin fenomenolojik olarak belirlenmesi.	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	25	2018
Kök hücre naklini bekleyen hastaların yaşamış olduğu deneyimlere fenomenolojik yaklaşım.	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	12	2018
İnfertil Kadınlarda Umut ve Umutsuzluk	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	15	2019
Meme kanseri tedavisini tamamlamış bireylerin tedavi sonrası döneme ilişkin deneyimleri: tanımlayıcı fenomenolojik bir araştırma	Maxqda Programı kullanılmış.	9	2020
Hemşirelik eğitiminde analitik düşünme becerisi: Fenomenolojik bir çalışma	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	13	2021
Kadınların evde doğum deneyimleri	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	20	2021
Perioperatif süreçte hipotermi açısından incelenen hastaların konfor durumlarına ilişkin deneyimleri: Fenomenolojik bir çalışma örneği.	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	16	2021
COVID-19 ile yaşanan sosyal izolasyonun aile ve evlilik yaşamına yansımaları: Fenomenolojik bir çalışma	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	15	2021

Sağlık yönetimi öğrencilerinin sağlık hizmetlerinde kalite algısına yönelik bir araştırma	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	85	2021
Hemşirelerin bakış açısından ölüm ve ötanazi ilişkisi üzerine fenomenolojik bir analiz	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	20	2021
Hemşirelik öğrencilerinin ilaç uygulama deneyimlerine yönelik duygu, düşünce ve görüşleri	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	95	2022
Ebelerin yetkileri hakkında görüşleri	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	11	2022
Sağlık profesyonellerinin doğumdan sonra tene temas uygulamasındaki engelleri	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	12	2022
Sağlık hizmetlerinde genç işsizliği sorununa fenomenolojik bir yaklaşım	Maxqda Programı kullanılmış.	15	2022
Öğrencilerin organ bağışi hakkındaki düşüncelerinin belirlendiği fenomenolojik bir çalışma	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	21	2022
COVID-19 Pandemisi işe yeni başlayan hemşirelerin mesleğe adaptasyonlarını ve iş motivasyonlarını nasıl etkiledi? Hemşire deneyimleri.	Analiz için bilgisayar programı kullanılmamış.	32	2022

5. SONUÇ

Sağlık bilimleri ve hizmetleri alanında yapılan nitel araştırmalar, nicel yöntemlerin kolayca yanıtlayamadığı soruların yanıtlanmasına olanak tanımaktadır. Ancak bu yaklaşımın uzun zamandan beri sağlık alanında sayısal yöntemlerin uygulanmasıyla oluşan kalıplaşmış yargı, önyargı ve katılıkların aşılmasının oldukça zor olduğuna da vurgu yapılmaktadır (Suveren, 2022; s. 47).

Yapılan çalışmaların geniş bir yelpazede olması ve sağlık hizmetlerinin öncesinde ve sonrasında sosyolojik süreçlerin anlaşılmasını sağlaması açısından her bir çalışmanın çok değerli olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bununla birlikte bundan sonraki süreçte sağlık bilimlerinde yapılacak çalışmalarda nitel araştırmaların ve özellikle fenomenolojik yaklaşımın daha fazla kullanılmasının daha sistematik bir şekilde ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Nicel yöntemlerde olduğu gibi meta-analiz gibi çalışmaların gelecekte nitel araştırmalar için de daha fazla söz konusu olabileceği göz önünde bulundurulduğunda bu konularda sistematik çalışmalar yapmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Gün geçtikçe önemi artan nitel araştırmaların ve nicel-nitel araştırmaların bir arada kullanıldığı karma yöntemlerin kullanıldığı araştırma süreçlerinde fenomenolojik yaklaşımın gelecekte daha fazla tercih edileceği öngörülmektedir. Mevcut araştırmalar değerlendirildiğinde genellikle bir bilgisayar programından faydalanılmadığı, elde edilen verinin araştırmacılar tarafından düz yazı haline getirilerek çözümlendiği görülmektedir. Bu durum araştırmacı için süreci zorlaştırdığı gibi, elde edilen verinin tamamını analiz edememe gibi sorunlara da neden olabilir. Nitel araştırmalar için bilgisayar programı kullanılmasının geçmişi, nicel araştırmalar kadar eski değildir. Bu nedenle bu programların yaygın bir şekilde kullanımı için biraz daha zamana ihtiyaç duyulabilir. Kullanılan bilgisayar programlarının yüksek maliyetli olması, araştırmacıların bu programları kullanmak için

yeterli bilgiye sahip olmaması gibi unsurların bu süreçte karşı karşıya kalınan engeller arasında olduğu söylenebilir. Ancak nitel araştırmalar için bilgisayar programları kullanılmasının verinin etkin bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacağı gibi, araştırmacılar açısından da süreci kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Değerlendirmeye alınan çalışmalarda nitel veri analiz programlarının kullanımının oldukça sınırlı olduğu, programın kullanıldığı çalışmalarda ise bulguların görselleştirilmesiyle ilgili bu programlardan yeterince faydalanılmadığı dikkat çekmektedir.

Fenomenolojik çalışmalar aynı zamanda sağlık hizmetlerine bütünsel yaklaşım sunması ve sosyolojik süreçlere dikkat çekmesi açısından da önemlidir. Gerek koruyucu sağlık hizmetlerinin yapılandırılmasında gerekse sağlık okur-yazarlığı gibi süreçlerin etkinleştirilmesinde önemli bir rolü olan bu tür çalışmaların daha fazla yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bilindiği gibi koruyucu sağlık hizmetleri sağlık hizmetleri arasında en düşük maliyetli olup, en yüksek fayda sağlayan sağlık hizmetleridir. Sağlık okur-yazarlığının artmasıyla birlikte sağlıklı yaşama yönelik davranışların da arttığı göz önünde bulundurulduğunda bu tür çalışmaların önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Nitel araştırmalar hem karma araştırma modellerinde kullanılması hem de nicel araştırmalar için alt yapı oluşturması açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle fenomenolojik yaklaşım, bir konunun ya da kavramın nasıl algılandığı ve hangi boyutlarıyla ele alınması gerektiği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Örneğin bir ölçek geliştirme çalışması yapılmadan önce literatürde yer alan kuramlar ele alınmaktadır. Ancak ölçek geliştirme çalışması öncesinde ölçek geliştirilmek istenilen konuyla ilgili bir fenomenolojik çalışmanın yapılmasının oldukça yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Çünkü özellikle kültürel farklılıklar ve katılımcıların kavram ya da konuyla ilgili algısı, ölçek boyutlarının yapılandırılması sürecinde önemli bulgular olarak değerlendirilmelidir.

Sağlık bilimleri alanında yapılacak nitel araştırmaların sayısının ve niteliğini artması için hem mevcut paradigmanın değişmesi, hem de araştırmacıların nitel araştırmalar konusundaki bilgisinin ve becerisinin artırılması yönünde hareket edilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle nitel araştırmalar konusunda bilgisi ve tecrübesi olan araştırmacılardan eğitim alınarak faydalanılması hem de sağlık alanındaki araştırmacıların deneyim kazanma sürecinde mentörlük yoluyla desteklenmesi gerekmektedir. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarında nitel ve karma araştırma modellerinin kullanılması da araştırmacıların ilgisini, bilgi ve becerisini arttırmak açısından önemlidir. Sağlık bilimleri alanında yapılacak nitel araştırmaların ve özellikle fenomenolojik yaklaşımın sağlık hizmetlerinin planlanmasında ve hastalıklarla ilgili sosyal fenomenlerin anlaşılmasındaki önemine dikkat çekecek çalışmaların artırılmasının literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

YAZARLARIN BEYANLARI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

7. KAYNAKÇA

Adıbelli, D. ve Kırca, N. (2021) Hemşirelik eğitiminde analitik düşünme becerisi: Fenomenolojik bir çalışma. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 9(2), 628-641.

Aydın, D. ve Atalay, S. (2022) Hemşirelerin bakış açısından ölüm ve ötanazi ilişkisi üzerine fenomenolojik bir analiz. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(43), 1033-1076.

Bakacak, A.G. (2006) 'Husserl'in Fenomenolojisi'nin Sosyolojideki Yansıması: Fenomenolojik Sosyoloji' Muğla Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri, (S. 181-191) Vadi Yayınları, Ankara ISBN: 975-6768-78-9

Bernard, H.R. (2013) 'Social Research Methods- Qualitative and Quantitative Approaches' SagePublications (S:20-21) ISBN: 978-1-4129-7854-5

Birgili, F. ve Khorshid, L. (2013) İdrar yolu enfeksiyonlarının önlenmesinde istendik davranış geliştirmeye yönelik fenomenolojik yaklaşımla yapılan bireysel danışmanlığın ve grup eğitiminin etkisi. Florence Nightingale Journal of Nursing, 21(1), 9-21.

Çalış, G. ve Altuğ-Özsoy, S. (2021) Kadınların evde doğum deneyimleri: Fenomenoloji çalışması. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 37(1), 23-38.

Çarpar, M. C. (2020) Sosyolojide iki temel niteliksel desen: fenomenolojik ve etnografik araştırma. The Journal of Social Science, 4(8), 689-704.

Denzin, N.K. and Lincoln Yvonna S. (2005) 'The Sage Handbook of Qualitative Research- Institutional Review Boards and Methodological Conservatism, The Challenge to and from Phenomenological Paradigms' SagePublications (S: 165-179) ISBN: 978-0-7619-2757-0

Durmaz, M. Kurşun, Ş. Öztürk, K. ve Gür, S. (2021) Perioperatif süreçte hipotermi açısından incelenen hastaların konfor durumlarına ilişkin deneyimleri: Fenomenolojik bir çalışma örneği. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi, 3(3), 157-167.

Er-Güneri, S. Kavlak, O. ve Göker, E.N.T. (2019) İnfertil Kadınlarda Umut ve Umutsuzluk: Fenomenolojik Çalışma. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 11, 24-36.

Eraydın, Ş. ve Karabey, T. (2022) Hemşirelik öğrencilerinin ilaç uygulama deneyimlerine yönelik duygu, düşünce ve görüşleri: Fenomenolojik çalışma. Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(1), 64-71.

Gödelek, K. (2006) 'Husserl'in Felsefesine Psikoloizmin Yeri' Muğla Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri, (S. 349-358) Vadi Yayınları, Ankara ISBN: 975-6768-78-9.

Gökdoğan-Keleş, M. ve Özlem-Altinkaya, S. (2022) Ebelerin yetkileri hakkında görüşleri; nitel bir çalışma. Sağlık Bilimleri Dergisi, 31(2), 145-151.

Gözetlik, S. (2006) 'Fenomenolojideki "Yönelmişlik" Kavramı Açısından Edebiyatın ve Sanatın Konusunun Yorumlanması' Muğla Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri, (S.359-362) Vadi Yayınları, Ankara ISBN: 975-6768-78-9

Grbich, C. (2007) Qualitative Data Analysis 'Qualitative Data Analysis' (S. 3-14), 'Phenomenology' (S.84-94) SagePublications ISBN 97-1-4129-2142-8.

Güler, A. Halıcıoğlu H.B. ve Taşğın S. (2013) ‘Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri – Fenomenolojik Araştırma’ S:234-255 Seçkin Yayıncılık, Ankara

Husserl, E. (1999) The essential Husserl: Basic writings in transcendental phenomenology. Indiana University Press.

İzgu, N. (2020) Meme kanseri tedavisini tamamlamış bireylerin tedavi sonrası döneme ilişkin deneyimleri: tanımlayıcı fenomenolojik bir araştırma. Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences, 12(3).

Jones, R.A. (1996) ‘Research Methods in the Social and Behavioral Sciences’ (S:6-9) ISBN 0-87893-372-7.

Kaya, Y. ve Akın-Işık, R. (2021) COVID-19 ile yaşanan sosyal izolasyonun aile ve evlilik yaşamına yansımaları: Fenomenolojik bir çalışma. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 15(3), 510-520.

Kırca, N. ve Özcan, Ş. (2022) Sağlık profesyonellerinin doğumdan sonra ten tene temas uygulamasındaki engelleri: Nitel bir çalışma. Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences, 14(2).

Koçan, S. Demirci-Güngördü, N., Demir, A., ve Üstün, Ç. (2017) Bir grup sağlık çalışanının bakış açısıyla göçmen sorunu: nitel bir çalışma. Electronic Turkish Studies, 12(31).

Kuş, E. (2007) ‘Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri- Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri: Nitel mi? Nitel mi?’ (S.11,15,78,84,) Anı Yayıncılık, Ankara ISBN 6376-01-5

Marshall, B. Cardon, P. Poddar, A. & Fontenot, R. (2013) Does sample size matter in qualitative research?: A review of qualitative interviews in IS research. Journal of Computer Information Systems, 54(1), 11-22.

Muslu, L. Ardahan, M. ve Günbayı, I. (2017) Tip 2 Diabetes Mellituslu hastaların psikososyal uyum sürecine ilişkin görüşleri: fenomenolojik bir araştırma. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 9(1), 75-100.

Oyur-Çelik, G. O. ve Dalfidan, B. (2022) Öğrencilerin organ bağıışı hakkındaki düşüncelerinin belirlendiği fenomenolojik bir çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 13(2), 228-239.

Patricia, L. Munhall. (1994) Revisioning phenomenology: Nursing and health science research (No. 41). Jones & Bartlett Learning. (1-30).

Rickman, H.P. (Çeviren: Mehmet Dağ 1992) ‘Anlama ve İnsan Bilimleri’ Ankara Üniversitesi Basımevi. SS:171. ISBN: 9789758217175

Sarıkaya-Karabudak, S. ve Conk, Z. (2018) Diyaliz tedavisi alan çocuğun hastalığının ebeveynler üzerindeki biyopsikososyal etkilerinin fenomenolojik olarak belirlenmesi. Hemşirelik Bilimi Dergisi, 1(3), 7-20.

Suveren, Y. (2022) Sağlık bilimlerinde nitel araştırmaların yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 12(1), 39-48.

Tekindal, M. & Uğuz-Arsu, Ş. (2020) Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 20(1), 153-172.

Tekinsoy-Kartın, P. Doğan, N. Çürük, G. N. Özdemir, Ü. Taşcı, S. Varal, F. ve Çetin, M. (2018) Kök hücre naklini bekleyen hastaların yaşamış olduğu deneyimlere fenomenolojik yaklaşım. Sağlık Bilimleri Dergisi, 27(2), 137-141.

Tel-Aydın, H. Tok-Yıldız, F. Karagözoğlu, Ş. ve Özden, D. (2012) Hastaların bakış açısıyla kronik obstrüktif akciğer hastalığı ile yaşamak: Fenomenolojik çalışma. Florence Nightingale Journal of Nursing, 20(3), 177-183.

Tosun, S. (2022) Sağlık hizmetlerinde genç işsizliği sorununa fenomenolojik bir yaklaşım. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 16(2), 60-75.

Ulutaşdemir, N. Timur, H. Huzun S. ve Kulakaç, N. (2022) COVID-19 Pandemisi işe yeni başlayan hemşirelerin mesleğe adaptasyonlarını ve iş motivasyonlarını nasıl etkiledi? Hemşire deneyimleri: Fenomenolojik bir çalışma. Sağlık Akademisi Kastamonu, 7(COVID-19 Ek Sayısı), 38-53.

Yılmaz, N. Yılmaz, E. ve Orhan, R. E. (2021) Sağlık yönetimi öğrencilerinin sağlık hizmetlerinde kalite algısına yönelik bir araştırma. SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, 3(1), 64-78.

İnternet Kaynakları:

<https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 02/11/2022)